

**ANKARA ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**TARİHİ KENT KİMLİĞİ KAPSAMINDA KAMUSAL AÇIK ALANLAR:
ANTAKYA GAZİPAŞA CADDESİ ÖRNEĞİ**

İdil DAL

PEYZAJ MİMARLIĞI ANABİLİM DALI

**ANKARA
2018**

Her hakkı saklıdır

TEZ ONAYI

İdil DAL tarafından hazırlanan “**Tarihi Kent Kimliği Kapsamında Kamusal Açık Alanlar: Antakya Gazipaşa Caddesi Örneği**” adlı tez çalışması 02/07/2018 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından oy birliği ile Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı’nda **YÜKSEK LİSANS TEZİ** olarak kabul edilmiştir.

Danışman : Dr. Öğr. Üyesi Işıl KAYMAZ
Ankara Üniversitesi Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı

Jüri Üyeleri :

Başkan : Dr. Öğr. Üyesi Işıl KAYMAZ
Ankara Üniversitesi Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı

Üye : Prof. Dr. Aysel USLU
Ankara Üniversitesi Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı

Üye : Doç. Dr. Nur BELKAYALI
Kastamonu Üniversitesi Peyzaj Planlama ve Tasarım Anabilim Dalı

Yukarıdaki sonucu onaylarım.

Prof. Dr. Atila YETİŞEMİYEN
Enstitü Müdürü

ETİK

Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü tez yazım kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez içindeki bütün bilgilerin doğru ve tam olduğunu, bilgilerin üretilmesi aşamasında bilimsel etiğe uygun davrandığımı, yararlandığım bütün kaynakları atıf yaparak belirttiğimi beyan ederim.

02/07/2018

İdil DAL

ÖZET

Yüksek Lisans Tezi

TARİHİ KENT KİMLİĞİ KAPSAMINDA KAMUSAL AÇIK ALANLAR: ANTAKYA GAZİPAŞA CADDESİ ÖRNEĞİ

İdil DAL

Ankara Üniversitesi
Fen Bilimleri Enstitüsü
Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Işıl KAYMAZ

Bu yüksek lisans tez çalışması kapsamında, tarihi kent kimliği bulunan kamusal açık alanların süreçler sonucunda kimlik ve doku üzerindeki değişimleri ile kentle olan ilişkileri Hatay İli Antakya İlçesi Gazipaşa Caddesi örneği üzerinden ele alınması ve meydana gelen farklılıkların boyutların ortaya konması hedeflenmiştir. Alanın özelliklerini tanımlayan fotoğraflar seçilmiş, anketler ve sorun analizi yapılmış bunun sonucunda kimliği tehdit eden ve katkıda bulunan etkenler ortaya konmuştur. Buna göre sorun analizinde ana sorun “Alanın sahip olduğu kültürel değerlerin ve alana özgü kimliğin yok olmaya başlaması” olarak belirlenmiştir. Kent imgesi analizinde kentteki özgün odaklar belirtilerek çalışma alanının mekânsal olarak önemi vurgulanmış, GZFT analizi kapsamında alanın olumlu ve olumsuz yönleri belirlenmiştir.

Antakya kentinin kimliğinin geliştirilmesi ve sürdürülebilmesini sağlamak amacıyla çalışma kapsamında yapılan analizler ve anket çalışmasından elde edilen bulgular ele alınarak kimliğin korunumu ve geri kazanımına yönelik tarihi doku ile uyumlu donatı, cephe, döşeme, malzeme önerileri geliştirilmiştir. Öneriler sonucunda korumanın çok paydaşlı ve çok disiplinli bir sürece ihtiyacı olduğu belirlenmiştir.

Temmuz 2018, 123 Sayfa

Anahtar Kelimeler: Kamusal Açık Alan, Kent Kimliği, Tarihi Kent, Antakya

ABSTRACT

Master Thesis

PUBLIC OPEN SPACES WITHIN THE CONTEXT OF HISTORIC URBAN IDENTITY: EXAMPLE OF ANTAKYA GAZİPAŞA STREET

İdil DAL

Ankara University
Graduate School of Natural and Applied Sciences
Department of Landscape Architecture

Supervisor: Asst. Prof. Dr. Işıl KAYMAZ

With the scope of the thesis, the changes in the identity and the texture of the historical public open spaces as a result of the process and the relations with the city were discussed through the example of Gazipaşa Street in Antakya of Hatay Province. Photographs describing the characteristics of the site were selected, questionnaires and problem analysis were conducted to reveal the factors that threatened and contributed to the identity. The main problem in the problem analysis is determined as " The cultural values that the area possesses are changing and domain-specific identity begins to disappear". In the image of the city analyse, the spatial significance of the study area was emphasized with 5 elements. Within the SWOT analysis, the positive and negative aspects of the field have been determined.

In order to develop and sustain the identity of Antakya, some researches have been developed to recover the identity of the historical doctrine by taking the findings obtained from the analysis and survey study within the scope of the study. As a result of the recommendations, it has been determined that the protection requires a very multi-stakeholder and multidisciplinary process.

July 2018, 123 Pages

Key Words: Public Open Space, Urban Identity, Historic Urban Area, Antakya

ÖNSÖZ VE TEŞEKKÜR

Yüksek lisans tez çalışmamda öncelikle danışmanlığımı üstlenerek göstermiş olduğu destek ile birlikte araştırma konumun seçimi ve yürütülmesi konusunda bilgi ve deneyimlerini sabırla benimle paylaşan Dr. Öğr. Üyesi Işıl KAYMAZ (Ankara Üniversitesi Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı)'a, bilgi birikimini ve kaynaklarını benimle paylaşarak desteklerini esirgemeyen, tezimdaki eksiklerimi görmeme yardım eden ve bana yol gösteren Prof. Dr. Aysel USLU (Ankara Üniversitesi Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı) ve Doç. Dr. Nur BELKAYALI (Kastamonu Üniversitesi Peyzaj Planlama ve Tasarım Anabilim Dalı)'ya,

Araştırma süremde dâhil olduğum ve bu süre zarfında bana her türlü çalışma ortamına imkân sağlayarak daha hızlı yol kat etmemi sağlayan Bartın Üniversitesi Orman Fakültesi Peyzaj Mimarlığı Bölümü hocalarıma,

İstedğim mesleğin peşinden gitmem adına hiçbir desteğini esirgemeyen, her zaman yanımda olduğunu göstererek benimle birlikte yürüyen ve beni daha güçlü biri yapan annem Nuriye Aylin BULGURCU'YA, tüm çalışmam boyunca gösterdiği destekle her koşulda yanımda olan Ece AKAGÜNDÜZ'e, desteğini hissettiğim tüm aileme ve arkadaşlarıma en içten teşekkürlerimi sunarım.

İdil DAL

Ankara, Temmuz 2018

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAY SAYFASI	
ETİK.....	i
ÖZET.....	ii
ABSTRACT.....	iii
TEŞEKKÜR.....	iv
KISALTMALAR DİZİNİ.....	vi
ŞEKİLLER DİZİNİ.....	vii
ÇİZELGELER DİZİNİ.....	ix
1. GİRİŞ..	1
2. KURAMSAL TEMELLER.....	3
2.1 Kent Kavramı.....	3
2.2 Kent Kimliği.....	5
2.3 Kültürel Peyzaj.....	7
2.3.1 Kültürel peyzaj türleri.....	9
2.4 Tarihi Çevre Kavramı.....	13
2.4.1 Tarihi kentsel peyzaj.....	15
2.4.2 Tarihi çevre koruma.....	16
2.4.3 Tarihi alanları koruma çerçevesinin dünyadaki tarihsel gelişimi.....	18
2.4.4 Tarihi alanları koruma çerçevesinin Türkiye'deki tarihsel gelişimi.....	24
2.5 Kamusal Açık Alan.....	28
3. MATERYAL VE YÖNTEM.....	32
3.1 Materyal.....	32
3.2 Yöntem.....	33
3.2.1 Mekâna ilişkin analizler.....	34
3.2.2 Değerlendirme.....	37
4. ARAŞTIRMA BULGULARI.....	38
4.1 Antakya'nın Fiziksel Yapısı.....	38
4.2 Antakya Kenti'nin Sosyo-Kültürel ve Ekonomik Yapısı.....	39
4.3 Antakya Kenti Geleneksel Bitki Örtüsü.....	40
4.4 Antakya Kenti Tarihsel Gelişimi.....	41
4.5 Çalışma Alanı ve Çevresinin Tarihi Kent Dokusuna İlişkin Özellikleri.....	50
4.5.1 Anıtsal yapıların özellikleri.....	54
4.5.2 Sivil mimari özellikleri.....	59
4.6 Gazipaşa Caddesi'nin Tarihi Kent Dokusu Genelindeki Yeri ve Özellikleri....	69
4.7 Çalışma Alanına İlişkin Analizler.....	75
4.7.1 GZFT (SWOT) analizi.....	88
4.7.2 Kent imgesi analizi.....	90
4.7.3 Anket değerlendirmesi.....	93
5. TARTIŞMA ve SONUÇ.....	99
KAYNAKLAR.....	114
EK 1.....	121
ÖZGEÇMİŞ.....	123

KISALTMALAR DİZİNİ

AANP	Avusturalya Alpleri Ulusal Parkları
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
AFAD	Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı
ERDF	Avrupa Bölgesel Kalkınma Fonu
GEEAYK	Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu
ICCROM	Uluslararası Kültür Varlıklarının Korunması ve Restorasyonu Merkezi
ICOMOS	Uluslararası Anıtlar ve Sitler Konseyi
IUCN	Uluslararası Doğa Koruma Birliği
MİT	Milli İstihbarat Teşkilatı
NPS	Ulusal Park Servisi
TBMM	Türkiye Büyük Millet Meclisi
TCLF	Kültürel Peyzaj Vakfı
TKGM	Tapu ve Kadastro Bilgi Sistemi
TMMOB	Türkiye Mimarlar ve Mühendisler Odası Birliği
TÜİK	Türkiye İstatistik Kurumu
UNESCO	Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 2.1 Duvarlarla çevrili Babylon şehir planı	3
Şekil 2.2 Ortak kullanım alanlarında toplumsal farklılıklar	29
Şekil 3.1 Antakya kent merkezi içerisindeki çalışma alanının yeri	32
Şekil 3.2 Araştırmanın yöntemi	34
Şekil 3.3 Antakya Kent Merkezi içerisindeki çalışma alanının konumu	35
Şekil 4.1 Ülke sınırları içerisinde Hatay ilinin konumu ve Hatay haritası.....	38
Şekil 4.2 1972 yılında yıkılıp yerine yenisi yapılan tarihi köprü.....	39
Şekil 4.3 Selevcoslar'dan önce Antakya Yöresi.....	42
Şekil 4.4 Kentin kuruluşunda uygulanan şehircilik nizamı	43
Şekil 4.5 Antikçağ' da Antakya haritası	43
Şekil 4.6 İlk Kilise Olan St. Pierre.....	44
Şekil 4.7 Haçlıların Antakya kuşatmasını ve zapt edilmesini gösteren minyatürler.....	46
Şekil 4.8 Kentin çarşılar bölümünde esnafın dağılımını gösteren 1936 tarihli plan.....	48
Şekil 4.9 Orhanlı ve Meydan mahallelerinde birbirini dik kesen sokakların oluşturduğu yapı adaları.....	51
Şekil 4.10 Antakya Sit Alanları Haritası.....	53
Şekil 4.11 Habib-i Neccar Camii	54
Şekil 4.12 Ulu Camii.....	55
Şekil 4.13 St. Pierre Kilisesi	56
Şekil 4.14 Ortodoks Kilisesi	56
Şekil 4.15 Katolik Kilisesi'nden Minare ve Kilise Çanının bir aradaki görüntüsü	57
Şekil 4.16 Antakya Musevi Sinagogu.....	58
Şekil 4.17 Antakya Cindi Hamamı kubbesi ve giriş tabelası.....	59
Şekil 4.18 Richard Stillwell tarafından çizilmiş olan Antakya Evi planı	61
Şekil 4.19 Avlu katında sokak ile ilişkisi kapılarla sınırlı olan konut örneği	62
Şekil 4.20 Koruyucu eleman olarak panjur kullanılan bir yapı	63
Şekil 4.21 Eski Antakya evleri kapı örnekleri	63
Şekil 4.22 Sokak ile avlu kotu arasındaki farkı gösteren bir örnek	64
Şekil 4.23 Antakya Evi avlu örneği	64
Şekil 4.24 Avlu cephesinde bulunan farklı motifli kuş takaları.....	65
Şekil 4.25 Nuriye Aylın Bulgurcu'ya ait kuş takası minyatürü	65
Şekil 4.26 Avlusunda limon ağaçları bulunan bir Antakya evi	66
Şekil 4.27 Cadde genişliği ölçümü	67
Şekil 4.28 Taşlarla kaplı tarihi Antakya sokaklarının 1987 yılından önceki durumu	68
Şekil 4.29 Antakya tarihi kent dokusunda bulunan Gazipaşa Caddesi asfalt kaplama uygulaması.....	69
Şekil 4.30 Gazipaşa Caddesi'nin konumu	70
Şekil 4.31 Gazipaşa Caddesi'nin başlangıcında bulunan Kuseyri Binası Gazipaşa Caddesi'nin sonunda bulunan Sarımiye Camii	70
Şekil 4. 32 Gazipaşa Caddesi'nin bir kısmının gösterildiği kroki	71
Şekil 4.33 Gazipaşa Caddesi üzerinde bulunan neo-klasik üslupta inşa edilmiş yapı.....	72
Şekil 4.34 Gazipaşa Caddesi ve yakın çevresi	73
Şekil 4.35. Gazipaşa Caddesi kütle-boşluk ilişkisi	73

Şekil 4.36 Hatay Kültür Envanterinde belirtilen Gazipaşa Caddesi üzerindeki tescilli yapılar	74
Şekil 4.37 Gazipaşa Caddesi Mülkiyet Analizi.....	75
Şekil 4.38 Sorun Analizi	76
Şekil 4.39 Gazipaşa Caddesi üzerinde bulunan yeni yapı örneği-1	78
Şekil 4.40 Gazipaşa Caddesi üzerinde bulunan yeni yapı örneği-2	78
Şekil 4.41 Alana yük indirme bindirme saatleri dışında giriş-çıkış yasaktır	80
Şekil 4.42 Yük indirme bindirme saatleri dışında park eden motorlu taşıtlar	80
Şekil 4.43 Gazipaşa Caddesi üzerinde bulunan kullanılmayan yapı.....	81
Şekil 4.44 Gazipaşa Caddesi üzerinde bulunan 28 numaralı tescilli yapının 2011-2018 yılları arasındaki değişimi.....	82
Şekil 4.45 Gazipaşa Caddesi'nin girişinde bulunan 2 numaralı tescilli yapının 2011-2018 yılları arasındaki değişimi.....	83
Şekil 4.46 Gazipaşa Caddesi'nin girişinde bulunan 2 numaralı tescilli yapının cephesinde bulunan tabelalar, kablolar ve klima dış üniteleri	83
Şekil 4.47 Gazipaşa Caddesi'ndeki yapıların cephelerinde bulunan duvar yazıları	84
Şekil 4.48 Caddeye taşan yapısal elemanlar	85
Şekil 4.49 Tescilli binaların cephelerindeki yapısal değişimler.....	85
Şekil 4.50 Gazipaşa Caddesi kısmi asfalt çalışması uygulaması	86
Şekil 4.51 Gazipaşa Caddesi'nde bulunan aydınlatma elemanları	87
Şekil 4.52 Gazipaşa Caddesi'nde bulunan bitki kasaları	87
Şekil 4.53 Kent imgesini oluşturan elemanlar	90
Şekil 4.54 Ticari işletme olarak kullanılan Antakya evlerine örnekler.....	101
Şekil 4.55 Cephe boyamalarında önerilen tonlar	104
Şekil 4.57 Aydınlatma elemanı önerisi	107
Şekil 4.58 Önerilen aydınlatma elemanının cadde üzerinde konumlandırılması.....	107
Şekil 4.59 Yönlendirme - bilgilendirme levhası önerisi	108
Şekil 4.60 Bitkisel çözüm önerileri.....	109
Şekil 4.61 Bitkisel dokuyu artırıcı çözüm önerisi.....	110

ÇİZELGELER DİZİNİ

Çizelge 2.1 Kentin oluşmasında rol oynayan faktörler	5
Çizelge 4.2 Katılımcıların demografik özellikleri	94
Çizelge 4.3 Katılımcıların alana erişimleri	95
Çizelge 4.4 Katılımcıların alana yönelik fiziksel memnuniyeti.....	96
Çizelge 4.5 Ziyaret amacı	97
Çizelge 4.6 Alandaki değişim	97

1. GİRİŞ

Her medeniyet sahip olduğu özellikleri nedeniyle, mekâna kendisine has özellikler bırakmıştır. Geçmişe ait medeniyetlerin bu bilgileri bir ya da birkaç kişinin zihninden geçmiş ve bu zihinlerde işlenerek bugüne ulaşmıştır. Bugünün anlaşılması ve geleceğin kurulabilmesi geçmişin her türlü belgesine, kanıtına, doğru ve güvenilir bilgisine erişilmeye bağlıdır (Kale 2011).

Tarihi dokuya sahip alanlar, insanların yaşadığı doğal veya yapay yollarla şekillenmiş yerleşimler bir belge olmalarından ziyade kentin kendine has karakterlerini içlerinde bulundurarak, geçmişle şimdiki zaman arasındaki ilişkiyi ifade eden kanıtlardır. (UNESCO 2011). Bu sebeple tarihi mekânların bir süreçten geçen süzgeçteki bilgi birikimi olduğunun farkında olup, korunması ve geleceğe aktarımı sorumluluğunun da bilinmesi gerekmektedir. Tarihi dokunun korunarak bugüne ve geleceğe taşınması yalnızca yerel bir sorumluluk değil aynı zamanda tüm insanlığın ortak değeri sayılan evrensel kültür mirasının devamlılığı açısından büyük bir önem ortaya koymaktadır.

Tarihi kent alanları ve yapılar, kentlerin kimliğini oluşturmaları açısından önemlidir. Tarihi alanlar ile yapılarının korunması ve sürdürülebilirliğinin sağlanması o kentin kimliğinin korunmasına ve gelişimine katkı sağlar (Kurtar ve Somuncu 2013). Küreselleşen ve aynılaşan Dünya'nın birçok bölgesinde hızla dönüşen ve geçmişin izlerinin geleceğe aktarılmasını zorlaştıran değişimler kendini göstermektedir. Bu değişimler, Anadolu'nun her kentinde geçmişi çok eskilere dayanan ve kültürel mirasının gelecek nesillere aktarılması gereken tarihi merkezleri de etkilemektedir. Kültürel sürekliliğin devamı bakımından tarihi kimliği oluşturan ve geçmiş ile geleceği birbirine bağlayan tarihi çevrelerin korunmaları gerekmektedir. Tarihi kent merkezlerinde değişimler olacaktır fakat bu değişimlerin kentle uyumlu, kimlikle uyumlu, tutarlı ve bilinçli uygulanarak tarihin önüne geçmeden yaşanması öncelikli hedef olmalıdır.

Roma'dan genç, İstanbul'dan yaşlı eski bir başkent olan, Antik Çağ'da Doğu'nun Kraliçesi olarak anılmış Antakya, günümüzde farklı din, mezhep ve ırktan insanların

hoşgörü içerisinde yaşadığı, çeşitli medeniyetlerin kültürel izlerini taşıyan etnik yapıya sahip bir kenttir. Antakya'nın birçok yerinde geçmişin izlerini görmek mümkündür. Kurulacağı yeri Zeus'un işaret ettiğine dair mitlere konu olmuş ve M.Ö. 300 yılında kurulmuş (Demir 1996) olan kentte yaşanan hızlı değişim, tarihi dokuyu zedelemekte, ona farklı işlevler yükleyerek kimliğinin bozulmaya başlamasına neden olmaktadır.

Hatay'ın merkez ilçesi Antakya, kurulduğu günden bu yana birçok konuda farklı değerler taşıyan devletlerin himayesine girmiştir. Bu farklı devirlerdeki kültürel zenginlikler birikerek kente kimlik ve itibar kazandıracak alanlar oluşturmuştur. Tez kapsamında çalışılacak olan alan da I. Derece Kentsel Sit Alanı ve III. Derece Arkeolojik Sit Alanı içerisinde bulunan Gazipaşa Caddesi'dir. Antakya, sahip olduğu sosyal, kültürel değerleri, tarihi mekânları ve çok katmanlı toplumsal özellikleriyle oluşan özgünlüğünün vurgulanarak, kimliğini kaybetmiş tarihi alanların kültürel açıdan yozlaşmaya sebep olabileceğinin peyzaj mimarlığı bakış açısıyla anlatılması bakımından önemlidir.

Bu tez giriş bölümü dışında dört bölümden oluşmaktadır. Kuramsal temeller bölümünde, tezin amacı ve kapsamı doğrultusunda altyapısını oluşturacak kuramlara ve literatür taramasına yer verilmiştir. Materyal ve Yöntem bölümünde çalışmaya esas oluşturan yöntem açıklanmış, Bulgular bölümünde ise bu yöntem doğrultusunda çalışma alanına ilişkin elde edilen veriler aktarılmıştır. Son bölümde, bulgular tartışılarak, peyzaj yönetimi kapsamında kamusal alanlara ilişkin öneriler ortaya konmuştur.

2. KURAMSAL TEMELLER

2.1 Kent Kavramı

Kentler sosyal, ekonomik, siyasal, kültürel tanımların öğelerini bir arada barındıran, farklı zamanlarda farklı kültürlerden çeşitli insan grupları tarafından oluşturuldukları için farklılıklar gösteren yerleşim yerleridir.

Kent tanımı tarihin hemen her döneminde farklı olarak açıklanmış devimsel bir kavramdır ve her zamana uygun her ülke için geçerli olabilecek bir tanım yapmak oldukça zordur. Aristo (M.Ö 384-322) kenti, insanların daha iyi bir hayat yaşamak amacıyla bir araya geldikleri mekân olarak tanımlarken, Demirer vd. nin (1999) belirttiğine göre Orta Çağ'da yaşayan Marver kenti "etrafına duvar örülmüş insan yerleşimleri" (Şekil 2.1) ifadesi ile açıklamıştır (Topal 2004).

Şekil 2.1 Duvarlarla çevrili Babylon şehir planı (Anonymous 2017)

Erten (1999) ve Keleş'e (1999) göre, tarihsel gelişim içerisinde kent sözcüğü uygarlıkla eşdeğer kullanılmış, uygarlığın kentleşme ile var olduğu genel bir söylem haline gelmiş ve uygarlık kentlerle ilişkilendirilmiştir. Latince kökenli dillerde "Civilization (Medeniyet)" kent anlamına gelen "civitas" tan türemiş, Arap kültüründe de uygarlık anlamına gelen "medeniyet" bir kent ismi olan Medine'den türemiştir (Topal 2004).

Max Weber tanımlamasında sosyolojik açıdan buldukları dönemin koşullarına göre bir yorumlama yapmış ve kentin ekonomik işlevi olan, siyasal yönetim merkezli bir pazar, bir kale ve toplu halde yaşanan kalabalık alanlar olduğunu belirtmiş, ekonomik ve siyasi örgütlenmelerden bahsetmiş ve genel olarak "*içinde yaşayan insanların tarımdan çok ticaretle uğraştığı yer*" tanımına ulaşmıştır (Weber 1921).

Keleş (1980), kenti birçok fonksiyona sahip; sürekli gelişen ve ev sahipliği yaptığı toplumun eğitim, rekreasyon, etkileşim ihtiyaçlarının karşılandığı, nüfusu köylere nazaran oldukça fazla olan ve komşuluk ilişkileri barındıran sosyal bir sitem olarak açıklamıştır.

Lynch (1960) ise kentin tanımını; çok çeşitli sınıf ve karakterlere sahip milyonlarca insan tarafından algılanabilen ve hatta zevk alınan bir nesne olmanın ötesinde yapısını kendilerince sebeplere göre sürekli geliştiren pek çok yaratıcının da ürünü olan, genel hatlarıyla bir süreliğine sabit kalsa da ayrıntıları sürekli değişen, büyümesi ve formu üzerinde ancak kısmi şekilde kontrol sağlanabilen, kesin bir sonuç elde edilemeyen alanlar olarak yapmıştır.

Marks ve Weber kenti, kimi toplumsal gelişmelerin yaşandığı kapitalist toplumda yaratılan temel sosyal süreçlerin etkileşim alanı dolayısıyla toplumsal yapı içinde bir analiz nesnesi olarak tanımlamaktadır (Aslanoğlu 1998).

Çöl'e göre (1998) belli bir büyüklüğe ulaşmış; eğitim, sağlık, kültür gibi çeşitli hizmetler sunabilen; yönetsel işlevlerin yer aldığı, gıdasını dışarıdan sağlayan, tarım dışındaki alanlarda çalışan kişilerden oluşan; yaşayanlar arasında iletişimin ve iş

bölümün geliştiği yerleşimlere kent denilebilmektedir (Özdemir 2016). Kentin oluşmasında rol oynayan faktörler çizelge 2.1’de verilmektedir.

Çizelge 2.1 Kentin oluşmasında rol oynayan faktörler (Çöl 1998’den değiştirilerek alınmıştır)

Doğal Yapı	Toplumsal Yapı	Yönlendiriciler	Biçimlendiriciler
Topografya	Sosyal Yapı	Sit Karakteristikleri	Sokak Dokusu Biçimi
Oryantasyon	Yönetim Sistemleri	Yapılar ve Yapılanma	Mekânsal Biçimlenme
Rüzgar	Nüfus Karakteristikleri	Boşluklar (yoğunluk)	Kent Biçiminde Kabuller
	Ekonomik Yapı	Organik ve Geometrik Biçimlenme	Tek Yapı Üzerine Biçimlenme
	Gelenekler		

2.2 Kent Kimliği

Kentler kuruluşlarından gelişimlerine kadar her dönemde farklı boyutlarda zamanla ve etkileşimlerle değişen ve yaşıyan bir organizma, belirli süreçler boyunca içinde yaşıyanları etkileyen ve onlardan etkilenen bir alandır. Süregelen etkileşimlere ek olarak her kentte farklı olan özgün yaşam koşulları, kültürel miras, kentin tarihsel süreçlerdeki konumu kenti şekillendirir ve bu bir kenti diğerlerinden kolayca ayırt edebilmeye olanak veren tanınabilirliği sağlar.

Birbirinden ayırt eden özellikleri doğrultusunda kentler, farklı biçimlerde tanımlanmışlardır. Bu tanımlama, kimi zaman “Bronz Çağı kenti, Ortaçağ kenti, Roma kenti” gibi bazen döneme, “Osmanlı kenti, Yunan kenti, Türk kenti ya da Arap kenti” gibi bazen ait olduğu medeniyet ya da ulusa, bazen de “İslam Kenti” gibi egemen dini inanca dair bir göndermeye ya da, “Akdeniz kenti” gibi içinde yer aldığı coğrafyaya yönelik bir sınıflandırma doğrultusunda coğrafi bir atıfla yapılmıştır (Ünlü 2017).

Lynch (1960), kimliğin bir nesnenin tanımlanırken diğer nesnelere eşdeğer olmadığından farklı bir varlık olarak kabul edilmesi gerektiğini belirtip nesnenin, tek ve

biricik olduğunu savunur ve kentleri birbirinden ayıran bu tanımların kentin kimliğini oluşturduğunu söyler.

Kent kimliği, kent imgesini etkileyen, farklı ölçeklerde kendine özgü nitelikler barındıran, fiziksel, kültürel, sosyo-ekonomik, tarihsel ve biçimsel faktörlerle şekillenen, kentliler ve onların yaşam biçimlerinin oluşturduğu, sürekli gelişen ve sürdürülebilir kent kavramını yaşatan, geçmişten geleceğe uzanan büyük bir sürecin sonucudur (Lynch 1960, Çöl 1998).

Kaypak (2010), kent kimliği hakkındaki görüşlerini “*Kentin kimliği sadece fiziksel çevreden ibaret değil aynı zamanda toplumsal olarak oluşturulur. Beşeri çevreden kaynaklanan kimlik unsurları, birey ve toplumdur. Kentin kimliği, doğal çevresi ve kentte yer alan tüm insan etkinlikleriyle birlikte bir bütün olarak oluşmaktadır. Yaşam biçimleri de buna katkıda bulunur. Kişiler toplumsal olarak birbirlerini karşılıklı etkileyerek kentin kimliğini oluştururlar. Toplumdaki insan ilişkileri oluşan bu kimliğin sürekli olarak yeniden tanımlanmasını ya da üretilmesini gerektirir.*” şeklinde aktarmıştır.

Bir kentin kimliği yapıların sadece mimari değerinde ve doğal çevresinin özellikleri ile değil, içinde geçirilen yaşam deneyimleri ile bir anlam ve değer kazanmaktadır. Bu da kültür, gelenek ve alışkanlık kavramlarının da kent kimliğinin tanınmasında önemli olduğunu göstermektedir (Topçu 2011). Yani duyularımızda yer edinen simgeler de kimliği oluşturan parçalardan biri olabilir.

Kent kimliği kavramı, kentleşme olgusunun var olmasıyla beraber, kentlerin onları birbirinden ayıran hangi özellikleriyle tanımlanması gerektiği sorununu doğurmuş ve nasıl ele alınması gerektiğine cevap aramak amacıyla bir zorunluluk sonucu gelişmiştir. (Çöl 1998).

Kentler de geçmişten günümüze kadar birçok olguya bağlı olarak oluşmuşlar; bu olgulara bağlı olarak farklılıklar göstermişlerdir (Çöl 1998). Bunlar:

- Farklı insan kaynaklarından oluşması
- Farklı bölgelerde bulunulması
- Farklı fiziksel özelliklerle sahip olması
- Geçmişin her topraklarda farklı olması sonucu her kentin kimliğinin oluşumu ortaya çıkmıştır

2.3 Kültürel Peyzaj

Kültürel Peyzaj yapıları formlar ve doğal alanlar arasındaki etkileşimin, insanların bunlar arasındaki ilişkiyi nasıl kurduğunun ve çevrelerini nasıl dönüştürdüklerinin fiziksel bir tezahürüdür. “Kültürel Peyzaj” kavramı, ilk kez Alman coğrafyacı Friedrich Ratzel tarafından 1895’de insan faaliyeti tarafından şekillendirilmiş ve etkilenmiş peyzajlar olarak tanımlanmıştır (Hsieh ve Ou 2010).

UNESCO (United Nations Educational Scientific and Cultural Organization) Dünya Mirası Komitesi’nce 1992 yılından itibaren kabul görmeye başlamış bir terimdir. Uluslararası koruma literatürüne yakın bir tarihte dâhil olan ‘kültürel peyzaj’ olgusu, insan ve doğanın ortak eseri olan alanları konu etmektedir. Dünya Kültürel Mirası Sözleşmesi’nde tanımlandığı üzere kültürel peyzajlar, doğa ve insan ortaklığıyla oluşmuş ürünleri olan, insanların yaşam mekânlarının, doğal çevreden kaynaklanan fiziksel sınırlamaların veya olanakların, tarih sürecinde birbirini izlemesi ve sosyal, ekonomik ve kültürel güçlerin etkisiyle, zaman içinde geçirdiği evrimin göstergeleri olan alanlardır (UNESCO 1992). UNESCO’ya göre gelecek nesiller için refah kalitesi yüksek ve kimliğini kaybetmemiş ortamlar sağlamak adına kültürel peyzajların korunmasına ihtiyaç vardır (Bekdemir 2010). UNESCO’nun kültürel peyzajı tanımlamasından sonra, kültürel peyzajlara karşı bir bilincin oluşmaya başlaması gözlemlenmiştir.

Amerika Birleşik Devletleri (ABD) Ulusal Park Servisi (NPS), Tarihi Peyzaj Girişimi Komisyonu’nun yayınladığı rehberde, kültürel ve doğal kaynakları, vahşi yaşam veya evcil hayvanlar da dâhil olmak üzere tarihi, kültürel ve estetik değerleri sergileyen coğrafi bir alan olarak kültürel peyzajın tanımını yapmıştır (NPS 2009).

Avusturalya Alpleri Milli Parkı'na (AANP) göre kültürel peyzajlar yaratıcı dehayı, sosyal gelişimi ve insanlığın yaratıcı ve ruhsal canlılığını ifade eden kolektif kimliğimizin bir parçasıdır. Doğal özellikler ve elementler, insan faaliyetinden kaynaklanan birçok tarihi döneme ait fiziksel bileşenler ve doğal özelliklerin değiştirilmesi, zaman içerisinde peyzajda oluşturulan desenler ve bunların peyzaj içinde veya üzerinde bulunan katmanlarıdır (AANP 1996).

Kültürel Peyzaj Vakfı (TCLF) tanımı ise “*Kültürel peyzajlar bir yer ve kimlik hissi sağlayan; zamanla toprakla olan ilişkimizi haritalandıran ulusal mirasımızın ve hayatımızın her bir bölümünün bir parçasıdır*” şeklindedir (Anonymous 2016).

Uluslararası Doğa Koruma Birliği (IUCN) tarafından “*Olağanüstü doğal güzellikler ve estetik değerlere sahip, insanlık ve doğa arasında geçmişten gelen ilginç bir ilişki olduğunun kanıtı niteliği olan, önemli biyoçeşitlilik kaynakları, kültürel ve doğal kaynakları ve bu bağlamda yaban hayatı ve evcil hayvanları içeren coğrafi alanlar*” olarak tanımlanmaktadır (IUCN 2008).

Kültürel Peyzaj belirli bir insan topluluğu ile belirli kültürel tercihleri ve potansiyelleri somutlaştıran somut ve karakteristik bir ürün ve belirli bir doğal koşullar dizisidir. Doğal evrimin ve birçok nesiller boyunca insanoğlunun çaba harcadığı bir mirasa aittir, doğal peyzaja karşı ve içinde bulunan insan eylemlerinin ve inançlarının sonucudur (Fowler 2003).

Antrop'a göre (2005) ise kültürel peyzajlar, kullanım ve mekânsal yapıyı değişen toplumsal taleplere daha iyi adapte etmek için toprağın ardışık yeniden yapılanmalarının bir sonucudur.

Uluslararası Anıtlar ve Sitler Konseyi (ICOMOS) (2014), yayınladığı Floransa Bildirgesi'nde kültürel peyzajı yeni ekonomik gelişme modelleri, iklim değişikliğine karşı tutumlar, risk yönetimi, biyolojik çeşitliliğin korunması ve insan sağlığının devamı adına alınacak birer ders olarak görülmesi gereken, sadece koruma alanları olarak değil,

aynı zamanda sürdürülebilir gelişme stratejilerinin başarıyla uygulanabileceği yerler olarak tanımlanmıştır.

Bu alanlarda doğa ve insan eliyle oluşturulmuş öğelerin uyum içinde olması; tarihi, estetik, etnolojik ve antropolojik olarak değer taşımaları; o bölgedeki hâkim doğa unsurlarını, arazi kullanım biçimlerini ve geleneksel yaşamın sürdürüldüğü dokuları bölge adına temsil edebilmeleri aranan nitelikler arasındadır. Aslında tüm peyzaj alanlarının kültürel öğeleri vardır. Çünkü tüm bu alanlar insan eliyle oluşmuş eserler içerirler. Ancak, bir alanın kültürel peyzaj alanı niteliği kazanması için doğa/insan birlikteliğinin zaman içerisinde önemli ürünler vermesi ve bu ürünlerin uyum içerisinde olması gerekmektedir (TMMOB 2007).

Kültürel peyzaj alanları, insanoğlunun doğal dünyada şekil vererek oluşturduğu alanlardır. Kültürel peyzajlar, doğal ve yapılı bitki ve çitler, suyolları ve binaların birbirine örülmüş halleridir. Resmi bahçelerden sığır çiftliklerine, mezarlıklardan rekreasyon alanlarına ve köy meydanlarına kadar uzanır. Bunlar, insanın kullanımlarının araziye ve çevreye uyarlanması sonucu oluşmuş özel alanlardır (NPS 2009).

ICOMOS Mimari Mirası Koruma Bildirgesi'nde (2013), bu alanlardan; insan yerleşmelerinin, tarih içinde ekonomik, sosyal ve kültürel etkenler bağlamında doğal çevreleriyle birlikte ve etkileşim içinde bulunarak dönüştürdüğü alanların yanı sıra, insanın ve doğanın birlikte oluşturduğu kültürel ve doğal kaynakları ve bu bağlamda yaban hayatı ve evcil hayvanları içeren, tarihi bir olay ve bir etkinlikle birlikte anılan, ya da çeşitli kültürel ve estetik değerler sergileyen coğrafi alanlar şeklinde söz edilmiştir.

2.3.1 Kültürel peyzaj türleri

Herhangi bir alandaki kültürel peyzaj değerlendirmesi yapılırken UNESCO ve NPS gibi birtakım kuruluşlar, sınıflandırma sistemini kullanmışlardır.

UNESCO kültürel peyzajların da dünya mirası olarak kabul edilebileceğini ve bu alanların uluslararası değerler taşıyan, bir bölgeyi temsil edebilme potansiyellerine göre seçilmesi gerektiğini belirterek 3 sınıfa ayırmıştır. Bunlar:

- Açıkça Tanımlanabilen Peyzaj Alanları,
- Organik Biçimde Oluşmuş Peyzaj Alanları ve
- Yardımcı Kültürel Peyzaj Alanlarıdır.

Birinci sınıf en kolay tanımlanabilen, “*landscape designed and created intentionally by man*” insan tarafından tasarlanmış ve kasıtlı olarak oluşturulmuş olan türüdür. Bu alanlar, genellikle dini veya anıtsal binalar ve topluluklar ile ilişkili olan (ancak her zaman değil) estetik nedenlerle oluşturulmuş halka açık park ve bahçeleri de içerir. Yıldız, Topkapı Saray Bahçeleri örnek olarak gösterilebilir.

İkinci sınıf, “*originically evolved landscape*” organik olarak gelişmiş kültürel peyzaj alanlarıdır. Bu alanların oluşumunda, sosyal, ekonomik, idari ve/veya dini faktörler rol oynar. Alanın mevcut hali, hali hazırdaki doğal çevresi ile ilişkili olarak fiziksel çevresine uygun olarak gelişmiştir. Alanın biçimsel ve işlevsel özelliklerinin belirleyicisi doğal çevredir. Bu tür peyzajlar, evrim sürecinin biçim ve bileşen özelliklerini yansıtmaktadır. Bu tür alanlar, evrimi belirli bir zamanda sona ermiş ve gelişim süreci hâlâ devam eden olmak üzere ikiye ayrılmıştır (UNESCO 1992). UNESCO’nun bu sınıflandırmasına Kızılcahamam yakınlarındaki "Güvem Fosil Alanı" örnek olarak gösterilebilir.

İlki, evrimsel sürecin geçmişte bir anda veya zamanla bir dönem sonucunda sona eren fosil peyzaj türleridir. Belirgin ayırt edici özellikleri hala mevcut olup görülebilen materyale sahip olmalarıdır.

İkinci alt kategori ise, çağdaş yaşamla geçmişten gelen alışkanlıkların ilişkisine devam ettiği ve günümüz topluluklarının yaşamında aktif sosyal rol oynayan sürekliliği olan peyzajlardır.

Son sınıf, “*associative cultural landscape*” birleşik kültürel peyzajlardır. Bu alanlar dinsel öğelerin sanatsal desenlerle bir araya gelerek oluşturduğu doğal alanlardır. Bu peyzajlar güçlü dini, sanatsal ya da kültürel bağlar taşıyan doğal elemanlar olması özellikleri nedeniyle Dünya Kültür Mirası listesine eklenmiştir (UNESCO 1992). Karadeniz Bölgesi, çay üretim alanları ve Konya'nın buğday tarlaları bu peyzajlara örnek olarak gösterilebilir (Yazgan vd. 2013).

Bu sınıflandırma, kültürel peyzaj alanlarının değerlendirmelerinde rol oynamaktadır. Ancak bir alanın bu özelliklerden sadece bir ya da birkaçını da bir arada bulundurması söz konusu olabilmektedir. Bu sebeple, mevcut kullanım türleri de göz önünde bulundurularak koruma ve kullanımlarına ilişkin değerlendirmeler yapılırken kolaylık sağlanması amacıyla kültürel peyzaj özelliği gösteren alanlar sınıflandırılmıştır (Yazgan vd. 2013). Bu sınıflandırma:

- Arkeolojik ve tarihi özellikteki kentsel peyzaj alanları,
- Arkeolojik ve tarihi özellikteki kentsel peyzaj alanları,
- Tarihsel ekolojik alanlar
- Kesişen özelliklerin bir arada olduğu kültürel peyzaj alanları olarak bir başka sınıflandırma da söz konusudur.

Arkeolojik ve tarihi özellikteki kentsel peyzaj alanları

Arkeolojik ve tarihi özelliklerin gözlemlenebildiği, aynı zamanda bugün de kentsel yerleşim alanı olarak kullanılan alanlardır. Kentler, farklı tarihsel süreçleri yaşamış, farklı uygarlıkların yapısal ve çevresel özelliklerine ev sahipliği yaparak biçimlenmiş ve gelişim göstermiş arkeolojik ve tarihi özelliklere sahiptirler. Bu kentler, tarihi kentler, arkeolojik kentler, yöresel özelliklerin gözlemlendiği yerleşim alanları gibi zaman içerisinde kültürel değişimlerle şekillenmiş ve özellik kazanmışlardır.

Arkeolojik ve tarihi özellikteki kentsel peyzaj alanları

Sahip olduğu önemli arkeolojik ve tarihi özelliklere ek olarak geçirdiği süreçlerle belli sosyal ve kültürel gelişmelerden etkilenmiş kırsal alanlardır. Bu alanlar, tarımsal üretimde bulunulan alt yerleşimler ve köyler içermektedir.

Tarihsel ekolojik alanlar

Bu alanlar insan etkileri sonucu oluşan değişimlerden kaynaklanan zararlardan etkilenen yerlerdir. Tarihi, arkeolojik parklar, doğal anıtlar ve doğal sitler, milli parklar bu alanlara örnek olarak gösterilebilir.

Kesişen özelliklerin bir arada olduğu kültürel peyzaj alanları

Kültürel peyzajın özelliklerine ek olarak hem kentsel, hem kırsal hem de üçünün birden özelliklerini bir arada bünyesinde barındıran alanlardır. Barındırdıkları biyolojik çeşitlilik ve yapısal açıdan zengin peyzaj değerleri sebebiyle yapılacak düzenleme çalışmalarının daha dikkatli adımlarla gerçekleştirilmesi önemlidir (Yazgan vd. 2013).

NPS ise kültürel peyzaj türlerini 4 sınıfta incelenmiştir (NPS 2009). Bunlar aşağıdaki gibi açıklanabilir:

Tarihi Tasarlanmış Peyzajlar: Tarihsel tasarlanmış peyzajlar bilinçli olarak tasarlanan peyzaj oluşumlarıdır. Bu peyzajlar, önemli insanlar, bir akım veya peyzaj mimarlığında önemli bir olay veya önemli bir gelişmenin teoride geliştirilmesi ve peyzaj mimarlığında uygulanmasıyla ilişkilendirilmektedir.

Yöresel Peyzajlar (Kullanımı, fiziksel düzeni, gelenekleri, inançları veya değerleri yansıtan peyzajlar olarak açıklanabilir): Yöresel peyzajlar insan aktivitelerinin ya da uğraşlarının içinde buldukları peyzajı biçimlendirmesi ile gelişen bir kültürel peyzaj türüdür. Tarihi tasarlanmış peyzajlardan farklı olarak bir tasarımcısı bulunmamaktadır.

Etnografik Peyzajlar: Dünya üzerindeki diğer doğal ve kültürel kaynaklardan farklı özelliklere sahip olan ve bu özellikleri bugün de gözlemlenebilen miras alanları ya da çevre kaynakları olarak tanımlanmaktadır (Yener 2015).

Tarihi alanlar: Önemli bir tarihi olayın gerçekleştiği ya da ulusal açıdan önem taşıyan bir olayın meydana geldiği, toplumsal anlamda önemli olan ya da insanlar arası ilişkilerin biçimlendirdiği kültürel peyzaj türüdür (Yazgan vd. 2013). Tarihi bir olay ya da aktivite gibi insanlar arasındaki ilişkilerden kaynaklanarak şekillenen bir kültürel peyzaj türüdür. Önemli savaşların geçtiği alanlar veya bir ülkenin tarihinde önemli bir yere sahip olan devlet büyüklerinin kullandığı binalar bu kapsamda değerlendirilmektedir. Özsüle'ye (2005) göre, bu alanlar, peyzajın fiziksel görünüşüne katkıları olabilecek karakter belirleyici unsurlara sahip olmalıdır. Göletler, nehirler, çeşmeler gibi su elemanları; yollar, patikalar, basamaklar, duvarlar gibi çevreleme ve dolaşım elemanları; binalar ve parmaklıklar, banklar, aydınlatma ve heykeller gibi donatı elemanlarını içermektedirler. Ayrıca tarihi bir olay, aktivite veya kişi ile ilgili peyzajlar da bu kapsama girmektedir (Bekdemir 2010).

2.4 Tarihi Çevre Kavramı

İnsanoğlunun var olduğu günden bu yana bilinen veya bilinmeden yok olan birçok uygarlık yaşamıştır. Geçmişten günümüze tamamı veya bir kısmı korunarak gelmeyi başarmış, tarihi geçmişe ışık tutan ve geçmiş uygarlıkları tanıyıp anlamamızı sağlayan, geçmişle günümüz arasında bir köprü kuran yerleşimler tarihi çevreyi oluşturmaktadır. Tarihi çevreler geçmiş toplulukların sosyal, kültürel ve ekonomik yaşam biçimini günümüze kadar getirmiş olan görsel belgelerdir.

Velioğlu vd.'ne (1993) göre tarihi çevreler, geçmiş dönemlerin mimari tarzlarını, teknolojik gelişmelerini, toplumlarda meydana gelen etkileşimleri, deneyimleri ve kültürel kazanımları günümüze taşıyarak geçmişe ışık tutar ve geçmişi daha iyi algılamamıza yardımcı olurlar (Kuter 2007).

Feilden (1982) ve Tümer (1997)'ye göre tarihi çevreler, eski süreçlerde var olan medeniyetlerin bir zamanlar yaşadığı ve oradan giderken iz ve eserler bıraktıkları yerlerdir. Bu medeniyetler üzerinde buldukları topraklara isim vermiş, kültürlerini, örf ve adetlerini, yaşam tarzlarını, bilim ve teknolojilerini o topraklara miras bırakmışlardır. Bu mirasların değerini bilen ve yaşatan uluslar kimliklerini koruyup yaşatmış, geçmişin belgelerini korumayıp yok sayan uluslar kaybolmuşlardır (Hatami 2013).

Ahunbay'a göre (1996), tarihi çevreler insan ölçeğine göre düzenlenmiş mekânlar olarak öğretici ve ilgi çekici özelliğe sahiptirler. Sosyal ilişkileri olumlu yönde etkileyen ve bireyler arasındaki birlik duygusunun pekişmesine yardımcı olan mekânları barındırırlar. Yaşam koşullarının, geleneklerin, yapım tekniklerinin hızla değiştiği bir dünyada tarihi çevreler, geçmişte nasıl bir mekânda yaşandığını gösteren açık hava müzeleridir (Hatami 2013).

1983 yılında kabul edilen 2863 sayılı Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu'nda Tarihi Çevrelerden, sit tanımı içerisinde bahsedilmiştir. Buna göre: *“Sit; tarih öncesinden günümüze kadar gelen çeşitli medeniyetlerin ürünü olup, yaşadıkları devirlerin sosyal, ekonomik, mimari ve benzeri özelliklerini yansıtan kent ve kent kalıntıları, kültür varlıklarının yoğun olarak bulunduğu sosyal yaşama konu olmuş veya önemli tarihi hadiselerin cereyan ettiği yerler ve tespiti yapılmış tabiat özellikleri ile korunması gerekli alanlardır”* (Anonim 2018a).

Tarihi çevreyle ilgili olarak UNESCO Tarihî Kentsel Peyzaja İlişkin Tavsiye Kararı'nda birbirinin devamı birçok kuşak tarafından katkı sağlanarak oluşturulan, ortak kültür mirasının en zengin belgelerinden olan bu alanları insan yaşayışlarının her adımına tanıklık eden değerli belgeler şeklinde açıklayarak *“Tarihî Alan/Şehir”, “Tarihi kentsel alan”, “Tarihi Kentsel Peyzaj”* tanımlarını yapmıştır.

Tarihî alan/şehir (UNESCO'nun 1976 Tavsiye Kararından alıntıdır): *“Tarihî ve mimari (dönemsel yapılar dâhil) alanlar arkeolojik ve paleontolojik siteleri içeren her türlü bina, yapı ve açık alanlar grubu olarak kabul edilebilir. Bu siteler, kentsel ya da kırsal*

alandaki yerleşim yerlerini ve mimari, tarih öncesi, tarihî, estetik ya da sosyokültürel bakış açısıyla kabul edilmiş uyum ve değeri oluşturur. Doğası gereği zengin bir çeşitlilik gösteren bu alanlar arasında, özellikle tarih öncesi siteler, tarihî kentler, eski kentsel mahaller, köyler, köy evleri ile birlikte, kural olarak hiçbir değişime uğratılmadan korunması gereken homojen yapıdaki anıtsal grupların dikkate alınması gerekmektedir”.

Tarihi kentsel alan (ICOMOS'tan alıntıdır, Washington Sözleşmesi): *“İrili ufaklı tarihî kentsel alanlar, şehirler, kasabalar, tarihî merkezler ve mahaller, doğal veya insan eliyle inşa edilen çevrelerdir. Bu alanlar, tarihî belge olmalarının ötesinde geleneksel kent kültürlerinin değerlerini içlerinde barındırmaktadırlar”* (UNESCO 2011).

UNESCO 2011 yılında yayınladığı tarihi kentsel peyzaj tanımının temellerini 1976 tarihinde yayımlanan metninde tarihi kentsel peyzaj kavramını açıkladığını belirtip bu tanımın çok daha önceden beri telaffuz edilen bir tanım olduğundan bahsetmiştir (UNESCO 2011).

2.4.1 Tarihi kentsel peyzaj

UNESCO'nun 2011 yılında yayınladığı tavsiye kararında tarihi kentsel peyzaja ilişkin tanım “Tarihi Kentsel Peyzaj, daha geniş bir kentsel bağlam ve coğrafi mekânı kapsayabilmesi için "tarihî merkez" ya da "külliye" kavramının ötesine uzanan, tarihsel düzlemin kültürel ve doğal değerleri ve nitelikleri sonucu anlaşılan kentsel alandır” şeklinde yapılmıştır. Bu alanlar çevresindeki tarihî veya çağdaş yapıları, altyapısını, açık alanları, bahçeler ve arazi kullanımını; kısacası algı, görsel ilişki ve kentsel yapının tüm unsurlarını içermektedir. (UNESCO 2011).

Yayımlanan tavsiye kararında tarihi kentsel peyzaj yaklaşımının, kentlerin devimsel özellikte alanlar olduğunu ve bu alanlarda sürdürülebilir kullanımın, işlev çeşitliliği ekleyerek çevre kalitesinin korunumu amaçlandığından; bir yandan kentsel değerleri korumaya yönelik diğer yönden toplumu ilgilendiren sosyo-ekonomik gelişme

hedeflerini düşündüğünden ve gelecek nesillerin ihtiyaçlarıyla geçmişten gelen miras arasındaki dengeli ve sürdürülebilir ilişkinin temeline dayandığından bahsedilmektedir (UNESCO 2011).

UNESCO'ya (2011) göre tarihî kentsel peyzaj, kültürel çeşitliliğin ve yaratıcılığın insani, sosyal ve ekonomik gelişme için temel değerler olduğunu kabul ederek fiziksel ve sosyal değişimi sağlayacak ve günümüz müdahalelerinin tarihî mekân mirasıyla uyumlu olup bölgesel bağlamları göz önünde bulundurmasını teminat altına alacak araçlar sağlar (UNESCO 2011).

2.4.2 Tarihi çevre koruma

Keleş'e (1980) göre koruma, kentlerin belli kesimlerinde yer alan tarihsel ve yapısal tasarım değerleri yüksek yapılarla, anıtların ve doğa güzelliklerinin kentte bugün yaşayanlar gibi gelecek kuşakların da yararlanması için her türlü yıkıcı, saldırgan ve dokuncalı eylemler karşısında güvence altına alınması şeklinde yorumlanmaktadır.

1983 yılında kabul edilen 2863 sayılı Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu'nda koruma ; *“Taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarında muhafaza, bakım, onarım, yenileme, fonksiyon değiştirme işlemleri; taşınır kültür varlıklarında ise muhafaza, bakım, onarım ve yenileme işleridir”* denilmiştir (Anonim 2018a).

Bostancı'ya (1989) göre kentsel koruma, bir süreç sonucunda meydana gelen kentsel değerlerin günümüz koşullarında toplumun geçmişteki sosyal, ekonomik koşullarını, kültür değerlerini yansıtan fiziksel yapının, günümüzün değişen sosyal, ekonomik koşulları altında yok olmalarını engellemek amacıyla yaşamasını sağlamak olarak açıklanmaktadır (Yazgan ve Çelik 2007).

Fitch'e göre (1990), korumanın temel amacı fiziksel ve kültürel mirasın bugün yaşatılması olduğu kadar gelecek nesillere de aktarılmasının sağlanmasının teminatıdır (Ter 2002). Toplumda aidiyet hissi oluşmasını sağlayan fiziksel çevrenin korunan

öğeleri, günümüzün hızla değişen dünyasında kişilerin düşünsel ve duygusal özelliklerine ait ipuçları verir ve toplumların kimliklerini belirler (Ter 2002).

Koruma, kent içinde var olan hayatın sürekliliğini sağlayan sosyo-ekonomik ve toplumsal eylemlerin bütünüdür. Geçmişin değerlerini yansıtır, sağlıklılaştırma, geliştirme, yenileme ve işlev kazandırma kavramlarının varlığı korumanın devamlılığı açısından önemlidir. Tarihi dokuda gerçekleştirilecek müdahalelerin, çevrenin geçmişten geleceğe iletimini engellemeyecek biçimde mümkün olduğu kadar özgünlüğünü koruyacak şekilde olması amacı taşımaktadır (Ter 2002).

Göksu'ya (1993) göre, korumanın bir süreçler bütünü olduğunu ve yaşatılması gereken bir olgunun devamlılığı açısından bu süreçlerin izlenmesi gerekmektedir. Bu süreçler aşağıda belirtilmiştir (Ter 2002):

Bakım (Maintenance): Sahip olunan dokunun korunmasında süreklilik sağlanmasıdır. Yaşamın devamı için izlenmesi gereken gerekli müdahaleleri kapsar.

Koruma (Conservation): Alanın dokusunun mevcut durumuyla ve bozulmasının ertelenmesinin sağlanarak bakımının yapılmasıdır. Daha çok arkeolojik alanlar için geçerlidir.

Restitüsyon (Restitution): Mevcut elemanların bozulan ve dağılan kısımlarının yeniden birleştirilmesi ve/veya olumsuz kısımların uzaklaştırılması ile alanın özgün durumuna döndürülmesidir.

Yeniden İnşa Etme (Reconstruction): Eski ve yeni malzemenin kullanılarak alanın olabilecek en özgün hale ulaştırılmasıdır.

Restorasyon (Restoration): Restorasyon, yapının alana en uyumlu olacak şekilde korunmasının başka şekilde sağlanamadığı durumlarda önerilen, kültürel önemin olumsuz yönde etkilenmediği dönüştürülme işlemidir. Ancak ileride geri dönülebilir olması önemlidir.

2.4.3 Tarihi alanları koruma çerçevesinin dünyadaki tarihsel gelişimi

Tarihi çevreleri tehdit eden plansız kentleşme, yanlış politika uygulamaları, kentlere göç problemleri ile kentler hızlı bir biçimde dönüşmeye başlamışlardır. Bunlarla ilgili olarak, tarihi çevrelerde, yanlış koruma politikaları, geleneksel yapıların taklit edilmesi sonucu tarihi çevrelerde yapay bir özgünlük ortaya çıkmış; bu alanlar insansızlaşmış ve özgünlüğünü, kendine özgü özelliklerini yitirmiş ve/veya getirim uğruna yanlış kullanımlara açılan kapılar sonucu kimliksiz bir çevre ortaya çıkmıştır (Karakul 2009). Bu gibi olumsuz koşulların kendini göstermesiyle doğal ve kültürel değerlerin korunması adına dünya ülkelerinin ortak tavır alma, aynı anda hareket etme ve iş birliği sağlamaya yönelik adımlar 1930'larda başlamıştır (Madran ve Tağmat 2007).

Dünya savaşlarının kentleri harap etmesi ve tarihsel değer taşıyan değerlerin de zarar görmesi veya yok olması, ülkelerdeki tarihi çevreleri korumak için yeni adımlar atmaya yönlendirmiştir. Devletler koruma anlamında yeni yasalar çıkararak yeni görevler üstlenmişlerdir. 1931 yılında İtalya'da, Eski Eserler ve Güzel Sanatlar Yüksek Kurulu tarafından hazırlanan anıt restorasyonu konusunda uyulması gereken kurallar belirtilerek *Carta Del Restauro* kabul edilmiştir. Bu tüzüğü 6. Maddesine göre anıt tek başına bırakılmamalı ve çevresindeki değerlerle birlikte düşünülmelidir. Etrafının renk, üslup bakımında uyumsuz nitelikteki yapılar tarafından sarılmasının önüne geçilmelidir (Ahunbay 1996).

Venedik tüzüğü (1964)

Unesco'nun 1945 yılında kurulmasının ardından, 1954 yılında Avrupa Konseyi'nin kurulması; aynı yıl Hollanda'nın yönetim merkezi başkenti La Haye'de, ilk uluslararası resmî nitelikli belge olan Silahlı Çatışma Halinde Kültürel Değerlerin Korunması Sözleşmesi'nin (Lahey Konvansiyonu) hazırlanması ve birçok ülke tarafından kabul edilmesi; bundan 10 yıl sonra, 1964 yılında bir grup Avrupalı uzmanın korumanın ilkelerine ilişkin olarak hazırladıkları Venedik Tüzüğü'nün kamuoyuna sunulması; kurumsallaşma ve mevzuat oluşturmanın ilk adımları olarak nitelenebilir (Madran ve

Tağmat 2007).Venedik Tüzüğü tarihi yapıların korunması ve yenilenmesinin önemine dikkat çeken uluslararası bir adım olmuştur.

Tüzüğün aşağıdaki maddesi günümüzün koruma anlayışının temelini atmaktadır, çünkü tanım başlığı altındaki ilk maddede anıt sözcüğünün tanımı yapılmak yerine geniş kapsamlı bir cümlesiyle korumanın önemi vurgulanmıştır (ICOMOS 1964).

Bu madde:

“M.1- Tarihi kültür varlığı kavramı sadece bir mimari eseri içine almaz, bunun yanında belli bir uygarlığın, önemli bir gelişmenin, bir olayın tanıklığını yapan kentsel ya da kırsal bir yerleşmeyi de kapsar. Bu kavram yalnız büyük sanat eserlerini değil, ayrıca zamanla kültürel anlam kazanmış daha basit eserleri de kapsar.” şeklindedir.

Amsterdam Bildirgesi (1975)

1965'de Varşova'da ICOMOS (Uluslararası Anıtlar ve Sitler Konseyi) ve ardından ICCROM (Kültür Varlıklarının Konservasyonu ve Restorasyonu Konusundaki Uluslararası Araştırma Merkezi) kurulmuştur. Bu komiteler koruma alanında etkinlikler yapmaktadır. Yeni beklentilere cevap veremez hale gelen eski yasal yapılar komitelerin ortak çalışmaları sonucunda açıklanan Amsterdam Bildirgesi (1975), koruma ilkeleri kapsamında benimsenmiştir (Kaderli 2014). Avrupa'nın tüm ülkelerinin delegelerinden oluşan Amsterdam Kongresi, Avrupa'nın mimari özelliklerinin tüm toplumların ortak mirası olduğunu belirten bir bildirgedir. Kongrede maddelerle vurgulanan temel düşüncelerden birkaçı aşağıdaki gibidir (ICOMOS 1975) :

- “Avrupa'nın mimarlık mirası, paha biçilmez kültürel değerinin yanı sıra, halklarına ortak tarihlerinin ve geleceklerinin bilincini aşlamaktadır. Bu nedenle yaşatılması çok önemlidir.
- Mimarlık mirası yalnız üstün nitelikli tek yapıları ve çevrelerini değil, tarihsel ve kültürel özelliği olan tüm kentsel ve kırsal alanları içerir.

- Bu hazineler tüm Avrupa halklarının ortak varlığı olduğundan, bu halklar ihmal, kasıtlı yıkım, düzensiz yeni yapılaşma ve aşırı trafik gibi gittikçe artan tehlikelere karşı, onları korumak için ortak bir sorumluluğa sahiptirler.
- Mimarlık ürünlerinin korunması sıra dışı bir sorun olarak değil, kent ve ülke planlamasının ana hedefi olarak ele alınmalıdır.
- Eski alanların sağlıklı hale getirilmesi olarak ölçüsünde, bölge sakinlerinin toplumsal kompozisyonunda köklü bir değişiklik gerektirmeyecek şekilde tasarlanmalı ve uygulanmalıdır. Kamu kaynaklarınca gerçekleştirilen yenileme çalışmalarının sağladığı yararlarından tüm toplum kesimleri pay almalıdır.
- Gerekli yasal ve yönetsel önlemler tüm ülkelerde güçlendirilmeli ve daha etkin kılınmalıdır.
- Mimarlık mirası ancak, halk ve özellikle de genç kuşak onun değerini bilirse yaşayacaktır. Bu nedenle her düzeydeki eğitim programları bu konuya artan bir ilgi göstermek zorundadır.
- Kamunun ilgisini uyandırmaya yardımcı olacak uluslararası, ulusal ve yerel bağımsız örgütler yüreklendirilmelidir.”
-

Dünya Kültürel Ve Doğal Mirasının Korunmasına Dair Sözleşme (1972)

UNESCO'nun 1972 Paris'te toplanan 17. Genel Konferansı'nda, tüm insanlığın ortak mirası kültürel ve doğal varlıkların tanıtımının yapılması, toplum içinde kültürel miras değerlerine sahip çıkacak bilincin artırılması ve bozulan, yok olan kültürel ve doğal değerlerin yaşatılması için gerekli işbirliğini sağlamak için "Dünya Kültürel ve Doğal Mirasının Korunmasına Dair Sözleşme" (Convention Concerning the Protection of the World Cultural and Natural Heritage) adıyla kabul edilmiştir (Kaderli 2014). Dünyadaki sosyo-ekonomik şartların değişmesiyle kültürel ve doğal mirasın giderek artan bir hızla yok olma tehdidi altında olup, bu durumun bütün devletler için bir yoksullaşma sebebi olduğundan bahsedilmiştir. Bu açıklamalardan sonra, dünyadaki ülkelere çağrıda bulunularak, ayrıcalıklı değerlerin koruma altına alınması çağrısı yapılmıştır (Dinçer 2013).

Washington tüzüğü (1987)

Endüstrileşme ile artarak devam eden kentsel değişimlerin, tarihi kentleri ve kentsel alanları tehdit altında bırakması sebebiyle ICOMOS, Venedik Tüzüğü'nü tamamlamak üzere 1987 yılında Tarihi Kentlerin ve Kentsel Alanların Korunması Tüzüğü'nü yayımlamıştır (Ahunbay 1996). Bu tüzükle tarihi kentlerin ve alanların korunması ile ilgili ilkeler, hedefler ve yöntemler tanımlanıp tarihi kent ve bölgelerdeki özel ve kamusal yaşam alanları arasında uyum sağlamayı ve kültürel değerlerin korunmasının desteklenmesi hedeflenmektedir. Bu tüzükten önce kabul edilen diğer tüzüklerde belirtilen birçok hassas konu burada da tekrarlanmıştır. Buna göre tarihi kentsel alanların korunması yasal ve yönetsel olarak garanti altına alınsa da bakım ve restorasyon adımlarında da gerekli tavsiyeler içermiştir (ICOMOS 1987). Tüzüğün ilke ve hedefleri:

- Etkili olabilmek için, tarihi kentlerin ve diğer tarihi kentsel alanların korunması tutarlı ekonomik ve sosyal gelişme politikalarının ve her düzeydeki kent ve bölge planlamanın ayrılmaz bir parçası olmalıdır.
- Korunması istenen nitelikler kentin veya kentsel alanın tarihi karakteri ile bu karakteri oluşturan maddi ve tinsel bileşenlerdir, özellikle:
  - ✓ Parsel ve sokakların tanımladığı kent dokuları,
  - ✓ Binalarla yeşil ve açık alanlar arasındaki ilişkiler,
  - ✓ Binaların ölçek, boyut, üslup, yapım tekniği, kullanılan malzemeler, renk ve bezemeler ile tanımlanan biçimleri, iç ve dış görünüşleri,
  - ✓ Kent veya kentsel alanın doğal ve insan yapısı çevresi ile arasındaki ilişki,
  - ✓ Kent veya kentsel alanın zaman içinde yüklendiği değişik işlevler.
- Koruma programının başarısı, kentlilerin katılımı ve görev almalarıyla mümkün olabilir; bu nedenle halkın katılımı desteklenmelidir. Tarihi kentlerin ve kentsel alanların korunması öncelikle orada yaşayanları ilgilendirir.
- Tarihi bir kentin veya kentsel alanın korunması sağduyu, sistemli yaklaşım ve disiplin gerektirir. Özel durumlarda çıkabilecek sorunlardan kaçınmak için katı yaklaşımlardan uzak durulmalıdır.

Avrupa Peyzaj Sözleşmesi (2000)

Avrupa peyzajlarının korunması, geliştirilmesi, planlanması ve yönetimi ile ilgilidir. 2000 yılına kadar değişik tarihlerde yapılan ve ilgili tüm örgütlerin katıldığı toplantılarla tartışılmış ve son şeklini almıştır. Sözleşme 20 Ekim 2000 Tarihinde Floransa kentinde imzaya açılmıştır. Bu sözleşmenin amaçları peyzajların korunumu, yönetimini ve planlanmasını geliştirmek ve peyzaj konularında Avrupa’da işbirliği sağlamaktır. Avrupa Peyzaj Sözleşmesi ülkemizdeki birçok meslek grubuna, özellikle de planlama ve tasarım konularında çalışan meslek gruplarına sorumluluklar getirmektedir. Sözleşmeye taraf olan birçok ülke, anayasaları da dâhil olmak üzere bu yükümlülüklerini yerine getirmiş bulunmaktadır. Sözleşme Avrupa’daki tüm doğal, kırsal, kentsel ve kent çevresi alanları kapsamakta, kara parçaları, iç sular ve deniz alanlarını da içine almaktadır (Ortaçesme ve Sayan 2002).

Viyana Memorandumu (2005)

UNESCO kabul edilen tüzük ve bildirgelerden bu yana değişen koşullara uyum sağlayan, sorunların neler olduğunu belirtip bunlara yoğunlaşma konusunda tavsiyelerde bulunan bir nizamname hazırlanılmasından yanadır. Tüm kavramların ve gelişmelerin yenilenip tek bir başlık altında toparlanması gerektiği düşünülmüştür. Mayıs 2005’de “Dünya Mirası ve Çağdaş Mimarlık Tarihi Kentsel Peyzaj Yönetimi” konferansında tarihi peyzajın bütünlüğünü korumak amacıyla, "Viyana Memorandumu" kabul edilmiştir. Buna göre; bir alanın doğal özelliklerini, tarihi ve günümüzün yapıları çevresini, kamusal açık alanları ve bahçeleri, algıları ve görsel ilişkileri kapsar (Dinçer 2013).

Memorandum, kentte yaşayanların hayat standartlarını yükseltilmesi adına tarihi kentsel peyzajda meydana gelen değişimlerin kaçınılmaz bir süreç olduğunu belirtmektedir. Ayrıca, modern mimarinin Dünya Kültür Mirası Listesi’nde yer alan kent alanlarının gelişimi için önemli olduğu vurgulanmış, yeni yapılaşma olacaksa şu özelliklere sahip olunması gerektiği belirtilmiştir (Türkyılmaz ve Türkyılmaz 2006) :

- Yenilikçi ve özgün tasarım,
- Kültüre ve tarihe duyarlılık,
- Mevcut dokunun mimariyle uyumu,
- Mevcut çevre ölçeğini dikkate almak,
- Tarihi kent peyzajına katkıda bulunan elemanlara karşı duyarlılık,
- Mevcut tarihi doku içinde kabul edilebilir limitlerin korunması.

Tarihi Kentsel Peyzaj Hakkında Sözlük Ve Tanımları Da İçeren Tavsiye (2011)

“Tarihi Alanların Korunması ve Çağdaş Rollerini ile ilgili 1976 UNESCO Tavsiyesini gözden geçirme çalışmaları Viyana Memorandumu’nu dikkate alarak ortaya çıkmıştır. 1976 UNESCO Tavsiyesi’nin günümüzün küreselleşme dinamikleriyle başa çıkmada yetersiz kaldığı kabul edilerek, kentsel mirası koruma disiplini ve pratiğini tamamen değiştiren bir dizi unsurun benimsenmesi gerektiği vurgulanmıştır. 10 Kasım 2011 tarihli Genel Kurul’da kabul edilmiştir. UNESCO’ya üye devletler için tavsiye niteliğinde olan bu kararda kentsel mirasın korunması ile planlama politika ve uygulamalarının bütünleştirilmesi konusu üzerinde önemle durulmaktadır (Dinçer 2013).

Bu tavsiye kararının oluşturulmasındaki sebep kentsel mirasın korunması stratejilerinin daha iyi bir şekilde bütünleşmiş hale gelmesi ve düzenlenmesi ihtiyacını karşılamak amacı taşır. Tavsiyede üzerinde durulan alt metindeki maddeler özet olarak şu şekildedir (UNESCO 2011):

- UNESCO üye devletlerinin kalkınma politika ve gündemlerine tarih kentsel peyzaj yaklaşımı eklenmelidir.
- Kamu ve özel paydaşlar bu yaklaşımın başarılı bir biçimde uygulanmasını garanti edecek şekilde iş birliği yapmalıdırlar.
- Sürdürülebilir kalkınma süreçleri ile ilgilenen uluslararası kuruluşlar, tarihi kentsel peyzaj yaklaşımını stratejileri ve planlarına eklenmelidir

- Ulusal ve uluslararası sivil toplum örgütleri, tarihi kentsel peyzaj yaklaşımının geliştirilmesi ve yayılmasına yardım etmeli ayrıca bu yaklaşımın iyi bir şekilde uygulanması ve denetlenmesine de yardımcı olmalıdır.

2.4.4 Tarihi alanları koruma çerçevesinin Türkiye’deki tarihsel gelişimi

Ülkemizin tarihi çevre koruma anlayışının gelişimi konusunda yaşadığı tarihsel süreç; farklı zaman aralıklarında değerlendirilmiştir. Bunlardan ilki Osmanlı Dönemi’nden Cumhuriyet Dönemi’ne kadar olan koruma ve gelişme anlamında yapılan ilk icraatlar ve yasal temellerin oluşturulmaya çalışıldığı dönemdir. İkinci olarak 1950-1980 tarihleri arasında korumanın gelişimi ve bu konuyla ilgili çıkarılan yasalardan bahsedilmiştir. Üçüncü bölümde ise 1980-2000 Dönemi’nde ise korumanın tek bir anıtsal yapıdan uzaklaşıp bütüncül korumanın benimsenmeye başladığı tarihler irdelenmiştir.

Osmanlı Dönemi - Cumhuriyet Dönemi

Osmanlı toplumunda kültür varlıklarının koruma konusu vakıflarla başlamıştır. “Belli bir malın, kamu yararına sonsuza kadar tahsisi” olarak tanımlanan vakıflar, gerek yapıların oluşması, gerekse yaşamlarını sürdürmesi için yarattığı ve kendi kendini yenileyen kaynaklarla, onarım tarihinin en etkin ve olumlu kuruluşlarının başında gelir. Vakfiye adı verilen vakıfların yazılı dokümanlarda yer alan hükümler, onarıma ve bakıma ne kadar önem verildiğini gösteren belgelerdir (Madran 1996).

Osmanlı Dönemi’nde koruma anlayışının temelleri, kent planlamasının Türkiye’ye İstanbul’dan giriş yapmasıyla başlamıştır. Mecelle-i Umur-u Belediye’de belirtildiğine göre 1836-1837 tarihleri arasında Alman subay Von Moltke tarafından yapılan İstanbul’un ilk bütüncül planlama deneyiminin, kentsel mekâna ilişkin getirdiği kararlar Türk imar sisteminin ilk yasal düzenlemesi ve yazılı metni olarak 25 Haziran 1839 tarihli Tanzimat İlmühaberi’nin yasal çerçevesini biçimlendirmiştir. Tanzimat İlmühaberi’nin getirdiği hükümler ile yolların en az 7 metre, en fazla 14 metre (yaklaşık) olarak kademelendirilmesi, çıkmaz sokak oluşumlarının yasaklanması ve

ahşap yapı üretiminin sınırlanması öngörülmüştür. Tanzimat ile azınlıklara mülkiyet hakkı tanınmasına rağmen, yapı yüksekliklerinde etnik ya da dini farklılıkların belirleyici olmasına ilişkin hükümler de yer almaktadır (Özcan 2006). Bu gelişmeleri 1848 tarihli kentleşme düzeni yapı faaliyetlerine yönelik ilk yasal düzenleme olan, fakat İstanbul'un bayındırlığı ile sınırlı tutulan, Ebniye Nizamnamesi'nin (Yapılar Tüzüğü) kabul edilmesi izlemiştir. Binaların biçimine ve kentleşme ilkeleriyle ilgili ilkelere yer verilen bu tüzükte, kamulaştırma, binalara ruhsat verme, bina yapımlarının denetlenmesi, yol ve sokak genişlikleri ile çevrelerinde yapılacak binaların yükseklikleri ile ilgili kurallara yer verilmiştir. Azınlıkların arazi mülkiyeti konularında bir değişiklik olmamıştır (Anonim 2018b). Tekeli (1999) tarafından belirtildiğine göre, arazi mülkiyeti için gereken esneklik, ancak 1858 yılında Arazi Kanunnamesinin çıkarılmasıyla kısmen sağlanmıştır. Bu kanunname inşaat malzemelerini, yolları, sokakları genişletmeye ilişkin kentsel düzenlemeleri kapsamaktadır (Anonim 2018c)

Karaduman'a (2004) göre, yapılan yeniliklerin bir kaideye oturtulması için nizamnameler hazırlanması, Tanzimat döneminin karakteristik özelliklerindedir. Kültür varlıklarının doğrudan korunması adına yazılı anlamda atılan ilk adım ise 1869 tarihli "Asar-ı Atika Nizamnamesi"dir (Şimşek ve Dinç 2009). İlk defa eski eserlerin sınıflandırılarak belli bir merkezde korunması ve sergilenmesini amaçlayan bu yasanın kapsadığı taşınabilen kültür varlıkları devletin koruması altına alınmış, kapsamda olmayan sivil mimarlık örnekleri yok olmuştur. Madran'a (1996) göre, Anadolu'nun kültürel hazinelerinin yurt dışına çıkarılması ile ilgili yasaların eksikliğine ilişkin önlemler 1884 tarihli Asar-ı Atika Nizamnameleri ile alınmış, nizamname 1906 yılında tekrar gözden geçirilerek yürürlüğe girmiştir (Tapan 2014). Cumhuriyet Dönemi'nde de 50 yıl kullanılan yasa ile yabancı araştırmacıların yapacakları arkeolojik kazıları denetim altına alınması ve bulunan eserlerin yurt dışına çıkarılmasının yasaklanması öngörülmüştür (Çelik ve Yazgan 2007).

Koruma anlamında yaşanan bu gelişmelerden sonraki süreci Müze-i Hümayun Müdürlüğü'nün kurulması ve bir süre sonra 1881 yılında Osman Hamdi Bey'in müze müdürü olarak atanması izlemiştir. Osman Hamdi Bey göreve geldikten sonra ülkedeki değerlerin ülkeden çıkarılmasını engellemek amacıyla bir tüzük hazırlatmış hemen

ardından da Türk meşeli ilk kazı çalışmalarını başlatmıştır. Kazılar sonucu gün yüzüne çıkan eserlerin sergilenebilmesi için de İstanbul Arkeoloji Müzesi'ni kurmuştur (Kaderli 2014). Müzecilik anlayışı topraklara giriş yapmış ve bu gelişmeler dolaylı yoldan da olsa koruma anlayışının temellerini oluşturarak korumayı kurumsallaştırma girişimlerinin başlangıcı olmuştur.

Osmanlı İmparatorluğun'un koruma adına yasal zemine oturtulan son düzenlemesi, 1912 yılında yayınlanan "Muhafaza-i Abidat Nizamnamesi"dir. Bu nizamname kapsamında, eski eser tanımı tekrar yapılmış, yapılması öngörülen uygulamalara yönelik kimi kararlar yerel organlara bırakılmıştır. 21.5.1917 tarihinde müzeler dışındaki eski eserleri ve anıtları korumak amacıyla kurulan "Asar-ı Atika Encümeni Daimisi", Osmanlı İmparatorluğunun korumayla ilgili son örgütüdür (Madran 1996).

Cumhuriyetin kurulmasının ardından Atatürk toprakaltı zenginliklerinin gün ışığına çıkarılmasına büyük önem vermiş, Ahlatlıbel, Alacahöyük kazıları yapılmıştır, İstanbul ve Ankara Üniversiteleri'nde arkeoloji bölümleri açılmıştır. Bu gelişmelerin ardından atılan bir diğer adım da eski eser ve anıtların belgelenmesi olmuştur. Asar-ı Atika Encümeni Daimisi olarak anılan kurum, Eski Eserleri Koruma Encümeni ismini alarak Türkiye'de korumayı denetleyen ve karar organı olan ilk örgüt olmuştur (Tapan 2014).

1950-1980 dönemi

Cumhuriyet döneminde 1951 yılına kadar yasal bir kuruluşa rastlanmamaktadır (Tapan 2014). 1950'lerin başında hızlı kentleşme ile geleneksel kentin değişime uğraması ve tarihi yapıların imar denetimsiz olarak yok olmaları sonucu, sorunların çözülebilmesi adına Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu (GEEAYK) oluşturulmuştur. Korunması gereken mimari ve tarihi özeliğe sahip anıtların ve diğer taşınmaz eski eserlerin korunma, bakım, onarım, yenileme işlerinde uyulacak ilkelerin ve programların saptanması; saptanan ilke ve programların uygulanmasının izlenmesi ve denetlenmesi; anıtlar ve taşınmaz eski eserlerle ilgili olarak her türlü konu ve uyuşmazlık üzerinde bilimsel tabanlı görüş sunulması bu kurulun yükümlülükleri arasındadır. Bu yasa toplumun o sırada ve hatta bugün sahip olduğu koruma bilinci ve

isteğinin çok üzerinde bir tarih bilinciyle hazırlanmış olup tek anıtsal yapının korunması temeline dayanmaktadır (Kejanlı vd. 2007).

Koruma anlayışının Dünya’da daha hızlı gelişme gösterdiği 1960’larda korumanın bütüncül olması gerektiğini savunan Venedik Tüzüğü oluşturulmuş, Türkiye tarafından da ancak 1967 yılında kabul edilmiştir (Kaderli 2014). Türkiye’de koruma anlayışının yalnızca belli bir eseri içermesinin yanlış olduğu uzun süre fark edilememiştir. 1970’lerden sonra uluslararası koruma anlayışının ülkeye girişi ve eski kanunların korumaya cevap verememesi sonucu 25.04.1973 yılında “1710 sayılı Eski Eserler Kanunu” ile tarihi eserlerin çevresiyle birlikte korunması adına ciddi ilk adım atılmıştır. Bu kanunla, taşınır ve taşınmaz eski eserlerin, anıt, külliye ve sit kavramları ilk defa ayrıntılı biçimde tanımlanmıştır (Kejanlı vd. 2007). Arkeolojik, tarihi ve doğal sit kavramlarının yer aldığı yeni yasanın sağladığı olanaklardan yararlanılarak 3442 anıtsal yapı ve 6815 sivil mimarlık örneği tescil edilmiştir (Ahunbay 1996).

1980-2000 Dönemi

1970’lerde yalnızca eski eserlerden bahsedilirken 1980’lerle beraber kültürel değerler ile tabiat değerleriyle ayrı ele alınamayacağı ve bu değerlerin korunmasının bir arada yapılması gerekliliği fark edilmiştir. Bu bilincin oluşmasını takiben 1983’de 2863 sayılı “Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu”nun yürürlüğe girmesiyle GEEAYK kaldırılmış, onun yerine Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıkları Yüksek Kurulu ve Bölge Koruma Kurulları kurulmuştur (Kaderli 2014). Akay’a (1992) göre bu kanun ile korumayla ilgili olarak gereken tüm tanımların yapılması, kararlar alınması amaçlanmış ve korunacak tarihi değerler üzerinde fiziksel hiçbir değişim yapılmasına izin verilmemiştir. Ayrıca sit kavramı yeniden tanımlanmış ve “koruma amaçlı imar planı” kavramı yeni bir planlama türü olarak kabul edilmiştir (Çelik ve Yazgan 2007).

Günümüz ihtiyaçlarına cevap vermekte yetersiz kalan eski yasanın “Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu ile Çeşitli Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun” ile uluslararası düzeye çıkarılması hedeflenmiştir. Bu yasa ile bugüne kadar sözü edilmemiş yönetim alanı, yönetim planı, bağlantı noktası gibi yeni tanımlamalar

oluşturulmuş, koruma planlaması içinde eylem alanlarının ve önceliklerinin belirlenmesi olanaklı hale getirilmeye çalışılmıştır. Belediyelerin, valiliklerin ve ilgili kurumların yanı sıra, söz konusu alanla ilgili meslek odalarını, sivil toplum kuruluşlarını ve halkın katılımını da sağlamaktadır. Özellikle belediyelerin bünyesinde koruma birimi kurarak korumadan sorumlu olmasının sağlanması tescilli yapılara bakım izni yetkisi ile daha önceki uygulamalardan çıkan karmaşayı en aza indirmesi hedeflenmiştir (Kejanlı vd. 2007).

2.5 Kamusal Açık Alan

Şehir yaşamına katkıda bulunan kentlilerin kullanımına açık olan, çeşitli aktivitelere ev sahipliği yapan ve kentlilerin birbirleriyle iletişimine olanak veren; park, meydan, sokak veya cadde olabilen alanlar kamusal alan olarak tanımlanmaktadır.

Kamusal alanla ilgili bilinen ilk çalışmaları yapan Habermas (1989) kamusal alanın tanımını şu şekilde yapmıştır: “*kamusal alanlar toplumsal yaşamın bir parçası olan, tüm vatandaşların bir araya gelip kamuoyu oluşturabileceği halkın kullanımına açık olan yerlerdir.*” (Habermas 1989).

28 Kasım 2011 tarihli “Tarihi Kentlerin ve Kentsel Alanların Korunması ve Yönetimiyle İlgili Valetta İlkeleri’nde” kamusal alanlardan, yalnız dolaşıma ayrılan yerler değil aynı zamanda düşünme, öğrenme ve kentten zevk alma mekânları olarak bahsedilmiştir (ICOMOS 2011).

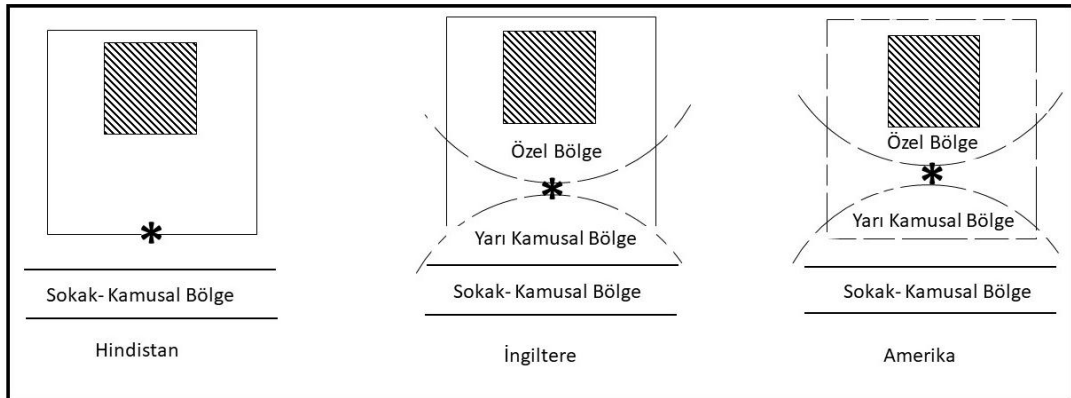
Rappa’ya (2002) göre kamusal alanı beş farklı boyutta tanımlamaktadır. Buna göre kamusal alan;

- İnsanların iletişiminin, bilgi aktarımı ve etkileşiminin gerçekleştiği fiziksel bir alan,
- İnsan faaliyetinin özelliklerini taşıyan fiziksel olmayan, metaforik bir alan,
- İki taraf arasında farklı tür bilgi alışverişinin olduğu bir alan,

- Entelektüel veya entelektüel olmayan tartışmaların meydana geldiği bir alan ve
- Devletlerin ve devlet dışı aktörlerin planlanmış veya planlanmamış politikalarının ortaya çıktığı bir alan olabilir.

Avrupa Konseyi'nin (1986) ise kamusal açık alan tanımı şu şekildedir: “Kentsel mirasın önemli bir parçası, şehrin mimari ve estetik formunda güçlü bir unsur olan bu alanlar önemli bir eğitimsel rol oynar. Aktiviteye katılım, sosyal etkileşim ve ekolojik açıdan destekleyici özelliğe sahiptir ve toplumun gelişimini teşvik edip ekonomik hedefleri destekler. Özellikle, Avrupa'nın kentsel alanlarının yoksun bölgelerindeki iç gerilimi ve çatışmayı azaltmaya yardımcı olur; bir topluluğun rekreasyonel ve serbest zaman ihtiyaçlarının karşılanmasında önemli bir rol oynar ve çevresel iyileştirmede ekonomik bir değere sahiptir” (Woolley 2003).

Newman (1972), kamusal alanları kamusal açık alan, yarı özel kamusal alan ve özel alan olarak kategorilere ayırmıştır (Woolley 2003). Yarı özel kamusal alanların, özel ve kamusal açık alanlar arasındaki geçişi sağladığını buna bağlı olarak da mekânsal bir hiyerarşinin oluştuğunu savunmuştur. Bu mekânsal hiyerarşinin kente sağladığı en büyük kazanım daha esnek, daha geçişken ve uyumlu mekânların oluşması olduğundan bahsetmiştir (Uzgören ve Erdönmez 2017).

Şekil 2.2 Ortak kullanım alanlarında toplumsal farklılıklar (Rapaport1969, Uzgören ve Erdönmez 2017)

Kamusal açık alanlar insanların bir araya gelmesi ve etkileşimde bulunması için uygun sosyal ortamlar yaratır. Bunlara ek olarak bu alanlar her kesimden insanı demokrasi, özgürlük, eşitlik ve adaletli bir şekilde bir arada tutarlar. Kamusal açık alanların toplumun her kesiminden bireyleri bir araya getiriyor olması, burada gerçekleşecek birliktelik ve birliktelikten doğan aktiviteler için belirli fiziksel koşulları sağlamasını gerektirmektedir. Bu kamusal açık alanlar kentin “yaşayan bir organizma” olarak varlığını sürdürmesi açısından da önemli bir role sahiptir (Uzgören ve Erdönmez 2017).

Kamusal açık alanların en önemli fonksiyonu binaların arasında bir sosyal hayat (doku) yaratmaktır. Bu sosyal hayat birden fazla insanın kamusal bir alanda bir arada olmasıyla, insanların birbirleriyle iletişim kurup sosyalleşmesini sağlar ve ortak bir kimlik oluşturarak rahatça girilerek gerçekleştirilmesi gereken aktiviteleri içerir (Erdönmez ve Akı 2005).

Lynch 'e (1980) göre kamusal alanlar, içine rahatça girilebiliyorsa, erişilebiliyorsa açık alandır. Açık veya kapalı alan, kamusal alan derken “erişilebilir” yani genel kullanıma izin veren yapı grupları ya da kentsel açık alanlar ifade edilmektedir. Bahsedilen “erişebilirlik” kamusal alan için anahtar kavramdır. Kentsel/kamusal açık alanlar, üzerinde herkesin kullanımına açık alanlar, parklar, meydanlar, sokaklardır (Gürallar 2008).

Kamuya ait bir yapı hiç de kamusal olmayabilir. Örneğin MİT (Milli İstihbarat Teşkilatı) yapısı, kamusal olmayan bir kamu malıdır ve bu örnekte kamuya ait olma durumu bir kamusal alan belirlememektedir. Bu durum mülkiyet ilişkileri ile kamusal alanı sınırlandıramayacağımızı gösterir. Benzer şekilde mülkiyeti özel kişi ya da kurumlara ait yapıların kamusal alanından da söz edilebilir. Burada esas olan yine “erişebilirliktir”. Örnek vermek gerekirse özel mülkiyete ait çarşılar, alışveriş merkezleri kamusal mekân kapsamında ele alınmalıdır çünkü bu mekânlar Arendt'in tarif ettiği gibi “görülebilir” ve “duyulabilir” olduğumuz alanlardır (Gürallar 2008).

Korkmaz ve Türkoglu'na (2003) göre toplumun bir araya gelerek beraber vakit geçirebileceği kamusal açık alanlar (Bayram 2007);

- Parklar: Şehir parkları, çocuk parkları, milli parklar
- Meydanlar: Kent ölçeğinde meydanlar, geçiş noktalarında bulunan meydanlar, yapılar arası meydanlar, kesişim noktalarındaki meydanlar, anıtları çevreleyen meydanlar
- Caddeler ve yol aksları: Araca kapalı yollar, kaldırımlar
- Oyun alanları: Çocuk oyun alanları
- Rekreasyon alanları: Spor ve piknik alanları, kıyı şeritleri
- Alışveriş alanları: Pazarlar ve alışveriş caddeleri olarak sınıflandırılabilirler.

3. MATERYAL VE YÖNTEM

3.1 Materyal

Çalışma alanı, Hatay'ın Antakya Belediyesi'nin 727 nüfuslu Zenginler Mahallesi sınırları içerisinde kalan, hızlı kentleşme ve kontrolsüz müdahaleli bir süreçte bozularak ekonomik ve sosyal kazanımların ön planda olduğu bir cadde olan ve tarihi dokusu ile ön plana çıkan Gazipaşa Caddesi' dir (Şekil 3.1). Gazipaşa Caddesi'nin çalışma alanı olarak seçilme nedenleri:

- Kendine özgü tarihi kimliğinin bulunması,
- Kentsel sit alanı içerisinde bulunuyor olması,
- Yakın çevresinde farklı özelliklerde (tarihi, dini ve sosyal) yapıların var olması ve aktif kullanıma sahip olmasıdır.

Çalışmanın ana materyalini, çalışma alanına ve çalışma konusuna ilişkin yerli ve yabancı literatürde yer alan araştırmalar oluşturmaktadır. Mekânsal analiz ve

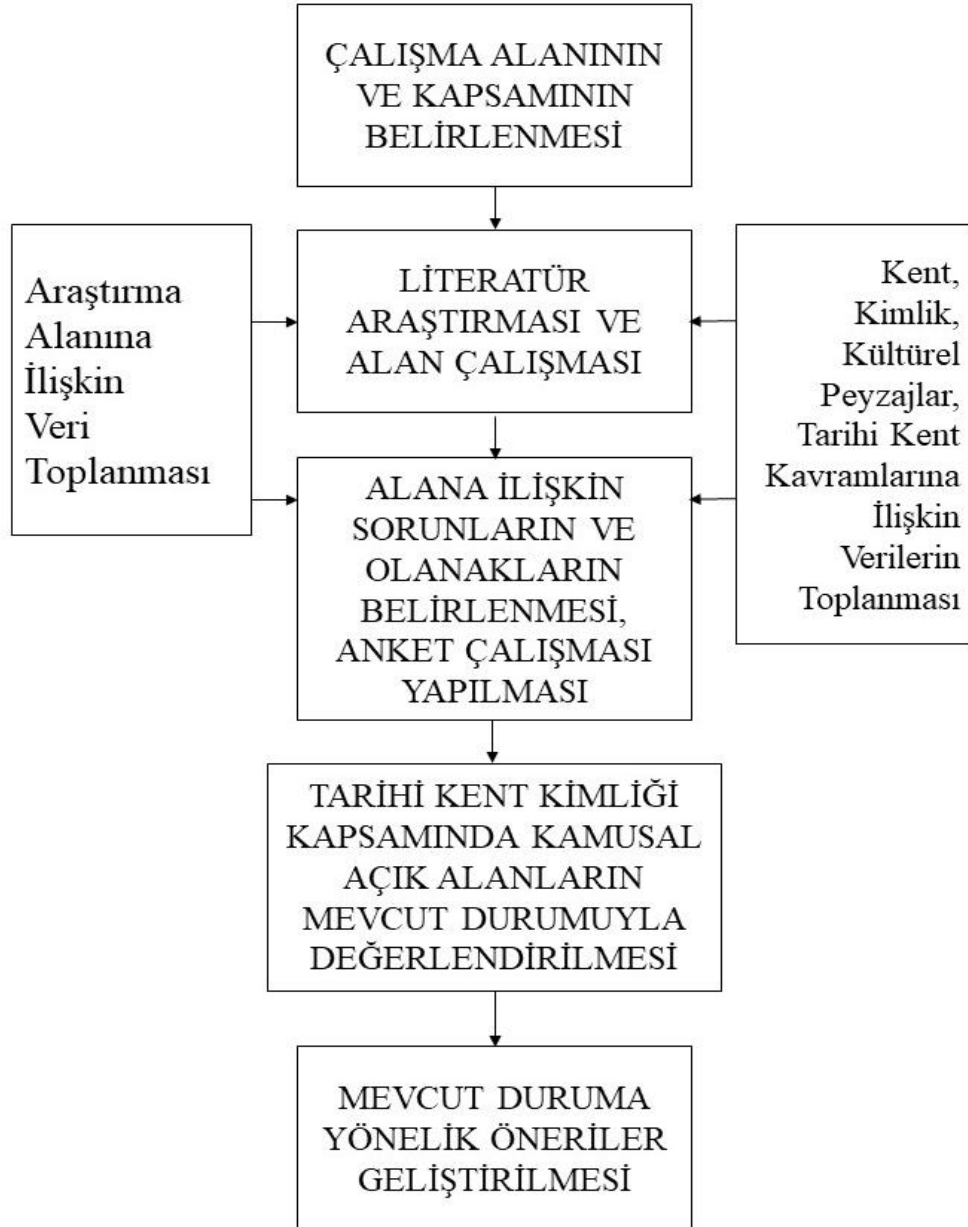
değerlendirmelerin gerçekleştirilmesi amacıyla Hatay Büyükşehir Belediyesi'nden AutoCAD dosyası olarak elde edilen Antakya'nın 1/5.000 ölçekli imar planı, koruma amaçlı imar plan notları, konu ile ilgili tez, makale, Antakya ile bilgiler içeren yerli ve yabancı kitaplardan elde edilen dokümanlar ve fotoğraflardan yararlanılmıştır. Bunlara ek olarak, çalışma alanını kullanan bireylerin alandan beklentilerini ve mevcut duruma ilişkin tespitlerini belirleyebilmek amacıyla gerçekleştirilen anket çalışmasının verileri de çalışma kapsamında değerlendirilmiştir.

3.2 Yöntem

Çalışmada tarihi niteliği bulunan Gazipaşa Caddesi'nin kamusal açık alanların özellikleri, bu alanların kullanım biçimleri, kültürel peyzajın korunmasına ilişkin sorunlar ve olanaklar ile kullanıcı görüşleri değerlendirilmiştir. Değerlendirmede Lynch'in Kent İmgesi (1960) çalışması temel alınarak sokak peyzajı, avlular, mimari, donatılar ve caddenin bağlanmış olduğu özgün odaklar ve düğüm noktaları incelenmiştir. Tarihi kent dokusunun araştırılması incelemelerini içeren çalışmada temel olarak aşağıdaki yöntem izlenmiştir:

- Literatür Taraması ve Veri toplama
- Mekâna ilişkin analizler
- Değerlendirme

Yöntem akış şeması aşağıdaki biçimde oluşturulmuştur (Şekil 3.2):

Şekil 3.2 Araştırmanın yöntemi

3.2.1 Mekâna ilişkin analizler

Alan çalışmasında ilk olarak, alana gidilerek, mekânın fiziksel özellikleri hakkında yerinde inceleme ve gözlemler yapılmıştır. Antakya kent merkezinde bulunan çalışma alanının konumu Şekil 3.2’de verilmiştir. Sorun tespiti ve olanakların değerlendirilmesi için bu incelemelere ve gözlemlere ek olarak, kullanıcılar ile anket-kişisel görüşme gerçekleştirilmiştir.

Şekil 3.3 Antakya Kent Merkezi içerisindeki çalışma alanının konumu (Anonim 2018d)

TÜİK Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Veri Tabanı'ndan (TUİK 2017) alınan, 2017 yılına ait, iller göre mahalle nüfusları verilerine göre nüfusu 727 kişidir. Anketlerin uygulanması aşamasında örneklem büyüklüğü Sınırlı Toplumlarda Örnek Büyüklüğü'nü veren aşağıdaki formül kullanılarak belirlenmiştir (Orhunbilge 2000).

$$n \geq \frac{Z^2 \times N \times p \times q}{N \times D^2 + Z^2 \times p \times q}$$

N: Örnek büyüklüğünü,

Z: Güven katsayısını (% 95'lik güven düzeyi için Z= 1,96),

N: Ana kütle büyüklüğünü (Çalışma alanı sınırlarını içinde barındıran mahallenin toplam nüfusu 727),

P: İstenen özelliğin ana kütlede bulunma oranı (% 50),

q: Ölçülmek istenen büyüklüğün ana kütlede bulunmama oranı (1-p= 0,5),

D: Kabul edilen örnek hatasını göstermektedir (% 10).

$$n \geq \frac{(1,96)^2 \times 727 \times 0,5 \times 0,5}{727 \times (0,1)^2 + (1,96)^2 \times 0,5 \times 0,5} \cong 100$$

% 95 güven aralığında ve % 10 hata payı göz önünde bulundurularak, toplamda yerel halkla en az 100 adet anket uygulanması gerektiği sonucuna ulaşılmıştır. Kullanıcı seçimlerinde her meslek, cinsiyet ve yaş grubundan kişilerin katılımına özen gösterilmiştir. Alanı kullananların ankete katılma konusunda isteksizlik göstermesi sebebiyle daha fazla sayıda anket gerçekleştirilememiş, toplam 50 katılımcı ile anket çalışması gerçekleştirilmiştir. Anket 15 tanesi çoktan seçmeli sorudan oluşmaktadır (EK 1). Sorulara verilen cevaplar IBM SPSS Statistics 20 programında işlenmiştir.

Anket sonuçlarının değerlendirmesinde gerekli örneklem büyüklüğü sağlanamadığı için, sonuç verileri, belirli bir ana kütleyi temsil etme durumu yerine, çalışmayı yönlendirici fikirler üretmede yön gösterici olarak ele alınmış ve bu doğrultuda sentezi gerçekleştirilmiştir.

Yapılan anket çalışmasında temel bulgular frekans analizi ile belirlenmiştir. Ayrıca sorular arasındaki ilişkilerin belirlenmesi amacıyla korelasyon ve ki-kare analizleri gerçekleştirilmiştir. Veriler kategorik nitelikte olduğu için parametrik olmayan testlerden ki kare analizi kullanılmıştır. Ancak ki kare testleri sonucunda yaş ve cinsiyete göre alanı ziyaret amacı ve alanın fiziksel karakteristiklerini değerlendirme ve kentsel dönüşüme ilişkin görüşlere ilişkin sonuçları arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır ($p>0.5$). Birbirinden bağımsız değişkenlerin analizinde ise korelasyon analizi gerçekleştirilmiştir. İlk olarak verilerin normal dağılıp dağılmadığı Shapiro Wilk katsayısı ile test edilmiştir. Shapiro Wilk katsayısı 0.5 değerinden yüksek çıkmış; verilerin normal dağılım göstermediği saptanmıştır. Bu nedenle korelasyon analizinde Spearman korelasyon katsayısı test edilmiştir. Ziyaret amacı ve alanın bu ziyaret amacını karşılama yönünden yeterliliğine ilişkin veriler arası korelasyon analizi gerçekleştirilmiş, ancak tüm sorgulamalarda düşük ilişki belirlenmiştir ($r=0,10-0,29$). Bu nedenle anket sonuçlarının değerlendirilmesi, verilerin sayısal olarak oransal dağılımını belirten frekans analizi üzerinden yapılmıştır ve çalışma kapsamında yalnızca

fikir verici ve yön gösterici olarak kullanılmıştır; belirli bir örneklem grubunu temsil eden sonuçlar olarak ele alınmamıştır.

Tezin yürütüldüğü süre boyunca, alanın mevcut durumunda meydana gelen değişimlerin ortaya konması adına, farklı zaman dilimlerinde fotoğraf çekimleri yapılmış ayrıca Google Earth ve Google Maps görsellerinden, analizler ve çizimler için AutoCAD 2018 ve Adobe Photoshop bilgisayar programlarından yararlanılmıştır.

3.2.2 Değerlendirme

Mekânsal analizler ve anketlerle elde edilen bulgular, literatür bilgisi ve tarihi kültürel peyzajların korunmasıyla ilgili yapılan örnek çalışmalar (HERCULES ve Vital Landscapes projeleri) kapsamında değerlendirilerek tarihi kültürel peyzajın korunması ve gelecek kuşaklara aktarılması adına öneriler geliştirilmiştir.

HERCULES, yerel ve ulusal düzeyinde Avrupa'nın önemli kültürel, sosyo-ekonomik, tarihi, doğal ve arkeolojik değerlere sahip kültürel peyzajlarını korumak ve sürdürülebilir bir şekilde yönetmek için kamu ve özel aktörleri güçlendirmeyi amaçlamaktadır. HERCULES Projesi, Avrupa üniversiteleri, KOBİ'ler, STK'lar ve araştırma enstitülerinden, ortak peyzaj yaklaşımını ele almak amacıyla, farklı paydaş perspektiflerini içeren, bütünsel bir yaklaşım geliştirmek için 13 ortaktan oluşan bir iş birliğidir (Anonymous 2018a).

Vital Landscapes ise Avrupa Peyzaj Sözleşmesi ve AB'nin Bölgesel Gündemi'nin gerektirdiği kültürel peyzajların kalitesinin, çeşitliliğinin ve güzelliğinin korunmasına katkıda bulunmayı amaçlayan, ülkeler arası ortaklığa dayalı bir projedir. Proje, Orta Avrupa'daki kültürel peyzajların sürdürülebilir gelişimini desteklemek amacıyla yedi Orta Avrupa ülkesinden sekiz proje ortağı katılımcısıyla ortak yürütülmüştür. Proje büyük ölçüde Avrupa Bölgesel Kalkınma Fonu (ERDF) tarafından, Central Europe Programının (Anonymous 2018b) bir parçası olarak finanse edilmiştir (Anonymous 2018c). Projelerle ilgili detaylı bilgi web sayfalarında yer almaktadır.

4. ARAŞTIRMA BULGULARI

4.1 Antakya'nın Fiziksel Yapısı

Hatay Türkiye'nin en güneyinde bulunan ve Adana, Gaziantep, Osmaniye illeri ve Suriye Devleti ile komşu olup 1.575.226 nüfusu ile Türkiye'nin nüfus sıralamasında 13. sırada yer alır (Şekil 4.1). 36°15 Kuzey, 36°08 Doğu enlemleri arasında bulunan Hatay'ın toplam 15 ilçesi bulunmaktadır ve Antakya bu ilçeler içinde en fazla nüfusa sahip olan ilçedir (TÜİK 2017).

Şekil 4.1 Ülke sınırları içerisinde Hatay ilinin konumu ve Hatay haritası (Anonim 2018d)

370.485'lik nüfusu ile (TÜİK 2017), Akdeniz iklim kuşağında bulunan Antakya, kıyından 22 km içeride, denizden 80 m. yüksekte olup Habib Neccar Dağı'nın eteklerindedir. Lübnan'da doğan Antik Çağ'da Orontes olarak bilinen Asi Nehri, kentin tam ortasından geçerek kenti ikiye bölmektedir ve toplam uzunluğu 380 km. 'dir (Demir 1996).

Asi Nehri'nin şehrin içinden geçen bölümlerinin üzerinde toplam yedi köprü bulunmaktadır. Bunlardan beş tanesi araç, iki tanesi yaya köprüsüdür. 1972 yılında yıkılıp yerine modern bir köprü yapılmış olan eski taş köprü ise (Şekil 4.2) asırlar boyunca araç ve yaya trafiğine hizmet etmiştir.

Şekil 4.2 1972 yılında yıkılıp yerine yenisi yapılan tarihi köprü (Anonim 2018e)

M.S. 1. yy. 'da nüfusu 500.000'e ulaşmış ender kentlerden biri olan Antakya, hemen her çağda büyük sonuçları olan şiddetli depremlerle yıkılmıştır. Tekin'e göre (2000) Hatay Bölgesi AFAD tarafından yayınlanan Türkiye sismik haritasında 1. Derece Deprem Bölgesi olarak gösterilmiştir. Tarih boyunca büyük depremlere tanık olan Antakya kenti, birden fazla kez yıkılsa da yeniden kurulmuştur (Ömeroğlu 2006).

4.2 Antakya Kenti'nin Sosyo-Kültürel ve Ekonomik Yapısı

Arıman (2002) tarafından belirtildiğine göre, Antakya'da nüfus, Müslüman, Hıristiyan ve Yahudi gibi birçok etnik gurubun bir araya gelmesiyle oluşmuştur. Farklı etnik grupların bir araya gelmesiyle bir kültür mozaiği oluşturan halkın kimi zaman aynı mahallelerde, kimi zaman tek bir dine mensup halkın aynı mahallede yaşadığı görülmüştür. Farklı dini inanışlara sahip olmak Antakya halkının bir arada yaşaması için hiçbir zaman sorun yaratmamış, iş, ticaret ve alışveriş ilişkileri içerisinde bulunmuşlardır (Kocaoğlu 2016).

Antakya verimli tarım alanlarına dayalı sanayi dallarında gelişim göstermiştir. Elde edilen tarımsal ürünler çırçır, un, irmik, çiğit yağı, zeytinyağı, pamuk, zeytin, buğday ağırlıklıdır. Bunlarla beraber dokuma atölyesi, deri ayakkabı ve mobilya imalatı da kentteki sanayi ürünlerinden bazılarıdır (Ünlüer 2007).

Mersinliligi'nin (1996) belirttiğine göre, Antakya kentinin bulunduğu konum sebebiyle, askeri, kültürel, ticari, haberleşme, ulaşım yönünden çoğu zaman yoğun bir nüfus hareketliliğine sahip olmuş ancak Antakya'nın 1939 yılında Türkiye'ye katılmasıyla değişen statüsü, nüfus artışını olumsuz etkilemiştir. 1940-1950 tarihleri arasındaki nüfus artış hızının düşük olmasının sebebi bu şekilde açıklanmaktadır. 1950'li yıllardaki kırdan kente göç hareketlerinden itibaren nüfus artmaya başlamış ve 1960-1965 yılları arasında nüfus artış hızı en yüksek değere ulaşmıştır (Arıman 2002).

Antakya'da geleneksel aile tipi ataerkildir. Aileler nüfus kontrolü uygulamalarının yaygınlaşması ve tüketim değerlerinde meydana gelen değişimler sonucunda çekirdek aile tipine yönelmektedir (Arıman 2002).

Antakya değişik kültürel öğelerden meydana gelen mozaik bir yapıya sahiptir. Bu mozaikin önemli motiflerinden birisi geleneksel ve törensel yemekleri bulunan oldukça zengin bir içeriğe sahip olan Antakya yemek kültürüdür. Antakya yemek kültürünün şekillenmesinde rol oynayan önemli etmenler ekolojik, ekonomik, kültürel ve dinsel etmenlerdir. Diğer bölge illerinden oldukça farklı ve kendine özgü yemek çeşitlerinin bulunması ise aynı zamanda onlardan farklı bir tarihi geleneğe de sahip olduğunu göstermektedir. Bu durumuyla Antakya hem Akdeniz Bölgesi illeriyle ortak bir geleneği paylaşmakta hem de onlardan oldukça farklı ve kendine özgü bir gelenekleri içermektedir (Türk ve Şahin 2004). Hatay mutfağı, 2017 yılında Yaratıcı Kentler Ağı kapsamında gastronomi kenti seçilmiştir (UNESCO 2017).

4.3 Antakya Kenti Geleneksel Bitki Örtüsü

Hatay'ın doğal bitki örtüsünü makiler ve ormanlar oluşturur. Maki türleri, 4-5 m boyunda sert ve tüylü yapraklı bitkiler olup, 800 m' ye kadar rastlanmaktadır. Hatay ilinde doğal bitki örtüsünü oluşturan ormanlar, Amanos Dağları ile Keldağ'da bölgelerinde yoğunlaşmaktadır. Amanos Dağları'nın denize bakan bölgelerini, makilik alanlardan sonra, 800 m' den 1200m' ye kadar Adi Ardıç (*Juniperus communis*) gibi ibrelili ağaçlarla, Saçlı Mese (*Quercus pseudo cerris*), Avrupa Kayını (*Fagus sylvatica*), Kızılcık (*Cornus mas*), Kavak (*Populus sp.*), Doğu Çınarı (*Platanus orientalis*) ve

Yalancı Gürgen (*Ostrya carpinifolia*) gibi yapraklı ağaçlardan oluşan ormanlar bulunur (Ünlüer 2007, Budak 2010).

Yolcu (1998), Habib-i Neccar Dağı florasını incelemiş, makide hâkim türü Sandal Ağacı (*Arbutus andrachne* L.), Defne (*Laurus nobilis*), Defne ve Kermes Meşesi (*Quercus coccifera* L.) olarak gözlemlerken daha alçak kesimlerde İncir Ağacı (*Ficus carica* L.) ile Zeytin (*Olea euroea* L.) ve akarsu kenarlarında özellikle Doğu Çınarı (*Platanus orientalis* L.), Salkım Söğüt (*Salix babylonica* L.), Mersin (*Myrtus communis* L.) ve Zakkum (*Nerium oleander* L.) şeklinde gözlemlemiştir.

Avlularda genellikle Portakal (*Citrus sinensis*), Mandalina (*Citrus reticulata*), Greyfurt (*Citrus paradisi*), Limon (*Citrus limoni*), Turunç (*Citrus aurantium*), Nar (*Punica granatum*), Zeytin (*Olea europea*), Asma (*Vitis vinifera*), Yenidünya (*Eriobotrya japonica*), Hurma (*Phoenix dactyifera*), Muz (*Musa cavendishi*), Dut (*Morus alba*) ve Erik (*Prunus domestica*) gibi meyve ağaçları dikilir. Bunlar arasında çiçek tarhları da yer alır. Geniş avluya sahip konutlarda yüksek boylu ağaçlara da rastlanılır (Akbay 2006).

4.4 Antakya Kenti Tarihsel Gelişimi

Antakya sahip olduğu tarımsal potansiyel, ticaret yolları üzerinde bulunması ve zengin su kaynakları sebebiyle Anadolu ve kuzey Mezopotamya'da göçebe ve yerleşik kavimlerin dikkatini çeken bir bölge olmuştur. Anadolu'daki insan yerleşimleri bakımından en eski kentlerimizden biridir. Farklı zaman dilimlerinde yapılan çalışmalar Antakya'nın Neolitik, Kalkolitik dönemlerde ve Tunç Çağı'nda hareketli bir yer olduğunu göstermiştir (Tekin 2000). Amik Ovası'nın doğusunda bulunan Tell-Açana'da (Alalah) rastlanan yapılar ve çıkarılan parçalar buraların Kalkolitik Çağ'dan beri bir yerleşim bölgesi olduğunu göstermektedir. Selevkoslardan önce Antakya Yöresi Şekil 4.3'te verilmiştir. (Demir 1996).

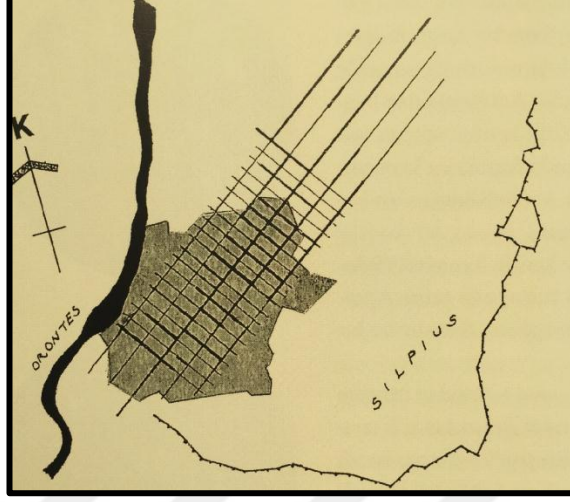
Şekil 4.3 Selevkoslar'dan önce Antakya Yöresi (Demir 1996)

- Selevkoslar Dönemi – Antakya'nın Kuruluşu (M.Ö. 323 – M.Ö. 64)

Antakya'nın Selevkoslar tarafından kurulduğu bilinip, Libanius kentin kurucusunun Büyük İskender olduğundan bahsedilmektedir. Libanius'un Antik Çağda ismi Antioch olan Antakya'nın kuruluşunun anlatıldığı hikâyeye göre: Selevkos I. Nikator, Zeus adına kurban kestiği esnada bir kartal gelip et parçasını alıp uzağa götürüp bırakmıştır. I. Nikator bunu tanrılardan bir işaret olarak yorumlamış, yeni başkenti et parçasının bırakıldığı yer olan Antioch'a kurmaya karar vermiş ve bu şehri Zeus'a adanmıştır (Bahadır 2009).

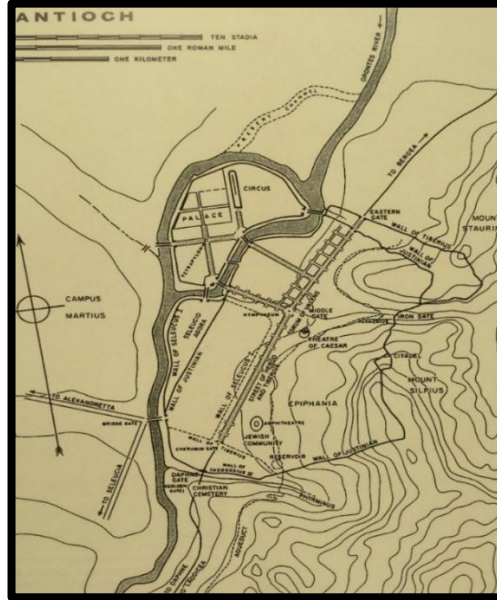
Suriyeliler, Makedonlar, Atinalılar, Giritliler, Kıbrıslılar ve Yahudileri barındıran kente Selevkoslar, Antioche halkına Helenizm'i kabul ettirmek istemiş fakat Hıristiyanlığı ilk kabul eden halklardan Antakya halkı Helenizm'e isyan etmeye başlamıştır. Selevkosların Helenizm'e olan bağlılıkları kendini kentin mimarisinde de göstermiştir (Ömeroğlu 2006). Antakya Helenistik Çağ kentlerinde görülen uygulamaların tipik bir örneğidir Mimar Hippodamos'un geliştirdiği şehircilik nizamı olan Helenistik Çağ'da kurulan çok sayıda kentte uygulanmış "Hippodamos tarzı plan" diğer adıyla "Izgara plan"dır. Şehrin ızgara plan şeklinde kurgulanan şeması şekil 4.4'te verilmiştir. Izgara

planlı kentlerde sokaklar, ya birbirine dik ve aşağı yukarı aynı ölçüde, ya da geniş caddeler ve buna dik fakat daha dar sokaklar halinde planlanmıştır (Demir 1996).

Şekil 4.4 Kentin kuruluşunda uygulanan şehircilik nizamı (Demir 1996)

Antakya'nın Antik Çağdaki plan şeması incelendiğinde (Şekil 4.5), sokakların kışın güneşi yazın Asi Nehri'nden gelecek rüzgârı içerisine alacak şekilde yani güney-batı istikametinde kurulduğu görülmektedir.

Şekil 4.5 Antikçağ'da Antakya haritası (Demir 1996)

- Roma Dönemi – Antakya'nın Altın Çağı (M.Ö. 64 - M.S. 395)

Kondoleon'a (2000) göre, M.Ö 64 yılında Roma İmparatoru Pompei'nin galibiyeti sonrasında Slevkos egemenliği sona ermiş, şehir Roma tarafından ele geçirildikten sonra en gözde kentlerden biri olmuştur (Ömeroğlu 2006). Antakya o dönemde imparatorluğu Doğu ile bağlayan bir geçiş noktası olmuş, Roma ve İskenderiye'den sonra üçüncü büyük kent "*Doğu'nun Kraliçesi*" olarak anılmıştır (Temiz 2002).

Antikçağ 'da Antakya'nın, Roma İmparatorluğu'yla ticari bağlantısı olan dini, kültürel ve ticari bir merkez olması Hıristiyanlığın yayılmasını kolaylaştıran bir etmen olmuştur. (Bahadır 2009). Öyle ki havariler Hıristiyanlığı imparatorluğa yaymaya buradan başlamışlardır. Hz. İsa'nın yolundan gidenlere Hıristiyan ismi ilk burada verilmiş ilk mağara kilise bu kentte faaliyete geçmiştir (Şekil 4.6) (Özalp 2008).

Şekil 4.6 İlk Kilise Olan St. Pierre (Anonim 2018f)

Roma imparatorluğu döneminde Antakya'yı diğer kentlere kıyasla modern ve ilgi çekici yapan, Kolonadlı Cadde olarak bilinen bugünkü adıyla Kurtuluş Caddesi'nin (Şekil 4.8) geceleri aydınlatılması olmuştur. Bu cadde, Roma İmparatorluğunun en parlak dönemlerinde bile geceleri zifiri karanlıkta bulunan ve bu karanlık sokaklarda haydut ve

serserilerin kol gezdiği diğer şehirlerin cadde ve sokaklarından farklılık göstermiştir. Mumford (2007), Libanus sokakların önemini şu şekilde ifade ettiğinden bahsetmiştir; *“Burada güneşin lambasını, aydınlık konusunda Mısırlıları geride bırakan başka lambalar izler; burada gece gündüzden sadece aydınlatmanın türüyle ayrılır. Ticaret gece de gündüz gibi devam eder; kimi kendini el işlerine verir, kimi de kahkahaya veya şarkı söylemeye.”* (Dinç 2015).

- Bizans Dönemi (M.S.395 – M.S. 638)

395'te Roma İmparatoru ölümünden önce şehri ikiye ayırıp çocukları arasında paylaşmış, Antakya Doğu Roma-Bizans bölgesinde kalmıştır. İran seferleri için bir üs olarak kullanılan kent ve Bizanslılar zamanında hala önemini korumuş olsa da büyük yıkımlara yol açan depremler kent nüfusunu oldukça azaltmıştır (Ömeroğlu 2006).

- Arap Dönemi (M.S 638 – M.S 963)

Antakya 638 yılında İslam ordusu tarafından kuşatılarak İslam Devleti egemenliğine girmiştir (Tekin 2000). Arap Dönemi ile imparatorluğun doğu sınırında önemli bir askeri üs, bir kültür ve ticaret merkezi olan Antakya'nın tarihinde bir dönem kapanmıştır. Böylelikle 9 asır gibi bir süre boyunca devam eden Roma İmparatorluğu döneminde askeri üs ile kültür ve ticaret merkezi olarak anılan Antakya'nın görkemli dönemi sona ermiştir (Temiz 2002).

- Bizans Dönemi (963 – 1085)

İslam Devleti ile savaşmayı kutsal görev sayan Bizans İmparatoru birkaç kez Antakya'yı kuşatma girişimlerinde bulunmuş fakat başarısız olmuştur. Girişimlerine devam eden ordu kumandanları, üç asırdan fazla süredir Müslüman hâkimiyetinde kalan Antakya'yı 28 Ekim 968'de tekrar ele geçirilmiştir (Demir 1996).

Antakya'yı eski günlerine döndürme hasreti içinde bulunan bu dönemde eski yapılar onarılmaya çalışılmıştır fakat 8 Mart 1053 tarihinde meydana gelen deprem bütün kenti

sarsarak 10.000 kadar insanın ölümüne yol açmış, şehirdeki birçok yapı da hasar görmüştür (Demir 1996).

- Selçuklular Dönemi (1084 -1098)

Kaynaklarda Antakya valisi Philaretos Brachanios halkın kötü ve baskıcı yönetimi ile bıktırılmış olduğu belirtilmiştir. Yöneticiler, valinin kent dışına çıkmasını fırsat bilerek 1071 Malazgirt zaferinden sonra tüm Anadolu'yu ele geçirmiş olan Kutalmışoğlu Süleyman Şah'ı Antakya'ya davet etmiştir. 300 Atlı ile Antakya'ya ulaşan Süleyman Şah halkı ve esirleri bağışlayacağına dair söz vermiştir. Bunun üzerine iç kaledekiler de direnmeyi bırakıp 12 Ocak 1098'te teslim olmuştur. Süleyman Şah sözünü tutmuş çoğunluğu Hıristiyan olan kentteki insanların ibadet etmelerine karışılmamış ve saygı duyulmuştur (Tekin 2000).

- Haçlılar Dönemi (1097-1268)

Dağ eteklerindeki evleri, sarayları, tepelerden Asi Nehri'ne kadar inen 360 kule ile desteklenmiş, 12 km. uzunluğunda kenti saran muazzam surları ile zapt edilemez gibi görünen Antakya, her zaman Haçlıların dini duygularını coşturan ve hayranlık duydukları bir kent olmuştur. Haçlı orduları 1098 yılında Antakya'yı ele geçirmiştir ve kent 170 yıl Haçlıların egemenliğinde kalmıştır (Demir 1996). Kentin Haçlılar tarafından kuşatılmasını ve zapt edilmesini anlatan minyatürler Şekil 4.7'de verilmiştir.

Şekil 4.7 Haçlıların Antakya kuşatmasını ve zapt edilmesini gösteren minyatürler (Demir 1996)

- Memlûkler Dönemi (1268 – 1516)

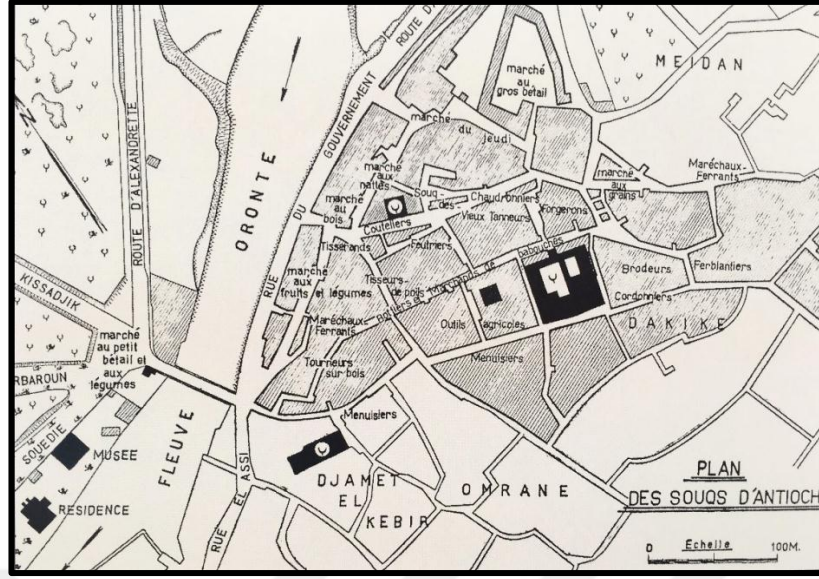
Antakya’da Haçlıların devri, kentin Memlûk Sultanı Baybars ve askerleri tarafından ele geçirilmesiyle sona ermiştir. Bu yenilginin ardından bu coğrafyada Hıristiyan hâkimiyeti sonlanmış, Antakya İslam hâkimiyetinin altına girmiştir (Ömeroğlu 2006).

Memlûklerin idareyi devralmaları ile kentte Türkleşme süreci başlamış fakat bölgede sürekli savaş olması sebebiyle eski kent dokusuna ve canlılığına dönmesi o zaman için imkânsızlaşmıştır. Haçlılar döneminde Venedik ve Cenevizlilere tanınan ayrıcalıklar kent merkezine ticari olarak hareketlendirmişse de bu uzun süreli olmamıştır. Hıristiyanlık etkilerini silme, İslamlaştırma ve Türkleştirme çabaları sebebiyle kentin alınması sırasında şehirdeki önemli eserler yağmalanmış, anıtlar tahrip edilmiştir. Bir kilisenin Habib Neccar Camii’ne dönüştürülmesinin haricinde, mimari ürünlerde de gelişme gösterilmemiştir (Arıman 2002).

- Osmanlı Dönemi (1516 – 1918)

1516 yılında Memlûk ordusu ve Osmanlı ordusu arasında Mercidabık’ta gerçekleşen savaşın Osmanlı ordusu tarafından kazanılması ile Osmanlı Padişahı Yavuz Sultan Selim Halep ile birlikte içinde Antakya’nın da bulunduğu bölgeleri teslim almıştır. Antakya’nın ele geçirilmesinde Osmanlı döneminde Payas İskenderun, Belen ve Antakya’dan geçen ana yolun, hacı kabilelerinin geçtiği başlıca yol olması ile ekonomik askeri ve ticari bir öneme sahip olması da gösterilmektedir (Tekin 2000).

Osmanlı döneminde kentin merkezini belirleyen bir kamu binası veya ana meydanı bulunmamaktadır. Halkın iletişim merkezleri olan camiler ve zanaatkârların bulunduğu çarşılar (Şekil 4.8) kentin ağırlık noktası durumundadır (Emir 2005).

Şekil 4.8 Kentin çarşılar bölümünde esnafın dağılımını gösteren 1936 tarihli plan (Demir 1996)

- Hatay Devleti ve Anavatana Katılma

Mondros Antlaşması ile taraf devletlerin arasında paylaşılan Hatay, Suriye ile beraber 1918 yılında Fransa'nın işgali altına girmiştir. 1921 yılında gelindiğinde Fransa İskenderun Sancağı bölgesine idari muhtariyet verilmiş, hemen ardından Ankara'da yapılan görüşmelerle Hatay adına bir devlet kurulması kararlaştırılmıştır. 1938 yılında Hatay Cumhuriyeti Millet Meclisi Açılmış, 23 Temmuz 1939'da imzalanan anlaşmalar ile meclis varlığına son verilmiş ve Hatay Türkiye Cumhuriyeti'ne katılmıştır. Meclisi'nde oylamaya sunulan Hatay Devleti'nin Anavatana katılımı oybirliğiyle kabul edilmiş Türkiye Cumhuriyeti'ne katılan Hatay'ın merkez ilçesi Antakya olmuştur (Sahillioğlu 1999).

- Cumhuriyet Sonrası Dönem

Kurulduğu günden itibaren önemli bir merkez olan Antakya, Türkiye Cumhuriyeti'ne katıldıktan sonra da stratejik önemini devam ettirmiştir. Cumhuriyet döneminde yaklaşık 27.000 olan kent nüfusu, günümüzde 370.000 civarına yükselmiş olup kültürel, sosyal ve ticari yöndeki gelişmelerini sürdürmektedir (Arıman 2002).

İlk imar planı 1948’de, ikinci imar planı 1957 yılında yaptırılmıştır. 1957 yılında hazırlanan plan ile geleneksel kent dokusunun bozulması hızlanmıştır. Yoğun ve karakteristik özellikleri bulunan kent dokusunu büyük ölçüde değiştiren ve sokak-avlu-ev ilişkisini zedeleyen bir nizam getirilmiştir (Özalp 2008). Bu süreçte kimliğin bozulmasındaki en büyük etkenlerden biri, tarihi dokuya ait yerleşim yerlerinin genişletilmeye çalışılması ve bu genişletmenin Harbiye (Daphne)’ye doğru ilerlemesi ile eski dokunun etrafında bir sanayi bölgesinin oluşması sağlanarak eski doku içerisindeki dar sokakların genişletilip yeni caddelerin açılması olmuştur (Arıman, 2002).

Kentin kimliğini zedeleyen ve o günün ihtiyaçlarına cevap veremeyen düzenlemenin yerini, 1978 yılında yeni bir imar planı almıştır (Ömeroğlu 2006). Bu imar planının hazırlanması sırasında, Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu 12.07.1975 tarihli, 1710 sayılı Eski Eserler Kanunu ve bu Kanun’un öngördüğü eski eserlerin kentsel, arkeolojik ve doğal sit alanlarının tespiti, tespit edilen eserlerin korunması için gerekli önlemlerin alınması ve plan kararlarının bu amaca uygun bir şekilde verilmesi gerektiği belirtilerek, Antakya’da korumaya yönelik ilk adım atılmıştır (Güzelmansur vd. 2007).

Kültür Bakanlığı Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü’nün görevlendirdiği bir kurul tarafından korunması denetlenecek yapılar seçilerek alanda 70’i “Anıtsal Eser” ve 132’si “Sivil Mimarlık Örneği” olarak tescil edilip koruma altına alınmıştır.

Alınan bu kararlara göre;

Arkeolojik sit alanı “ *hazırlanan imar planında hiçbir tür sanayi tesisine yer verilmemesine, 2 kattan yüksek olmayan, taban alanı kat sayısını % 5’i aşmayan konut inşaatından başka inşaatı izin verilmemesine, bodrum ve çekme kat yapılmamasına...*” şeklinde ifade edilmiştir.

Kentsel sit alanı ile ilgili olarak “ *kentsel sit alanında mevcut yol cephe hatlarının olduğu gibi muhafaza edilmesin, bina yükseklikleri ve taban alanı yüzdesinin eskisinden veya yanındaki eski yapılardan fazla olmamasına, bu bölgenin yol dokusu, profili ve taş kaplamasının eski şekli ile korunmasına ve onarılmasına, asfalt ve beton kaplanmamasına, kentsel sit alanında yapılacak yeni inşaata çevresindeki mimariye uygun olma koşulu ile izin verilebileceğine ve harap yapıların mimari karakteri bozulmadan mümkün olduğu kadar eski malzemesi ile onarılmalarına dikkat edilmesine...*” ifadeleriyle kimliğin ve kentsel dokunun korunmasına yönelik kararlar alınmıştır (Demir 1996).

4.5 Çalışma Alanı ve Çevresinin Tarihi Kent Dokusuna İlişkin Özellikleri

Antakya tarihi kent dokusu, Antakya kentini ikiye bölen Asi Nehri'nin doğusunda kalan bölge ile Habib-i Neccar Dağı etekleri arasındadır. Asi nehri, tarihi dokunun kentin gelişen yeni olarak adlandırılan bölgeleriyle ayrılmasını sağlayan coğrafi bir sınır görevi görmektedir (Rifaioğlu 2003).

2200 yıllık uzun bir süreç sonucunda oluşan mimari doku, yıkımlara maruz kalmış ve değişimlere uğramış olsa da, değişmeden günümüze kadar gelebilen bazı özellikleri hala barındırmaktadır (Arıman 2002). Helenistik Çağ kentlerinin örneklerinden olan Antakya ızgara plan şemasının hâkim olduğu bir disiplinle gelişse de, günümüzde sadece bazı mahallelerin planları (Orhanlı ve Meydan Mahalleleri) incelendiğinde (Şekil 4.9) kentin kuruluşunda uygulanan şehircilik nizamından izlere rastlanmıştır (Ömeroğlu 2006).

Şekil 4.9 Orhanlı ve Meydan mahallelerinde birbirini dik kesen sokakların oluşturduğu yapı adaları (Demir 1996)

Bugün eski Antakya sokaklarında bulunan ve uzun yıllar sonucu geçirdiği değişimler ile belli bir mimari karakter kazanmış olan caddeler ev sokak ilişkileri, kimlikli kapıları, daralıp genişleyen yol genişlikleri, her köşede birbirinden farklı perspektifleri ile ilginç bir kent dokusu meydana getirmektedir.

Birçok medeniyet tarafından şekillenmiş kent Asi Nehri'nin doğusunda kalan, tarihi olayların ve kültürlerin oluştuğu alan bütünü Hatay-Antakya Sit Alanı Koruma İmar Planı Uygulama Yönetmeliği'ne göre tanımlanmış ve 1990 yılında 638 sayılı kararı ile Antakya sit alan sınırları son halini almıştır (Şekil 4.10). Buna göre:

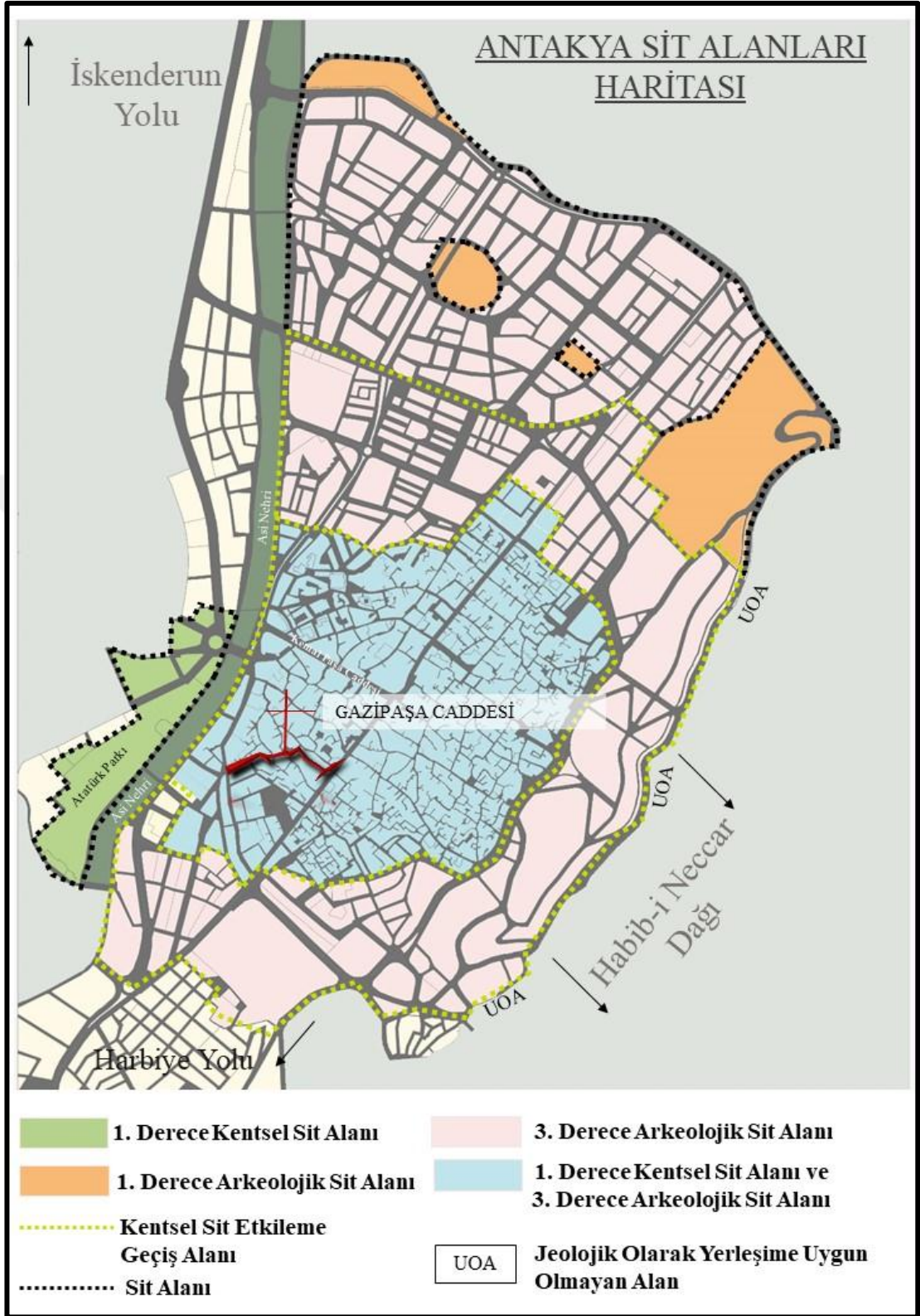
Kentsel Sit Alanı: “Batıda Vilayet Caddesi, Hürriyet Caddesi, İstiklal Caddesi, güneyi Ataker İlkokulu güneyinden giderek Kazıklı Sokaktan geçen, doğuda Karaali Caddesi’ni takip eden ve güneyde Dispanser’in kuzeyinden Fevzi Çakmak İlkokulu kuzeyinden, Hükümet binasını da güneyden saran sınırların iç kısmı”

Arkeolojik Sit Alanı: “Antakya sit alanının tamamı arkeolojik sit değerleri taşır fakat hâlihazır yerleşme ile doğal sit alanları dışında kalan alanlar arkeolojik sit alanı olarak belirtilmiştir”.

Tek Eserler: “*Kale, Kaya Kilise, Kaya Mezar, Kaya Üstü Kabartmaları, Hipodrom, Tiyatro, Stadion, köprü, ağaç vb. gibi tarih ve arkeolojik elemanlar ile bu sit alanı içinde ve dışında kalan resmi, dini, askeri, el sanatları, sivil mimarlık örneklerinin oluşturduğu doku, çevre, meydan, sokak doku ve değerleridir*” (Ömeroğlu 2006).

Tarihi kent dokusu olarak tanımlanan alan içerisinde camii, kilise, sinagog, hamam, çeşme, bedesten, su kemerleri, taş sokaklar ve sivil mimari örnekleri bulunmaktadır. Geleneksel konut dokusunu bir kısmı aslına uygun olarak restore edilmişken bazıları ilgisizlikten kendi haline bırakılmış kısımlar da oluşturmaktadır. Tescil listelerinde olan anıtsal nitelikli korunması gereken kültür varlıklarının bir kısmı restore edilmiştir. (Kocaoğlu 2016).

Şekil 4.10 Antakya Sit Alanları Haritası (Hatay Büyükşehir Belediyesi'nden alınan 1/5000 ölçekli koruma amaçlı imar planı üzerinden düzenlenmiştir)

4.5.1 Anıtsal yapıların özellikleri

Geçmişte yaşamış toplumların kültürel değerlerini, yaşam tarzlarını, sosyal ve ekonomik düzeylerini yansıtan anıtsal yapılar, taşıdıkları izlerle geçmiş-bugün ve gelecek arasındaki sürekliliği sağlamakla yükümlü olup insanları geçmişe bağlayarak, ait oldukları yerin karakterinin ve kimliğinin oluşumuna katkı sağlarlar (Yaldız ve Asatekin 2016). Bu sebeple anıtsal yapıların korunması oldukça önemlidir.

Habib-i Neccar Camii

Kurtuluş Caddesi üzerinde yer alan Habib-i Neccar Camii Anadolu'nun ilk, Antakya'nın en eski camilerinden biridir. Adını Hz. İsa'nın havarilerine ilk inanan ve bu uğurda canını veren Antakyalı Habib-i Neccar'dan almıştır (Şekil 4.11) İnşa edildiği dönemde tapınak şeklinde kullanılan camii, sonrasında kiliseye dönüştürülmüştür. Antakya'nın Memlûkler tarafından ele geçirilmesiyle İslam Devletlerinin hâkimiyetine girmiş ve bugünkü kullanımına kavuşmuştur (Demir 1996).

Şekil 4.11 Habib-i Neccar Camii (Anonim 2018g)

Ulu Camii

Hürriyet Caddesi üzerinde bulunan Ulu Cami (Şekil 4.12), kentin en işlek noktalarından biri üzerinde bulunmaktadır. Kesse taş malzeme ile inşa edilen Ulu Cami'nin minaresi

kentte meydana gelen sarsıntı sonucunda yıkılmış, aynı malzeme kullanılarak fakat başka bir konuma yeni bir minare dikilmiştir. İki tarafında üzeri süslemeli giriş kapısı bulunan caminin avlusu, işlek iki caddeye açılan kapılar sayesinde caminin geçiş koridoru olarak kullanılmasına olanak sağlamıştır (Emir 2005).

Şekil 4.12 Ulu Camii (Orijinal 2017)

St. Pierre Kilisesi (Aziz Petrus)

Şehrin kuzeydoğusunda Hac (Stauris) Dağı'nın eteklerinde bulunan, dünyanın ilk mağara kilisesidir (Şekil 4.13). St. Pierre Kilisesi, Hz. İsa'ya inananlara 'Hıristiyan' adının verilmiş olduğu ilk yerdir. St. Paul, St. Piyer ve Barnabas ilk Hıristiyan cemaat ile toplanıp onlara vaazlar vermişlerdir. Hıristiyanlığın Katolik, Ortodoks ve Protestan olarak mezheplere ayrılmadan önceki ilk kilisesi olduğu da kabul edilmektedir (Demir 1996). Dünyanın ilk katedrali kabul edilen bu mağaracık günümüzde anıt müze olarak hizmet vermektedir. 1963 yılında Papa VI. Paul tarafından hac yeri olarak ilan edildikten sonra valiliğin izni ve müze müdürlüğünün denetimiyle her yıl 29 Haziran'da Katolik Kilisesi burada bir ayin düzenlenmektedir. Bu ayine dünyanın çeşitli yerlerinden hacı olmak için gelen Hıristiyanlarla birlikte St. Pierre bayramı kutlanmaktadır (Anonim 2018j).

Şekil 4.13 St. Pierre Kilisesi (Anonim 2018h)

Ortodoks Kilisesi (Aziz Piyer)

Antakya Ortodoks Kilisesi Hürriyet Caddesi üzerinde bulunmaktadır (Şekil 4.14). Mısır Bilal-Al Şam hükümdarlığı zamanında Mohammed Ali oğlu İbrahim Paşa'nın izini ile 1833 yılında inşa ettirilmiştir. Dünyadaki en önemli dört patrikhaneden biridir. Kilise 1872 yılındaki depremlerle yıkılmış, yıkılan kilisenin yerine bir süre sonra şimdiki yapı inşa edilmeye başlanmış ve yapımı 1900'lü yıllara doğru tamamlanmıştır. Kilisenin üç holü (salon) ve üç kraliyet kapısı bulunmaktadır (Anonim 2018k).

Şekil 4.14 Ortodoks Kilisesi (Anonim 2018l)

Katolik Kilisesi

1852’de tahtta bulunan sultandan Katolik Kilisesi kurmak için izin alınmıştır. Verilen izin sonrası kilisenin kurucuları geçici olarak şehrin artık kullanılmayan eski bir şeker fabrikasına yerleşmişlerdir. İlerleyen yıllarda eski bir Antakya evi satın alınmış ve Antakyalı mimar Selahattin Altınöz tarafından restore edilmiştir. Restorasyon çalışmaları 1989-1991 yılları arasında devam etmiş olan mimari yapı klasik bir Antakya Evi mimarisinin örneğidir (Anonim 2018m). Kilisenin üst katında bulunan çan kulesi, ziyaretçilerin erişimine açık olup minare ve çan silüetlerini bir arada barındırması dolayısıyla kentin kültür mozağını gözler önüne seren bir yer konumundadır (Şekil 4.15).

Şekil 4.15 Katolik Kilisesi’nden Minare ve Kilise Çanının bir aradaki görüntüsü (Anonim 2018n)

Musevi Sinagogu

Musevi Sinagogu Kurtuluş Caddesi'nde bulunmaktadır. Kapısının üstünde Magen David (altı köşeli yıldız) amblemi vardır (Şekil 4.16).

Şekil 4.16 Antakya Musevi Sinagogu (Anonim 2018p)

Yaklaşık 200-250 yıl önce, Beyrut ve Halep'ten gelen yardımlarla inşa edildiği söylenmektedir. Midraş (küçük sinagog) kapısı üzerindeki "Bu ev rahmetli Yitshak Swid adına 5650 (1890) yılında yapılmıştır" yazılı kitabe Sinagogla ilgili bilinen en eski tarihi vermektedir (Anonim 2018o).

Cindi Hamamı

Tekin'e (2000) göre, Kırk Asırlık Türk Caddesi'nde bulunan Cindi Hamamı Antakya'nın önemli tarihi yapılarından biridir (Şekil 4.17). Cundi kelimesinin Arapçada asker anlamına gelmesi, hamamın askerlerin yıkanması için yaptırıldığına işaret etmektedir. Kentte bilinen en eski vakıf eseri olan Cindi Hamamı, Memlûk Sultanı Baybars tarafından yaptırılmıştır. Hamam nemli bir ortam olması sebebiyle ve 1760'lı yıllarda meydana gelen depremle zarar görmüş, Antakya'ya gönderilen bilirkişi

tarafından incelemesi yaptırılarak, uygun biçimde tamirinin yapılması sağlanmıştır (Emir 2005).

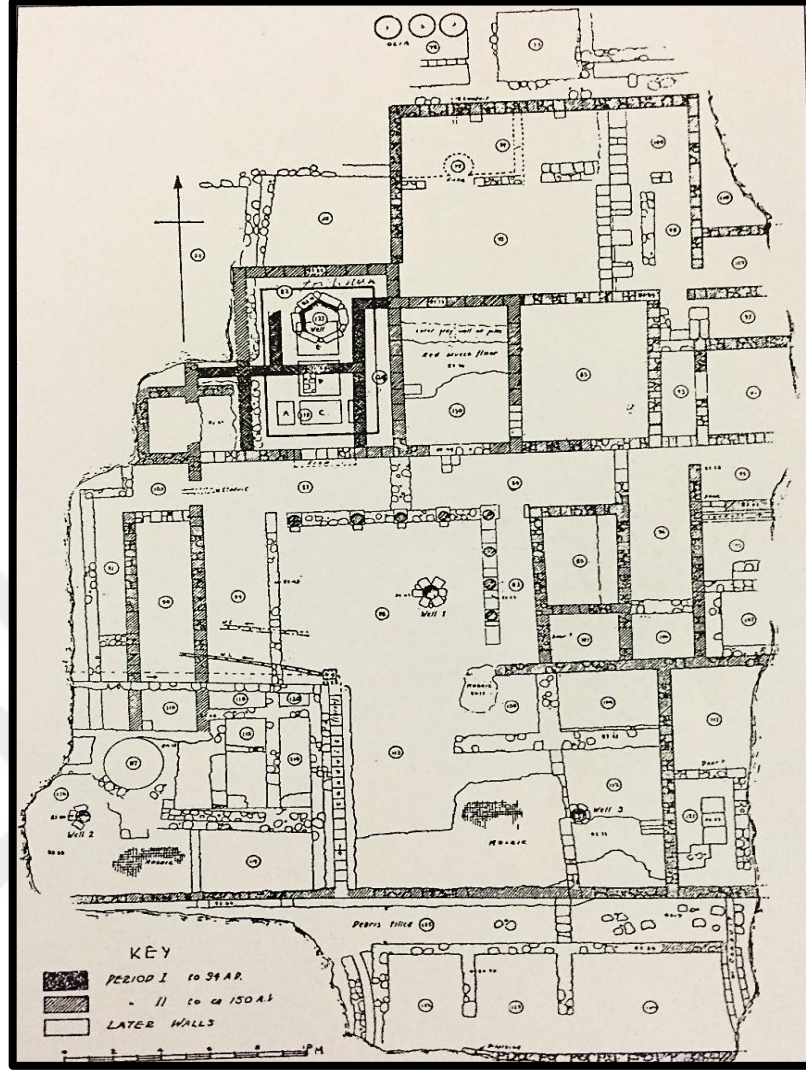
Şekil 4.17 Antakya Cindi Hamamı kubbesi ve giriş tabelası (Anonim 2018r)

4.5.2 Sivil mimari özellikleri

Sosyo-kültürel zenginliği ve farklı etnik grupların bir arada yaşamasının oluşturduğu özgün toplum yapısına sahip Antakya geleneksel konutları, buldukları konum ve sosyal yapı gereği olarak Güneydoğu Anadolu Bölgesi ve Akdeniz Bölgesi özelliklerini taşır. Kimi zaman dar kimi zaman genişleyen taş döşeli cadde ve sokakları ve bunlar arasında bulunan anıtsal yapıları ile geleneksel karakterini korumaktadır (Erdoğan 1996). Kentte mimari farklılıkların oluşmasına sebep olan bazı parametreler vardır. Bunlar kentin konumu, topografyası, su varlığına olan uzaklığı veya sosyo-ekonomik etmenler olabilir. Antakya kenti uzun yazları sıcak ve nemli, kışları ılık bol yağışlı iklimi ve dışı kapalı aile hayatına sahip olduğundan, Antakya Evi bu tür etmenlerin bir araya gelmesiyle biçimlenen bir konut türüdür (Tekin 2000).

Kendine has karakteristik nitelikleri bulunan evler, plan kuruluşları ve mimari elemanları bakımından benzer mimari üslup içerisinde inşa edilmiş olan yapılardır fakat evin içini tanımadan sadece sokağa yansıyan elemanlarla kimlik üzerine çıkarımlar yapmak olanaksızdır (Demir 1996).

Alt katı yığma taş, üst kat ahşap karkas arası taş dolgu sistemi veya yığma taş sistem ile inşa edilmiş konutlardır (Erdoğan 1996). Antakya eski kent dokusunda var olan konutların genelinde, haremlik selamlık anlayışı içinde dışa kapalı müstakil evler karşımıza çıkmaktadır. Evler Kuzey Suriye'nin tipik avlulu evlerinin planını taşımakla beraber, tamamen Anadolu Türk evlerinin karakterine sahiptir. Evlerde Türk sanat ve zevkinin inceliklerini görmek mümkündür. Bazı istisnalar hariç olmak üzere pek az farkla Antakya evleri bu plan ve karakter içinde inşa edilmiştir (Şekil 4.18) (Rifaioğlu 2003).

Şekil 4.18 Richard Stillwell tarafından çizilmiş olan Antakya Evi planı (Demir 1996)

Antakya Evleri'nde avlunun sokakla ilişkisini sınırlayan yüksek duvarlar vardır. Bu duvarlar (Şekil 4.19) evlerde hem mahremiyet olgusunu oluşturur hem de evlerin dışarıdan gelebilecek herhangi bir tehlikeye karşı korunmasını sağlar. Cadde ve sokakların darlığına karşılık, evler ferah ve geniş düşünülmüş ailenin rahatı ve huzuru öncelikli olmuştur (Emir 2005).

Şekil 4.19 Avlu katında sokak ile ilişkisi kapılarla sınırlı olan konut örneği (Orijinal 2017)

Üst katların dışarıya bakan pencereleri sokaktan ve yabancı gözlerden korunmak amacıyla koruyucu bir eleman olan panjurla (Şekil 4.20) ya da kepenkle örtülmüş vaziyettedir (Arıman 2002).

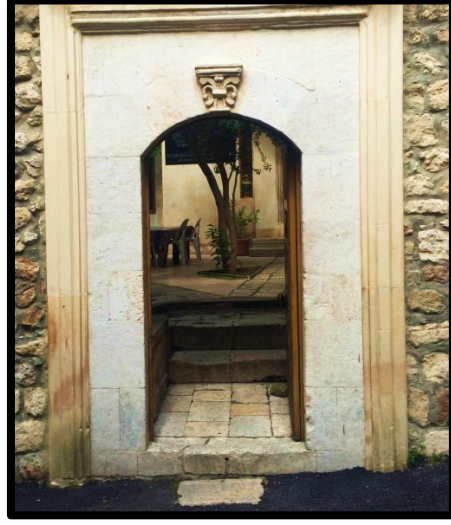

Şekil 4.20 Koruyucu eleman olarak panjur kullanılan bir yapı (Orijinal 2018)

Mahremiyete büyük önem veren hanenin dışarı ile teması genellikle alçak olan tasarlanmış, dış kapı ile sağlanır. Evin sokak ile ilişkisini sağlayan ana eleman olan giriş kapısı (Şekil 4.21) genellikle alçaktır. Giriş ile kapı yüksekliği arasında bir kot farklı vardır ve zeminden 40-50 cm yüksekte olan bir eşikle avluya girilir (Şekil 4.22). Bu seviye farkının sebebi afet halindeki sağanaklardan konutu korumak amaçlıdır (Tekin 2000). Bazı evlerde dış kapı ile avlu arasında bir koridor bulunmaktadır. Bu koridor, dışarıdan gelenlerin evin içerisini görmeden bir şeyler alıp vermesine olanak sağlar.

Şekil 4.21 Eski Antakya evleri kapı örnekleri (Orijinal 2017)

Şekil 4.22 Sokak ile avlu kotu arasındaki farkı gösteren bir örnek (Orijinal 2017)

Evlerin iç kısma doğru açılan kapısı ile eski Antakya evlerinin en önemli mekânı olan mahalli dilde “*havuş*” olarak adlandırılan bölüme yani avluya giriş yapılıdır. Oturma, yeme, yatma gibi yaşama ve mutfak, kiler gibi servis birimlerinin açıldığı avluların, odalar arasında bağlayıcı rolü vardır ve bu alanlarda gerçekleştirilen eylemlerin ortak olarak görüldüğü bir açık mekân olarak karşımıza çıkmaktadır (Temiz 2002). Avlu kullanımı oturma, uyuma, yemek hazırlığı yapma ve yemek yeme, kışlık erzak hazırlama, eliş yapımı gibi günlük aktiviteleri içermektedir (Erdoğan 1996). Evin odak mekânı olan avlular, uzun ve sıcak geçen yaz mevsiminde ailelerin tüm sosyal faaliyetlerinin gerçekleştirildiği yerler olan avlulara örnek şekil 4.23’te verilmiştir.

Şekil 4.23 Antakya Evi avlu örneği (Anonim 2018s)

Antakya evlerinin odaları evin sahibinin kudretine göre fazla sayıda ve daha büyük genişliktedir. Birinci ve ikinci katta bulunan bu odaların pencerelerinin tamamı avluya bakar. Avluya bakan duvarlarda pencerelerin üst kısımlarında daha küçük boyutlarda pencere şeklinde boşluklar vardır, bunlara “kuş takası” denilmektedir (Şekil 4.24). Kapı ve pencere dizinler arasındaki boşluklarda da diğer bir cephe elemanı olan aydınlatma veya ikonların konabileceği “fanus takası” bulunmaktadır (Temiz 2002).

Şekil 4.24 Avlu cephesinde bulunan farklı motifli kuş takaları (Demir 1996)

Şekil 4.25 Nuriye Aylın Bulgurcu'ya ait kuş takası minyatürü (Orijinal 2018)

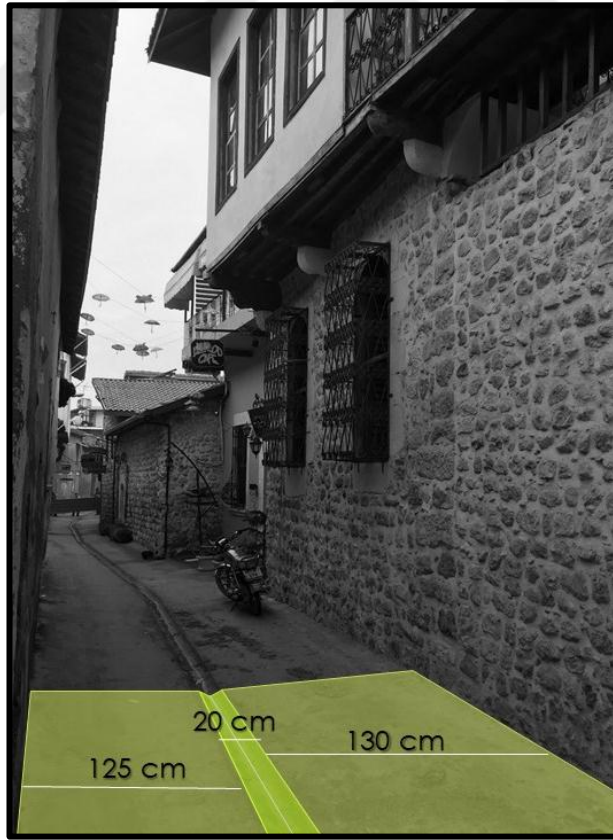
Mimarideki akılcı yöntemleri kadar bitkisel materyali de akıllıca kullanarak bölgeye egemen iklim koşullarına en uygun akılcı çözümü oluşturulan tarihi dokunun avlusunda birçok bitkisel eleman kullanılmıştır. En yaygın kullanılan bitki çeşitleri *Citrus sinensis* (Portakal), *Citrus reticulata* (Mandalina), *Citrus limon* (Limon) (Şekil 4.26), *Musa cavendeshii* (Muz), *Ficus carica* (İncir), *Punica granatum* (Nar), *Morus sp.* (Dut), *Olea europaea* (Zeytin), *Vitis vinifera* (Asma), *Eriobotria japonica* (Yenidünya), gibi meyve ağaçları ile *Pelargonium zonale* (Sardunya), *Nerium oleander* L. (Zakkum), *Monstera sp.* (Devetabanı), *Carsicum frutescens* (Biber), *Lilium sp.* L. (Zambak), *Asparagus officinalis* (Kuşkonmaz) bitkileri kullanılmıştır. Sarılcı bitki türlerine örnek olarak *Hedera helix* (Orman Sarmaşığı) verilebilir. Ağaçların dikiminde belirgin bir düzene göre hareket edildiğine dair belirtiler olmamasına karşın, güneşlenme durumuna göre düzenlenmiş olan avlu günün değişik saatlerinde gölge alanlar sunmaktadır (Erdoğan 1996).

Şekil 4.26 Avlusunda limon ağaçları bulunan bir Antakya evi (Orijinal 2017)

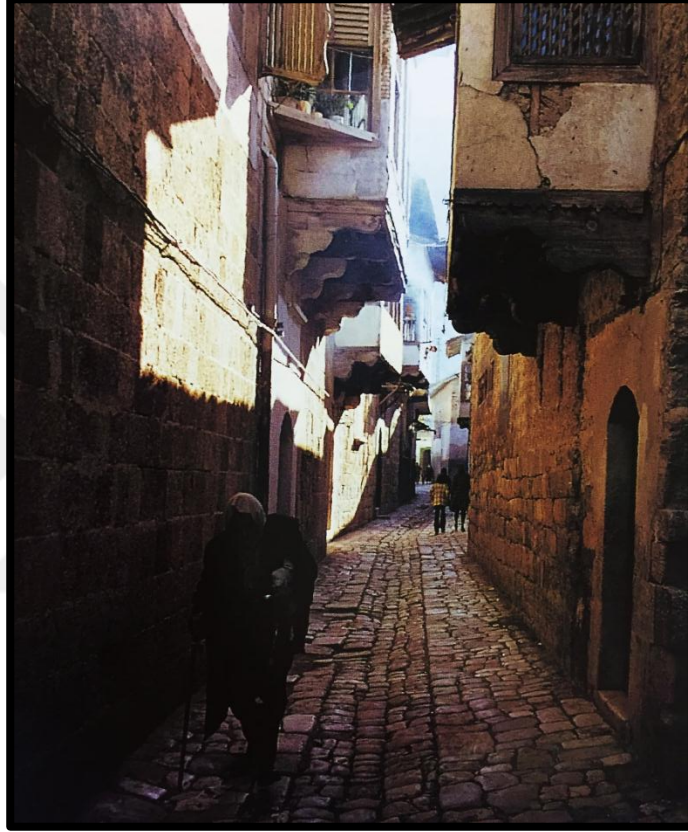
Eski Antakya evleri denildiğinde akla ilk gelenlerden biri de mimari dokunun en önemli öğelerinden biri olan dar caddelerdir. Bu caddeler, iki taraflı uzanan evlerin yüksek avlu duvarları ile sınırlanmış olarak uzayıp giderken, bu yüzeyler arkasına serin ve ferah avlular ile avlunun çevresine yerleşmiş evleri birbirinden ayırır (Demir 1996).

Kentin araç yoğunluğunu karşılayamayan genişliğe sahip caddeler, günümüzde yalnızca insan geçişleri ve konutları birbirine bağlayan geçitler olarak görev yapmaktadır. Caddeler, ortada fazla suyun akmasına olanak veren ve derinliği az bir su kanalı ile onun iki yanında bulunan yollardan oluşmaktadır. Yapılan incelemelerinde, yerel halk tarafından “*tarik*” olarak tabir edilen bu kanalın iki yanındaki yollar ortalama 100-130 cm olarak ölçülmüştür (Şekil 4.27). Günay’a (1999) göre, taş kaplama kanala doğru meyilli döşenmiştir, böylece suyun ortaya doğru akması sağlanır, su evlerden içeri giremez (Rifaioğlu 2003).

Şekil 4.27 Cadde genişliği ölçümü (Orijinal 2017)

Kış aylarında çok yağış alan, Habib Neccar Dağı'ndan şehre doğru inen cadde ve sokakları zaman zaman sellere maruz kalan Antakya için taş döşemeli yol, fazla suyu drene ederek yükselen su seviyesi kontrol altına alır ve suların Asi Nehri'ne akmasını sağlar. Bu yol yapım tarzının geçmişi Roma İmparatorluğu Dönemi'ne kadar uzanmaktadır (Şekil 4.28) (Tekin 2000).

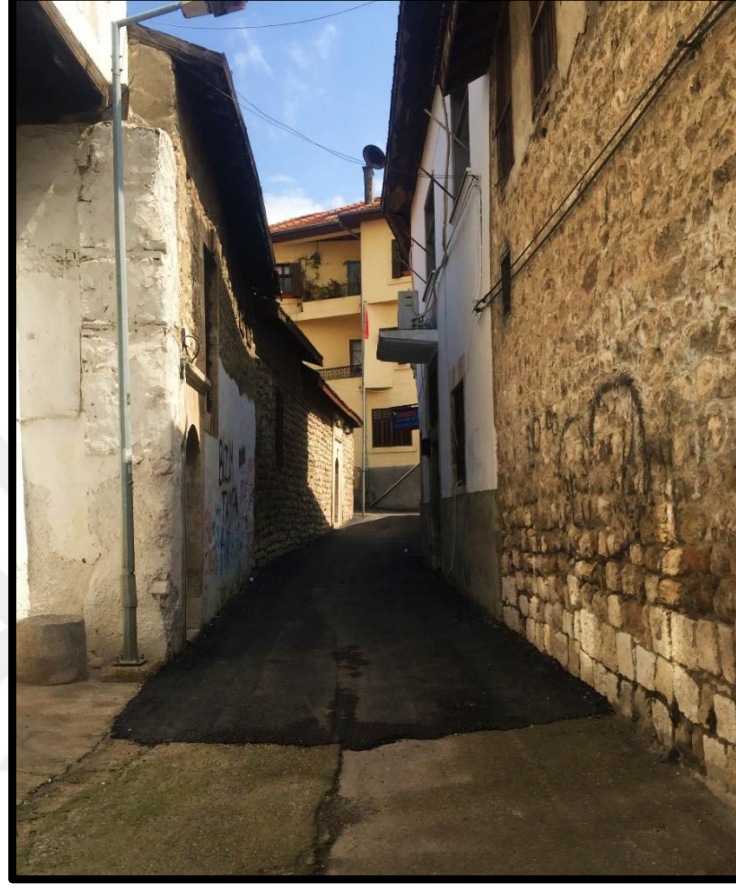

Şekil 4.28 Taşlarla kaplı tarihi Antakya sokaklarının 1987 yılından önceki durumu (Demir 1996)

Sokaklara kimlik katan unsurları asırlar boyu devam eden Antakya sokakları GEEAYK'nin 12.07.1975 gün ve 8521 sayılı kararın 5. Maddesinde ifade edilen *“kentsel sit alanında kalan bölgelerin yol dokusu, profili ve taş kaplamasının eski şekli ile korunmasına ve onarılmasına, asfalt ve beton kaplanmamasına”* ifadesine rağmen 1987 yılında yapılan bir uygulama ile Antakya eski konut dokusu içinde kalan tüm eski sokaklar betonla kaplanmış ve bu kültürel zenginlik yok edilmiştir (Demir 1996). Yollardaki geçirgen yapılı eski taşların asfalt ile kaplanmasıyla yoğun yağışlı günlerde

bölgede su taşkınlarının olumsuz etkilerinin arttığı gözlemlenmiştir. (Betonla kaplanmış sokak örneği şekil 4.29’da gösterilmektedir).

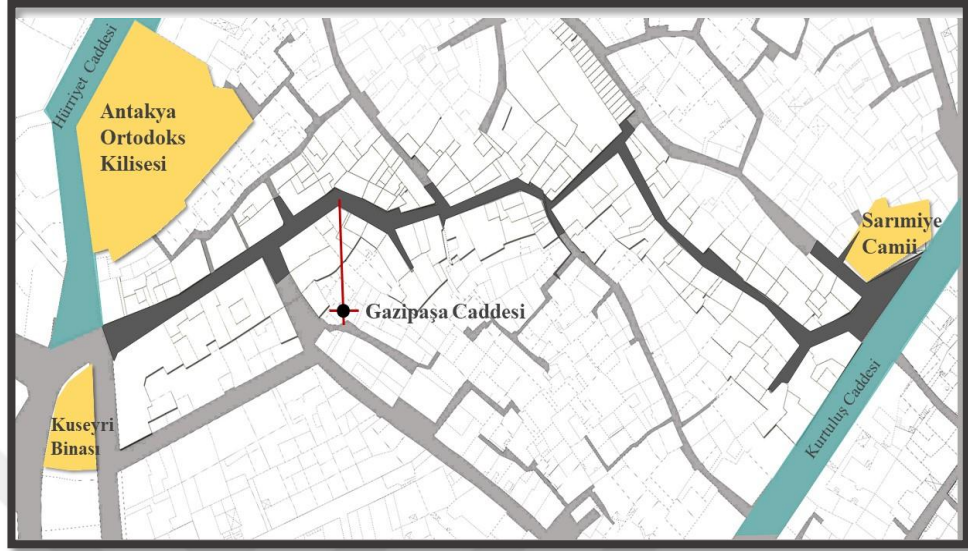
Şekil 4.29 Antakya tarihi kent dokusunda bulunan Gazipaşa Caddesi asfalt kaplama uygulaması (Orijinal 2018)

4.6 Gazipaşa Caddesi'nin Tarihi Kent Dokusu Genelindeki Yeri ve Özellikleri

727 nüfuslu Zenginler Mahallesi sınırları içerisinde bulunan Gazipaşa Caddesi, I. Derece Kentsel, III. Derece Arkeolojik Sit Alanı kapsamında bulunması, kentin en işlek caddelerinden olan iki cadde arasında olması ve arasında bulunduğu caddelerin tarihi önemi bulunması ve bu iki merkezi birbirine bağlayan birkaç akstan biri olması sebebiyle önemli bir alandır. Gazipaşa Caddesi, tarihi kent dokusunun batı sınırını oluşturan Hürriyet Caddesi ile kent dokusunun en önemli bölgelerinden biri olan Kurtuluş Caddeleri arasında bulunmaktadır. Hürriyet Caddesi'nde Antakya Ortodoks

Kilisesi'nin güneyi ve Kuseyri Konutu'nun doğusu ile başlayan Gazipaşa Caddesi, Kurtuluş Caddesi'nde Sarımiye Camii ile son bulur (Şekil 4.30).

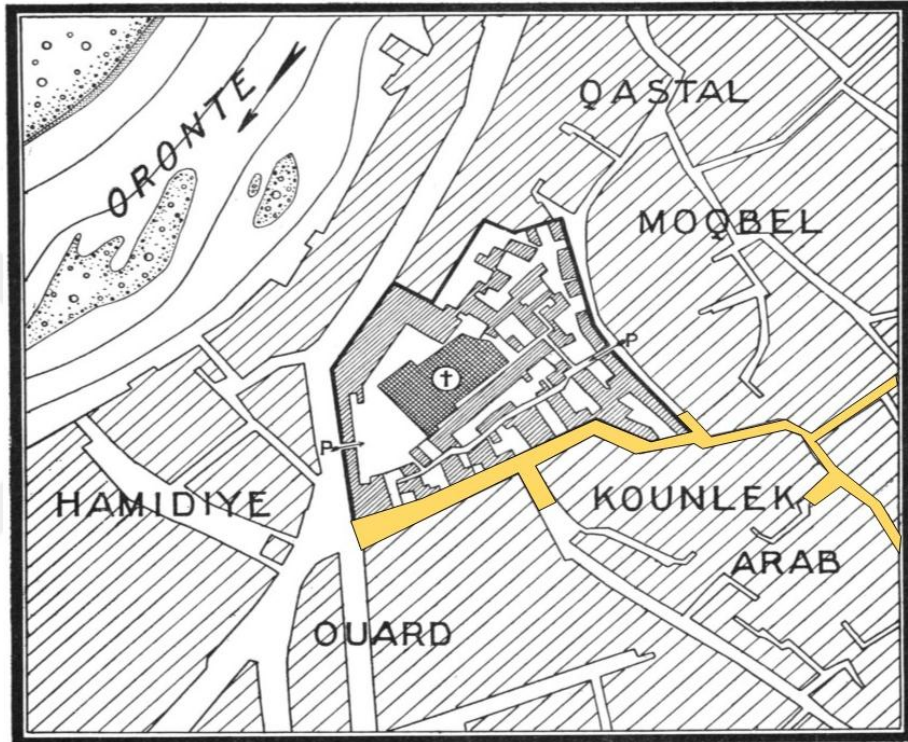

Şekil 4.30 Gazipaşa Caddesi'nin konumu (Orijinal 2018)

Şekil 4.31 Gazipaşa Caddesi'nin başlangıcında bulunan Kuseyri Binası (sağda) (Anonim 2018t) Gazipaşa Caddesi'nin sonunda bulunan Sarımiye Camii (solda) (Orijinal 2018)

Jacques Weulersse tarafından yazılan Antioche Essai De Géographie Urbaine'da Gazipaşa Caddesi ve yakın çevresindeki semtleri gösteren 1934 tarihli bir kroki bulunmaktadır (Şekil 4.32). Bu kroki incelendiğinde, Gazipaşa Caddesi'nin giriş bölümündeki ana aksın 1934 tarihine kadar dayandığı görülmektedir. Moqbel, Ouard ve Kounlek Arab mahalleleri kesişiminde bulunan caddenin biçimlenişi neredeyse hiç değişmemiştir.

Şekil 4.32 Gazipaşa Caddesi'nin bir kısmının gösterildiği kroki (Weulersse 1934)

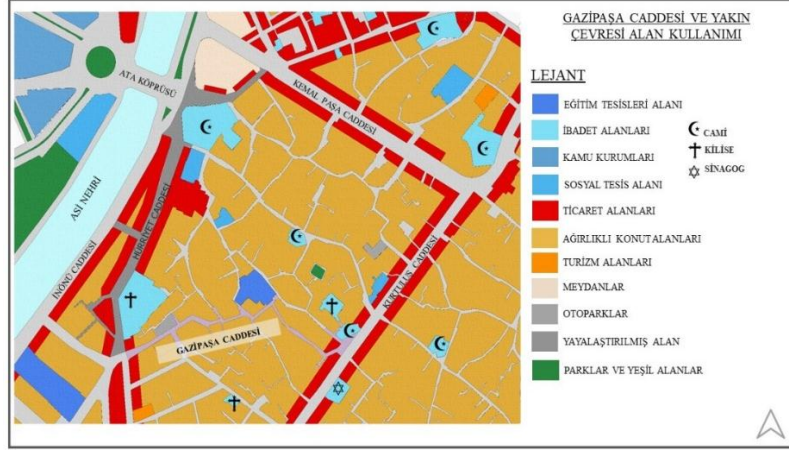
Gazipaşa Caddesi boyunca genel olarak klasik Osmanlı ve neo-klasik üslupta inşa edilmiş yapılar mevcuttur (Şekil 4.33). Hasol'a (1998) göre, Caddenin genelinde 19. Yüzyılın sonlarına doğru gelişen milliyetçilik akımının etkisiyle Türk mimarların, klasik Osmanlı yapıtlarının çeşitli öğelerinden faydalanarak tasarladıkları yapılar bulunmaktadır (Rifaioğlu 2003).

Şekil 4.33 Gazipaşa Caddesi üzerinde bulunan neo-klasik üslupta inşa edilmiş yapı(Orijinal 2017).

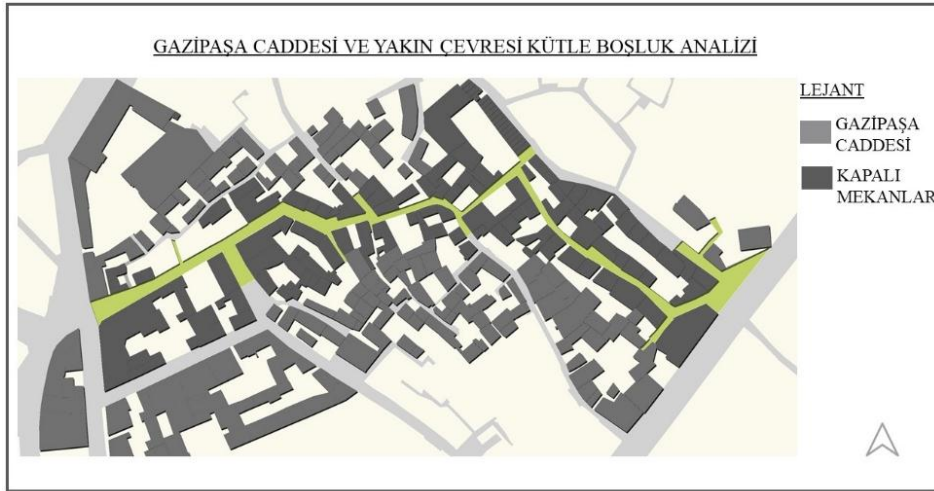
Çalışma alanı ve yakın çevresinde; camiler, kiliseler, hizmet alanları, ticaret bölgeleri, hamamlar, yaya yolları, taşıt yolları, sosyal tesisler ve meydanlar bulunmaktadır. Konumu git gide daha da önemli bir hal alan Gazipaşa Caddesi üzerinde, son yıllarda birçok işletme ve butik oteller açılmış alanın yoğunluğu daha da artmıştır. Alan içerisinde bulunan eğitim tesisi de caddenin sürekli işlek bir durumda olmasını ve etkin olarak kullanılmasını sağlamaktadır. Bu nedenle Gazipaşa Caddesi işlevsel ve anlamsal olarak önemli bir konumdadır. Gazipaşa Caddesi ve Yakın Çevresi Alan Kullanımı şekil 4.34'teki gibidir.

Şekil 4.34 Gazipaşa Caddesi ve yakın çevresi (Hatay Büyükşehir Belediyesi'nden alınan 1/5000 ölçekli koruma amaçlı imar planı üzerinden, nazım imar planı gösterimleri üzerinden düzenlenmiştir)

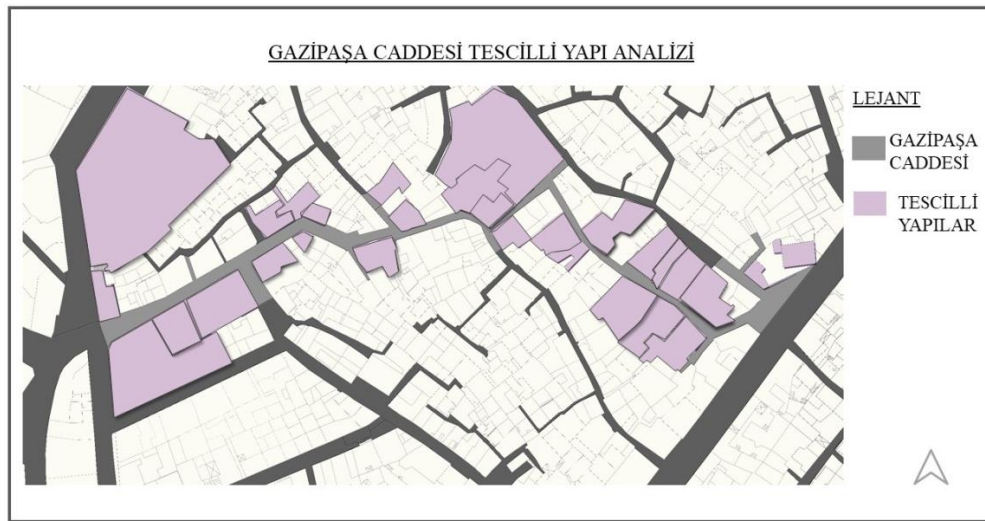
Tarihi kentsel dokudaki caddelerin ortak karakteristiği, caddeyi tanımlayan duvarların birbiriyle yan yana dizilmiş konut avlularının dış cephelerinin birbirlerinin devamlılığının sağlanmasıyla ortaya çıkmıştır. Caddenin dokusunu oluşturan bu bitişik nizamdaki avlulu evler Gazipaşa Caddesi boyunca iki taraflı sıralanmıştır. Oluşan bu organik doku, alanda dışarıdan sezilmesi zor olan bir kütle boşluk dokusu oluşturmaktadır. Alanın açık ve kapalı mekânları Şekil 4.35'de gösterilmiştir.

Şekil 4.35 Gazipaşa Caddesi kütle-boşluk ilişkisi (Hatay Büyükşehir Belediyesi'nden alınan 1/5000 ölçekli koruma amaçlı imar planı üzerinden düzenlenmiştir)

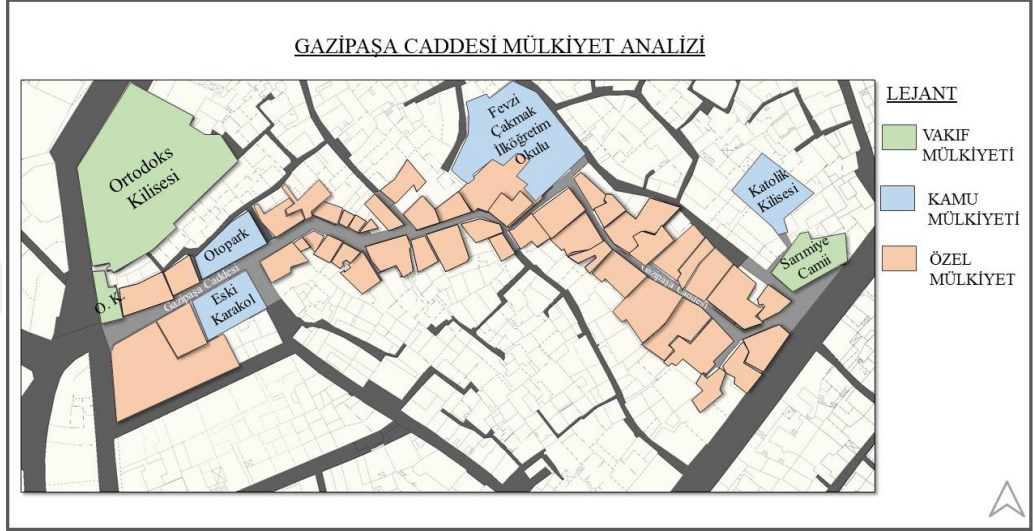
Ev-avlu ile sokak ilişkisinin özelliklerine zarar veren düzenler getiren eski imar planlarının izin verdiği müdahaleler, alanın kendine özgü tarihi dokusunun değişmesinin önünü açmıştır. Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıkları Koruma Yüksek Kurulu'nun kararıyla yürürlüğe girmiş olan Antakya Koruma İmar Planı'yla tescil edilen sivil mimarlık örneği yapıların bünyesinde, planında ve malzemesinde değişiklik yaratmayacak onarımlar yapılabilmesi adına karakterin bozulmasını önleyici tedbirler alınmıştır.

Buna göre bu yapıların yaşatılarak korunmasına ve yeniden kullanılabilmesi adına Hatay Valiliği tarafında hazırlatılan planda tescilli yapılar belirtilmiş. Gazipaşa Caddesi'nde bulunan tescilli binalar Şekil 4.36 'da verilmiştir. Tescilli yapılar ile ilgili işlem ve uygulamaları Büyükşehir Belediyeleri, valilikler ve bakanlıklarca izin verilen belediyelerin bünyesinde kurulan KUDEB üstlenmektedir. Koruma sit alanlarında, tadilat ve tamiratların özgün biçim ve malzemeye uygun olarak gerçekleştirilmesini denetlemek, uygun bulunanlara onarım uygunluk belgesi düzenlemek, maliki bulunduğu taşınmaz kültür varlığının onarımını gerçekleştiremeyecek durumda olan maliklere ilgili idarelerce yapılacak teknik eleman yardımlarda doğrudan görev almak ya da bu görevi üstlenenleri denetlemek gibi görevleri bulunmaktadır (Madran ve Özgönül 2005).

Şekil 4.36 Hatay Kültür Envanterinde belirtilen Gazipaşa Caddesi üzerindeki tescilli yapılar (Hatay Büyükşehir Belediyesi'nden alınan 1/5000 ölçekli koruma amaçlı imar planı üzerinden düzenlenmiştir)

Tapu ve Kadastro Bilgi Sistemi (TKGM) (2018) parsel sorgulama ile yapılan analizlere göre, cadde üzerindeki yapıların mülkiyet durumu belirlenmiştir. Alanda Vakıf, kamu ve özel mülkiyete sahip yapılar Şekil 4.37’de gösterilmiştir. Buna göre alanda ağırlıklı olarak özel mülkiyetin bulunduğu görülmektedir. Alanda yapılan gözlemlerle özel mülkiyete mensup yapıların kullanımı konut veya ticari yapılar olarak saptanmıştır.

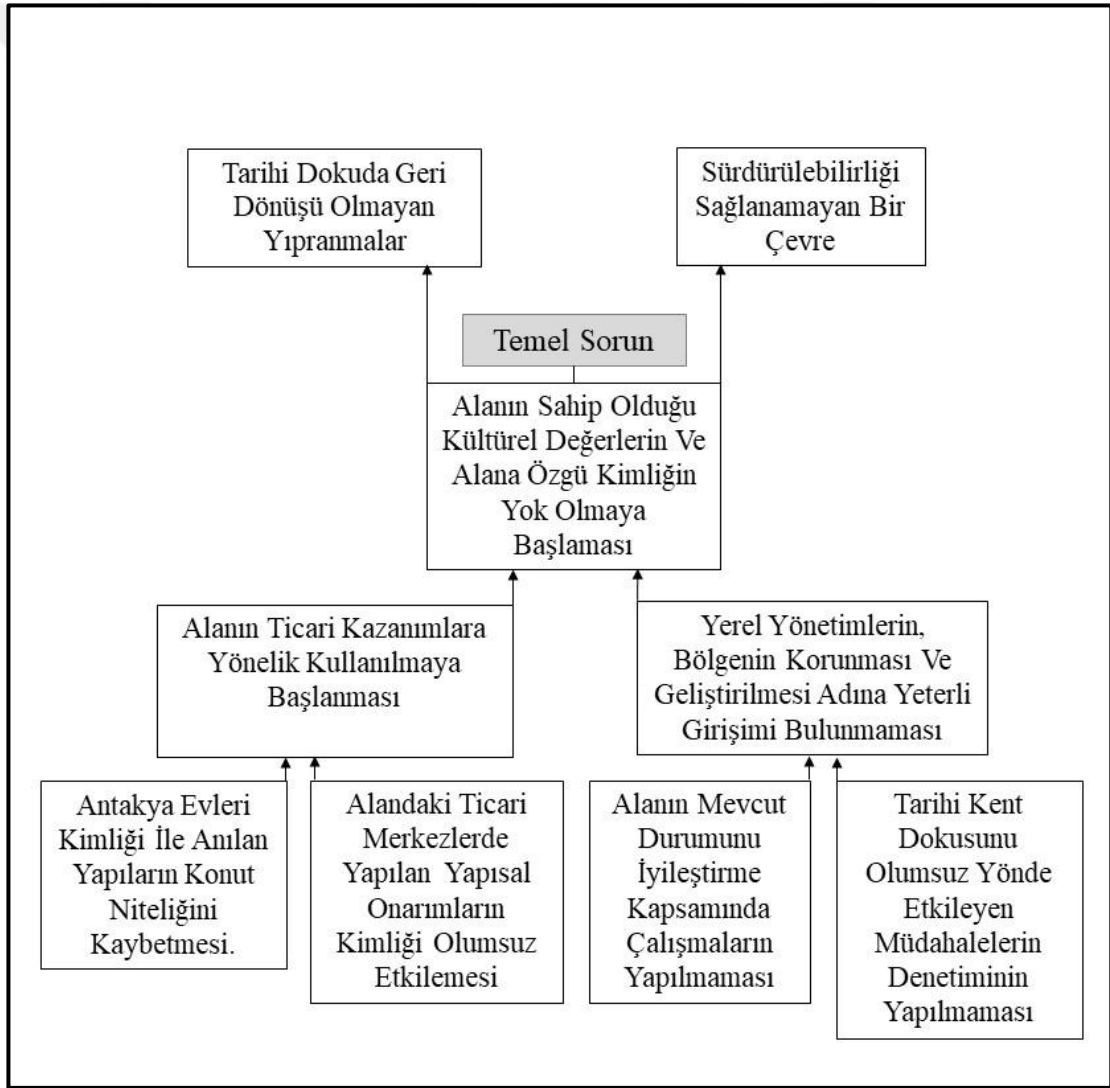
Şekil 4.37 Gazipaşa Caddesi Mülkiyet Analizi (Hatay Büyükşehir Belediyesi’nden alınan 1/5000 ölçekli koruma amaçlı imar planı üzerinden düzenlenmiştir)

4.7 Çalışma Alanına İlişkin Analizler

4.7.1 Sorun analizi

Gazipaşa Caddesi, konut dokusu şeklinde düşünülmüş yapılar ve bu yapıların avlu duvarlarının çizdiği sınırlarla oluşan cadde ve sokaklar bir mahremiyet olgusu üzerinden tasarlanmıştır. Birçok evin avlu katlarında sokağa açılan pencere bulunmaması, sokak istikametlerinin doğrusal olarak ilerlememesi ve çıkmaz sokaklar bulunması bunu doğrular niteliktedir. Tarihi geçmişi bulunan bu evlerde yaşayan insanların farklı milletlerden ve dinlerden olması ve bir arada hoşgörü içinde yaşaması bu alanı kentin diğer yerlerinden ayıran en önemli özelliklerden biridir. Bu ortamın oluşmasındaki en büyük etken, evlerin mahreminde herkesin dinini rahatça ve özgürce yaşayabiliyor

olması bir sebep olarak gösterilebilir. Ancak, süreçlerin, fiziksel etmenlerin ve bakım masraflarının çoğalması, yapılarda meydana gelecek değişikliklerin uzun süreçler gerektirmesi ve aslına uygun dönüşüm maliyetlerinin konut sahipleri tarafından karşılanamıyor olması sebebiyle yapıların bir kısmı el değiştirmiştir. El değiştiren yapılar çoğunlukla restoran, kafe ve pansiyon olarak düzenlenmiştir. Bunun sonucunda konut özelliği taşıyan ve mahremiyet duygusu üzerinden tasarlanan “Antakya Evleri” olarak anılan evler birer ticari alana dönüşmüştür. Çalışmanın bu bölümünde çalışmanın hipotezini oluşturan soruna ilişkin analizler yapılmış ve sorun analizi şekil 4.38’de verilmiştir.

Şekil 4.38 Sorun Analizi

Alanda belirlenen başlıca sorunun “**Alanın sahip olduğu kültürel değerlerin ve alana özgü kimliğin yok olmaya başlaması**” olduğu saptanmıştır. Ana soruna sebep olan iki temel başlık seçilmiştir. Bunlardan ilki alanın ticari kazanımlara yönelik kullanılmaya başlanmasıdır. Ticari alanlara olan yakınlık sebebiyle işlek bir geçiş bölgesi olması ve çevresindeki anıtsal nitelikteki öğelerin bölgeye kattığı turizm potansiyelinin fark edilmesi, caddeyi arzulan bir çekim merkezi haline getirmiş bu yüzden alandaki konutlar ticari kullanım amacıyla el değiştirmiştir.

Yapısal değişimlerin bir kısmı tarihi çevreleri korumaya yönelik uygulamalarla bağdaşmamaktadır. Ana soruna sebep olan temel başlıklardan diğeri, yönetimden sorumlu organların alanın korunması ve geliştirilmesi adına yeterli girişimde bulunmamasıdır. Bu iki temel başlık ve bu başlıkların alt metinleri kapsamında Gazipaşa Caddesi boyunca gözlemlenen sorunlar sınıflandırılarak belirtilmiş ve yapıların eski durumdaki fotoğraflarıyla bugünkü kullanım şekilleri ile karşılaştırılmalı olarak anlatılmıştır.

Alanın genelinde gözlemlenen sorunlar

✓ Yeni yapı varlığı

Yapıların onarımları ve yeni yapılaşmalar imar planı notlarında belirtilen belli kurallara bağlıdır. Hatay Büyükşehir Belediyesi İmar Planı Notlarına göre III. Derece Arkeolojik Sit Alanlarında; inşaat izni verilmeden önce ilgili müze müdürlüğü uzmanları denetiminde sondaj kazısı veya üniversite onaylı arkeojeofizik araştırmalar gerçekleştirilecektir. Sonuçlar koruma kuruluna iletilip kurul kararı alındıktan sonra uygulamaya geçilebilir. Mevcut kültür varlığı niteliğinde olmayan yapılar ve parselleri sokak dokusunun ve silüetin korunması için, eski ana yapı taban alanının değerlendirilmesi esastır. Korunması gerekli kültür/tabiat varlığı parseline komşu veya cephe veren parsellere ilişkin kurullarda ise tescilli taşınmaz kültür varlığı parseline komşu olan veya aralarından yol geçse dahi bu parsellere cephe veren parsellerde korunması öngörülen kentsel silüeti olumsuz etkileyebilecek konum ve yükseklikte yeni yapı yapılamaz hükümleri mevcuttur.

Tarihi değerler taşıyan ve Arkeoloji sit alanı ile Kentsel sit alanı değeri bulunan Gazipaşa Caddesi üzerinde yeni yapılar olduğu tespit edilmiştir (Şekil 4.39-4.40).

Şekil 4.39 Gazipaşa Caddesi üzerinde bulunan yeni yapı örneği-1 (Orijinal 2018)

Şekil 4.40 Gazipaşa Caddesi üzerinde bulunan yeni yapı örneği-2 (Orijinal 2018)

Bu yapılar, plan notlarında bahsedilen “*Korunması gerekli kültür/tabiat varlığı parseline komşu veya cephe veren parsellere ilişkin kurullarda ise tescilli taşınmaz kültür varlığı parseline komşu olan veya aralarından yol geçse dahi bu parsellere cephe veren parsellerde korunması öngörülen kentsel silüeti olumsuz etkileyebilecek konum ve yükseklikte yeni yapı yapılamaz*” hükmüne aykırı durumdadır. Kat yükseklikleri 1-2 olan cadde üzerindeki yapılardan farklı yüksekliği bulunan bu yapılar, kullanılan malzeme çeşidi ile de diğerlerinden farklı özellikler sergilemektedir.

Tarihi kentsel alanlardaki yapılanmalar hakkında Viyana Momerandumu’nda bahsedilen; kent sakinlerinin yaşam kalitesini arttırmak ve sürdürülebilir gelişmenin gerçekleştirilebilmesi adına, tarihi kent peyzajında değişiklikler oluşmasının kaçınılmaz bir süreç olduğunu belirtip yeni yapılaşmanın bazı özelliklere sahip olması gerektiğini belirtmektedir. Gazipaşa Caddesi tarihi kent alanların sürdürülebilir biçimde yaşatılmasını öngören uluslararası tüzük kapsamında değerlendirildiğinde; kat yükseklikleri, kullanılan malzeme çeşitleri ve yapıların donatı elemanları dikkate alındığında mevcut tarihi doku ve mimariye uygunluk, mevcut çevre ölçeğini dikkate almak, tarihi kent peyzajının değerine katkıda bulunmak gibi özellikleri barındırmadığı gözlemlenmiştir.

✓ Trafik sorunu

Gazipaşa Caddesi ve yakın çevresinde bulunan birçok cadde ve sokağın ölçüleri, motorlu taşıt yoğunluğunu karşılayacak genişlikte değildir. Bu sebeple motorlu taşıtların alana girişi yasaklanmış, alandaki ticari işletmelerin artması ve servis araçlarına ihtiyaçları olması sebebiyle de kısıtlı olarak trafiğe açılmıştır. Bu düzenlemeyle birlikte alana motorlu taşıt girişinin sabah 7:00-10:00 ve akşam 23:00-1:00 saatleri dışında yasak (Şekil 4.41) olmasına rağmen, araç giriş çıkışının engellenmesi konusunda da bir caydırıcılığın olmadığı Şekil 4.43’te gösterilmiştir. Caddenin giriş çıkışında kapan, elektronik engel düzeneği veya baba gibi sınırlayıcı elemanların eksikliği de araç giriş-çıkış kontrolünün sağlanamamasında etkili olmuştur.

Şekil 4.41 Alana yük indirme bindirme saatleri dışında giriş-çıkış yasaktır (Orijinal 2018)

Şekil 4.42 Yük indirme bindirme saatleri dışında park eden motorlu taşıtlar (Orijinal 2018)

✓ Metruk Yapı

Gazipaşa Caddesi boyunca üç adet kullanılmayan yapı bulunmaktadır. Bunlar aynı zamanda yapısal anlamda da bakımsız durumdadır. Birbirinin devamı şeklinde sıralanan yapıların bakımsızlığı, bitişiğinde bulunan yapılar için ve caddeyi kullanan yayalar için tehlike teşkil etmektedir (Şekil 4.43).

Şekil 4.43 Gazipaşa Caddesi üzerinde bulunan kullanılmayan yapı (Orijinal 2018)

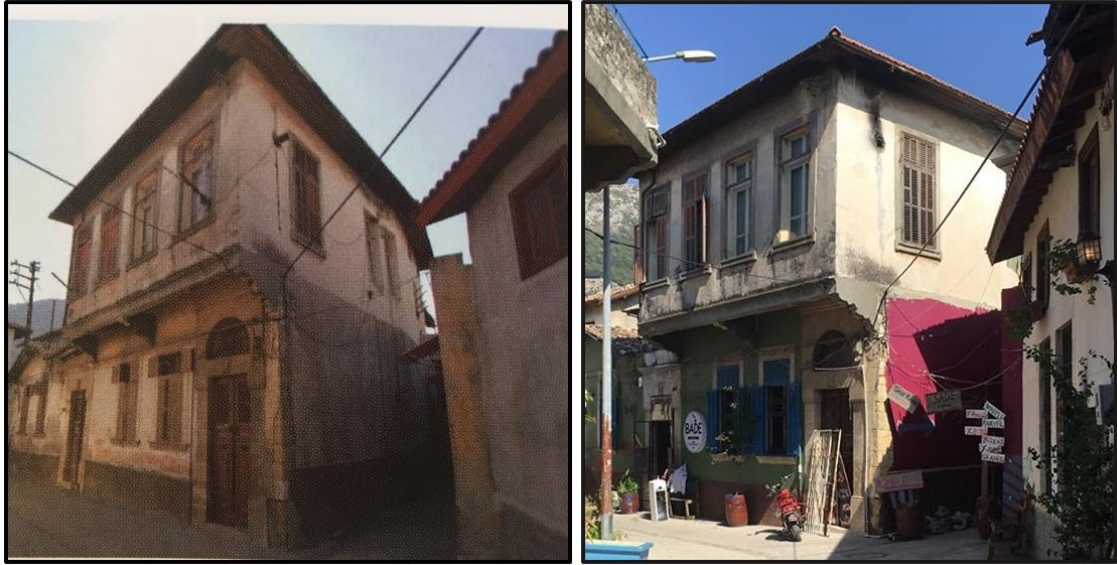
Yapısal materyaller üzerinde gözlemlenen sorunlar

✓ Yapı cephelerinde gözlemlenen sorunlar

Cadde üzerinde tescilli birçok yapı bulunması, tescilli yapı onarım maliyetlerinin yüksek olması ve konutlarda ikamet edenlerin gelir düzeylerinin düşük olması, yapıların el değiştirmesindeki en büyük etkenlerden biri olmuştur. Ne var ki yapıların el değiştirdiği durumlarda da kullanılan yapısal malzemeler ve mimari değişimler evlerin üslubunu değiştirmektedir. Buna ek olarak kabloların gelişigüzel asılması, cephelerdeki

farklı renk ve malzemedeki tabelalar ile yapı cephelerinin yazılarla kaplanması de alanda büyük bir sorun olarak gözlemlenmiştir.

Hatay Kültür Envanteri 'ne (2011) göre, 316 no'lu parselde bulunan 28 no'lu, alt bölümü kâgir üst kati bağdadi olan cumbalı yapının mimari çağı Fransız İşgal Devri olarak belirtilmiştir (Şekil 4.44). Özgün kullanımı ile önerilen kullanımı konut şeklinde olan yapı bugün şarap evi olarak hizmet vermektedir. Küçük ve dar bir avlusu bulunan yapının avlusu üst örtü ile kapalı durumda olup eski durumu ile kıyaslandığında caddeye açılan doğramaların değiştiği, farklı cephelerinde farklı renk boyalarla kaplı olduğu görülmektedir

Şekil 4.44 Gazipaşa Caddesi üzerinde bulunan 28 numaralı tescilli yapının 2011-2018 yılları arasındaki değişimi.

Gazipaşa Caddesi'nin köşesinde bulunan ve Antakya'nın belli bir dönemine özellik katan yapılardan biri olduğu belirtilen 2 no'lu yapının ise Fransızlar Döneminden kaldığı söylenmektedir. Eski fotoğrafları incelendiğinde yapının bugün eski haline göre daha bakımsız durumda olduğu ve terasının metal bir üst örtü ile kapatıldığı görülmektedir. Bu üst örtü yapının orijinal halinde bulunmamaktadır (Şekil 4.45).

Şekil 4.45 Gazipaşa Caddesi'nin girişinde bulunan 2 numaralı tescilli yapının 2011-2018 yılları arasındaki değişimi.

1930'lu yıllarda yapılmış olabileceği belirtilen yapının alt katındaki doğramaların değiştiği belirtilmiştir. Tez çalışması esnasında alan ziyaretlerinde incelenen yapının cephesinde farklı renk ve büyüklükte tabelalar, klima dış üniteleri, farklı yönlere gelen kabloların asılması adına çiviler ve yapıştırılmış afişler gözlemlenmiştir (Şekil 4.46).

Şekil 4.46 Gazipaşa Caddesi'nin girişinde bulunan 2 numaralı tescilli yapının cephesinde bulunan tabelalar, kablolar ve klima dış üniteleri (Orijinal 2018)

Caddenin sınırlarını oluşturan ve bu sebeple en önemli bölümleri oluşturan yapı cephelerinde saptanan diğer bir sorun da duvar yazılarıdır. 2017-2018 yıllarında yapılan alan çalışmaları esnasında duvar yazılarının bulunduğu duvarların temizlenmesine rağmen, mevcut durumun birden fazla defa yinelendiği gözlemlenmiştir. Cepheleri sıvalı yapılar için kolay çözüm yöntemleri bulunmasına karşın kesme taş usulü inşa edilmiş yapılar için duvar yazıları tarihi yapının dokusunu olumsuz yönde etkilemektedir. Kesme taş ile örülmüş duvarların duvar yazılarından arındırılması için cephede zımparalama işlemi gerçekleştirilmesi gerekmektedir bu da yapıyı aşındırmaktadır. Cephelerinde duvar yazısı bulunan yapılar Şekil 4.47 ile örneklenmiştir.

Şekil 4.47 Gazipaşa Caddesi'ndeki yapıların cephelerinde bulunan duvar yazıları (Orijinal 2017-2018)

Alanda, yapısal malzemeleri caddeye taşan bazı yapılar tespit edilmiştir. Bu yapısal malzemelerin bazıları yer yer betonla sıvanmış, bazı parçaları da oksitlenmiş ve bunlara müdahale edilmemiştir (Şekil 4.48). Tarihi dokuyu zedeleyen bu uygulamaların farklı zaman dilimlerinde gözlenmesi mevcut durumun iyileştirilmesine yönelik yeterli çalışma yapılmadığını göstermiştir.

Şekil 4.48 Caddeye taşan yapısal elemanlar (Orijinal 2018)

Yapıların dış cephelerinde yapısal değişimlere rastlanmaktadır Tescilli binaların dış cephe duvarları, ticari işletmelerin yönlerini gösteren işaretler ve reklamlarını yapan panoları ile kaplı durumdadır. Tescilli bir binanın dış cephesinde bulunan çeşmenin duvarına lavabo takılı olduğu gözlemlenmiştir (Şekil 4.49). Farklı tarihlerde gerçekleştirilen alan ziyaretleri boyunca hiçbir iyileşmeye rastlanmamış, aksine bu olumsuz durumların gittikçe arttığı gözlemlenmiştir

Şekil 4.49 Tescilli binaların cephelerindeki yapısal değişimler (Orijinal 2018)

✓ Döşemelerde gözlemlenen sorunlar

Kentsel sit alanındaki cadde ve sokaklar ve buna dâhil olan Gazipaşa Caddesi, GEEAYK'nin 12.07.1975 gün ve 8521 sayılı kararda sözü edilen “*kentsel sit alanında kalan bölgelerin yol dokusu, profili ve taş kaplamasının eski şekli ile korunmasına ve onarılmasına, asfalt ve beton kaplanmamasına*” maddesi ile koruma altına alınsa da, ilk olarak 1987 yılında belediye tarafından betonla kaplanması uygulaması günümüzde asfalt kaplama uygulaması ile de yer yer devam etmektedir (Şekil 4.50).

Şekil 4.50 Gazipaşa Caddesi kısmi asfalt çalışması uygulaması (Orijinal 2017-2018)

Eski sokak formunda caddeyi ikiye bölen ve cadde kotundan daha alt kademede bulunan kanalın asfalt ile doldurulması, alandaki fazla suyun bölgeden uzaklaştırmasını zorlaştırmıştır. Bunun yanında asfalt uygulaması yol kotunu yükselterek, giriş ile kapı yüksekliği arasında bulunan 40-50 cm kot farkını ortadan kaldırmış, şiddetli yağmurun meydana geldiği günlerde Habib-i Neccar Dağı'ndan gelen suların yapıların avlularına girmesine sebep olmuştur.

✓ Donatı elemanlarında gözlemlenen sorunlar

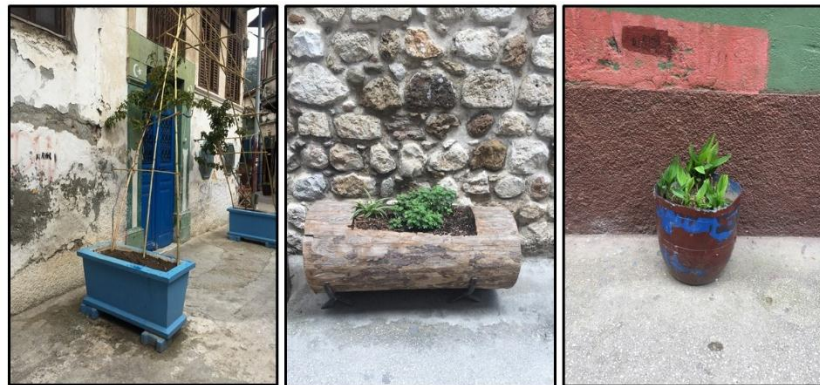
Cadde boyunca kamusal açık alanda yerel yönetimlerce tahsis edilen oturma dinlenme alanları, çöp kutuları, bitki kasaları gibi kentsel donatı elemanlarından yalnızca

aydınlatma elemanları mevcuttur, diğer donatılara sorumlu belediye tarafından eklenmemiştir. Cadde boyunca seyrek aralıklarla yerleştirilmiş geniş cadde tipi aydınlatma elemanları hem malzeme olarak hem de ölçülendirme olarak, bir veya iki katlı olan yapılar açısından daha farklı bir görünüm sergilemektedir (Şekil 4.51).

Şekil 4.51 Gazipaşa Caddesi'nde bulunan aydınlatma elemanları (Orijinal 2018)

Alanda mevcut yeşil alanlar avlularda bulunan ağaçlardan ibarettir, cadde üzerinde yeşil alan sağlama çalışmaları ise kişisel olarak sağlanmaya çalışılmıştır. Birçok işletme ve konut sahibi yapılarının önüne farklı bitki kasaları yerleştirmiştir (Şekil 4.52).

Şekil 4.52 Gazipaşa Caddesi'nde bulunan bitki kasaları (Orijinal 2018)

Bütün bu analizler ışığında sorun analizinde temel sorundan kaynaklanan sonuçlar belirlenmiştir. Alan kullanımının farklılaşması, bunun sebep olduğu insan sayısındaki artış ve yapıların üzerinde meydana gelen değişimler tarihi dokuyu çok fazla yıpratmaktadır. Meydana gelen değişimler, alanın sahip olduğu kimliği değiştirerek kimliğin gelecek nesillere olduğu gibi aktarılamayacağı bir sürece girildiğinin sinyallerini vermektedir.

4.7.1 GZFT (SWOT) analizi

Gazipaşa Caddesi ve yakın çevresi tarihi nitelik taşıyan, birçok dönemin yapısal özelliklerini barındıran mekânların olduğu bölge olarak I. Derece Kentsel Sit Alanı ve III. Derece Arkeolojik Kentsel Sit Alanı olarak koruma altına alınmıştır. Bu bölgedeki tarihi sivil mimarlık örneğini yansıtan yapıların çoğu Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu tarafından tescillenerek korunmaktadır. Yenilenmesi ve sağlıklılaştırılması düşünülen caddeler, sokaklar ve muntikalar nazım imar planlarında belirtilse de bu değişim hareketi proje aşamasında kalmış ve uygulamaya geçilememiştir. Tarihi değeri olan yapıların restore edilmesinde öncelik anıtsal değer taşıyan öğelere verilmiş bazı tescilli yapılar ise restore edilmemiştir.

Kentin kimliğine önemli katkıları bulunan Gazipaşa Caddesi temel sorun çerçevesinde kentin kimliği ve kültürel değerlerine dayanarak GZFT (SWOT) analiziyle değerlendirilmiştir. Değerlendirmede güçlü yönler ve fırsatlar ile zayıf yönler ve tehditler bir arada ele alınarak iki bölümde incelenmiştir.

Güçlü yönler ve fırsatlar

- Çalışma alanında tarihi ve kültürel değer taşıyan yapıların varlığı,
- Farklı dönemlere tarihlenen birçok kültürel varlığa ev sahipliği yapması,
- Alanın kentsel sit alanı ilan edilmesi, tarihi kentsel sit alanının sürekli ziyaretçisi olması
- Birçok dini inanışa ev sahipliği yapan kültür aksı konumunda bulunması
- Hane insanında hoşgörü düzeyinin yüksek olması

- Kent içinde tarihi değer taşıyan alanları kullanmaya yönelik talebin olması
- Yüzyıllar ve farklı medeniyetlerin süzgecinden geçmiş mutfak kültürünü temsil sunan işletmeler bulunması
- Yerli yatırımcıların bölgeyi sahiplenmiş olması
- Yerleşme düzeni açısından merkezi bir konumda bulunması.

Zayıf yönler ve tehditler

- Sit alanında yaşayan halkın % 19'unun sit alanında yaşadığından haberdar olmamasından yola çıkarak (Ömeroğlu 2006), alanda yaşayanların tarihi çevre korumanın önemi konusunda yeteri kadar bilgili olmaması.
- Restore çalışmalarını yürütebilecek tecrübeli eleman yetersizliği ve buna bağlı olarak tarihi yapıların, döneminin özelliklerini yansıtan nitelikte restore edilememesi
- Tarihi yapıların cephelerinde reklam afişleri, panolar, telefon ve elektrik kablolarının alanda yarattığı görsel kirlilik.
- Renk, kullanılan yapı malzemeleri, mimarisi ve kat yüksekliği ile yöreye özgü geleneksel konut tipiyle bağdaşmayan yeni yapı varlığı.
- Cadde üzerinde bulunan işletmelerin, alanın tarihi değerlerini ve öğelerini yansıtmayan kimlik karmaşası,
- Alanla ilgili veri toplamada kaynak yetersizlikleri (eski verilerin güncellenmemiş olması)
- Tarihi bölgenin korunması adına yeterince yatırım yapılmaması.

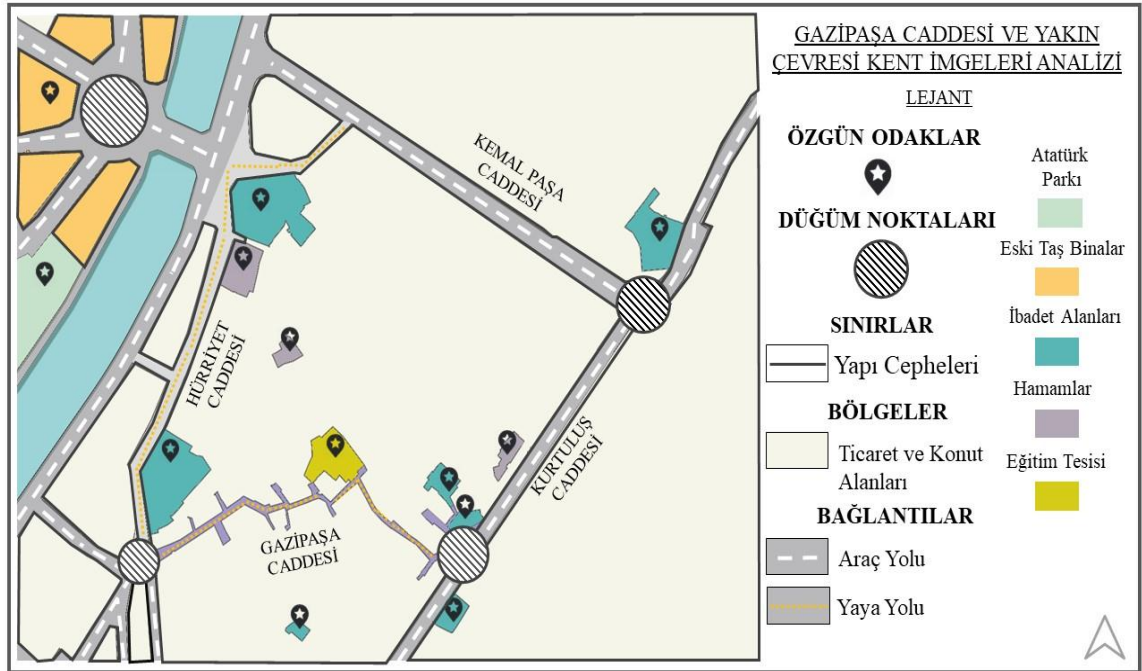
Gazipaşa Caddesi tarihin çok eski dönemlerinde farklı milletlerin evi olmuş tarihi dokusuyla çok değerli ve kimlikli bir bölgedir. Yapılan analizde kentin sahip olduğu zengin değerlerin geniş fırsatlar yaratabileceği saptansa da uzun yıllardır süregelen planlama çalışmalarında korumaya gerekli özenin gösterilmemiş olması kentin kimliğini devam ettirme sürecinde büyük bir eksiklik olarak saptanmıştır.

4.7.2 Kent imgesi analizi

Şehir plancısı Kevin Lynch “*Kent İmgesi*” kitabında mekânların akılda kalabilmesi için kimlik ve yapının bütünlük içinde olması gerektiğini vurgular. Bir yeri zihinde canlandırıp aktarırken hangi bileşenlerin kullanıldığı üzerine durmuş ve 5 öge saptamıştır. Bunlar;

1. Bağlantılar
2. Sınırlar
3. Bölgeler
4. Düğüm Noktaları
5. Özgün Odaklardır

Antakya kenti içerisinde Gazipaşa Caddesi’nin mekânsal özelliklerinin daha iyi anlaşılması açısından Lynch’in (1960) “*Kent İmgesi*” adlı kitabından yararlanılarak kent imgeleri analizi yapılmıştır (Şekil 4.53).

Şekil 4.53 Kent imgesini oluşturan elemanlar

Çalışma alanı ve yakın çevresindeki noktasal referans kaynakları özgün odaklar olarak belirlenmiştir. Bu öğeler genellikle kolay tanımlanabilen basit fiziksel unsurlardır ve en önemli fiziksel karakteristikleri kolayca hatırlanan, biricik ve tek bir öge olmalarıdır. Basitçe, yol tarif etmede referans olarak kullanılan öğeler olarak da tanımlanmaktadır. Antakya kentini tanımlayan özelliklerin en başında, farklı dinlere mensup birçok medeniyete ev sahipliği yapmış olması ve bu medeniyetlerin özelliklerini taşıyan birçok eserin bugün kentte gözlemlenebilir olmasıdır. Kent imgesi analizi özgün odakların belirlenmesinde bu tanımdan yola çıkılarak tarihi değeri bulunan tescilli yapılar ve mekânlar ile ibadet yapıları seçilmiştir. Kentin işlek iki caddesini birbirine bağlayan Gazipaşa Caddesi ve yakın çevresindeki camii, sinagog ve kiliselerin güçlü birer noktasal referans kaynağı olduğu gözlemlenmiştir. Özgün odakların seçilmesinde dikkat edilen diğer bir unsur da kentlilerin toplanma ve iletişim kurma alanları olan sosyal mekânlardır. I. Derece Kentsel Sit Alanı içerisinde bulunan Atatürk Parkı ile buldukları yapıları tescilli olan hamamlar da kentlilerin yoğun olarak kullandıkları ve buna bağlı olarak sıklıkla referans olarak kullandığı noktalardır.

Kent imgesi analizinde yaya, araç kesişim noktaları yoğunluklarına göre düğüm noktaları olarak belirlenmiştir. Düğüm noktaları, yol kavşakları, hem bir kesişim noktası hem de bir yoğunlaşma alanı olan veya bazı karakteristiklerin yoğunlaştığı noktalardır. Bazen kentin bir bölümünden diğerine geçiş noktalarını oluştururken bazen meydan gibi kullanımların yoğunlaştığı nokta özelliklerini de gösterirler (Lynch 1960). Gazipaşa ve yakın çevresi düğüm noktalarının belirlenmesinde bu tanım dikkate alınmıştır. Taş binalar arasında kalan alan, Atatürk heykelinin bulunduğu meydandır. Küçük ölçekli bir meydan olan bu nokta araç ve yaya yoğunluğun gözlemlendiği bir nokta olmasının yanında, eski kent ile yeni kenti birbirinden ayıran bir geçiş noktası özelliği de taşımaktadır. Gazipaşa Caddesi'nin başlangıcında ve sonunda belirtilen düğüm noktaları, yaya yolu ve araç yolunun kesiştiği bölgeleri belirten düğüm noktalarıdır. Araç trafiğine kapalı dar sokaklara sahip Gazipaşa Caddesi ve yakın çevresinde bulunan ticari işletmelere, okullara ve dini yapılara servisin sağlanması yoğunluklu olarak bu bölgeler üzerinden sağlanmaktadır. Buna ek olarak araç trafiğine kapalı Hürriyet Caddesi ve çevresindeki alanlara ulaşım sağlayan toplu taşıma araçlarının duraklarının Kurtuluş Caddesi üzerinde bulunması ve Gazipaşa Caddesi'nin bir geçiş bölgesi

konumunda olması bu iki noktanın düğüm noktası olarak gösterilmesindeki sebeplerdir. Kemalpaşa Caddesi ve Kurtuluş Caddesi'nin birleştiği noktada belirtilen düğüm noktası, çift taraflı akan araç trafiğinin kesişim noktasında bulunması ve Anadolu'nun ilk camisi olan Habib-i Neccar'ın yakınında olması sebebiyle işlek araç trafiğini belirtmektedir.

Sınırlar/kenarlar, kullanıcılar tarafından ulaşım aksları gibi algılanmayan doğrusal öğelerdir. Her zaman olmamakla beraber genellikle iki tür alanı birbirinden ayırırlar ve yanal referans görevi üstlenirler. İçine girilebilen veya girilemeyen öğeler olabilirler(nehir, demiryolu, kıyı alanı gibi). Süreklilik ve görünebilirlik önemli olsa da güçlü kenarlar girilemez olmak zorunda değildir. Ayırıcı engeller olmak yerine birleştirici özellikleri vardır ve yolu tanımlarlar. Yer kotunda sınırlayıcı olmayan üst kenar öğeleri kentte yön bulabilmenin etkili öğeleridir, kenarlar da yollar gibi yönsel nitelik taşırlar (Lynch 1960). İmaj analizinde caddeleri tanımlayan konutların avlu duvarları sınırlar olarak belirtilmiştir. Birbirini izleyen avlu duvarları bir koridor oluşturarak caddede yönlendirici etki yaratan kenarlar halini almışlardır.

Lynch (1960) bölgeleri, diğer öğelere nazaran daha büyük kent parçalarını ifade eden, yön bulmak için kullanılmanın yanı sıra, kent yaşamının deneyimlenmesinde önemli ve tatmin edici birer öğe; sembol, ayrıntı, fizik, yapı tipleri, doku, alan, onarım durumları gibi birçok farklı bileşene sahip özellikleri barındırabilirler konut alanları olarak tanımlanmıştır. Lynch (1960), "*Boston: Beacon Tepesi*"ni örnek vererek; tepenin dik ve dar caddeleriyle öne çıktığını buna ek olarak sıralı eski tuğla yapıları, siyah kaldırım taşları detaylarının kentin geri kalanıyla tezat oluşturduğu için hemen algılanabildiğini belirtmektedir. Gazipaşa Caddesi ve çevresindeki yapı karakteri, formu, tarihi dokusu, onu kentin diğer yerlerinden ve diğer kentlerden ayıran özellikleri bakımından bölgeler olarak belirtilmiştir. Bu bölgede bulunan birey bulunduğu alanı kentin diğer bölgelerinden kolayca ayırt edebilir.

Kent imgesi analizinde bağlantılar; alanlar sokaklar, caddeler, kanallar, yaya yolları, demiryolları olabilen pek çok kişinin imgesinde baskın olan yerlerdir. Özel bir kullanım

ya da faaliyetin bir cadde üzerine yoğunlaşması, uzamsal karakteristik özellikler, özel cephe karakteristikleri veya kentin özel oluşumlarına yakınlık bir yolun bir kentli için önemini arttırabilir (Lynch 1960). Gazipaşa Caddesi ve yakın çevresindeki yaya ve araç yolları bağlantılar şeklinde gösterilmiştir.

4.7.3 Anket değerlendirme

Çalışma alanını daha iyi tanımak ve alanı kullanan insanların görüşlerini almak amacıyla araştırma alanı olarak seçilen Gazipaşa Caddesi kamusal alanında anket çalışması yapılmıştır. Anket sonuçlarının değerlendirmesinde gerekli örneklem büyüklüğü sağlanamadığı için, sonuç verileri, belirli bir ana kütleyi temsil etme durumu yerine, çalışmayı yönlendirici fikirler üretmede yön gösterici olarak ele alınmış ve bu doğrultuda sentezi gerçekleştirilmiştir.

Yapılan anket çalışmasında bulgular frekans analizi ile belirlenmiştir. Çalışma alanında farklı yaş, eğitim durumu ve mesleğe sahip toplam 50 kişi ile anket çalışması yapılmıştır. Anket sonuçları başlıklar altında toplanılarak aktarılmıştır.

Katılımcıların demografik özellikleri

Alanda yapılan anket çalışmaları verilerine göre katılımcıların demografik özelliklerine ait veriler Çizelge 4.2'deki tabloda gösterilmiştir. Alan kullanıcılarının % 48'i kadın, % 52'si erkektir. Alan kullanımında cinsiyet verileri eşit dağılım göstermektedir.

Bu veriler, Antakya kentinin nüfusu, cinsiyete göre dağılımıyla benzerlikler göstermektedir (TÜİK 2013). Alanı ziyaret eden kesimin yaş aralığı en fazla % 42 ile 21-30 yaş arası kullanıcılardan oluşmaktadır. Bu oranı % 18 ile 31-40 yaş arası kullanıcılar takip etmektedir. Bu veriler TÜİK (2013) Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Veri Tabanından alınan, 2013 yılına ait, iller göre ilçe nüfus verileri ile de paralel doğrultudadır (yaş dağılımında Antakya ve Defne ilçeleri nüfusu toplamı temel alınmıştır). Alan kullanıcılarının en yoğun olduğu yaş aralığı olan 20-30 yaş aralığı

nüfusu 115.000 kişi ile Antakya kentinde birinci sırasında bulunmaktadır. Aynı şekilde ikinci sırada bulunan 30-40 yaş aralığındaki nüfus, 113.000 kişi ile ikinci sıradadır.

Katılımcıların eğitim durumlarına ilişkin veriler incelendiğinde, alanı en fazla % 42 ile üniversite mezunlarının kullandığı, en az % 6 ile ilkokul mezunlarının kullandığı sonucuna ulaşılmaktadır. Anket sonuçlarına göre, ankete katılımcılarının % 14'ü memur-işçi, % 16'sı emekli, % 24'ü öğrenci ve % 30'u diğer meslek olarak cevap vermiştir. Diğer meslekler tercihi verenler arasında doktor, mühendis, şehir plancısı, fizik tedavi uzmanı da bulunmaktadır.

Çizelge 4.2 Katılımcıların demografik özellikleri (%)

Cinsiyet			%	
	Kadın	Erkek	48	52
Yaş	15-20		12	
	21-30		42	
	31-40		18	
	41-50		14	
	51-60		10	
	60		4	
Eğitim	İlkokul		6	
	Ortaokul		12	
	Lise		28	
	Üniversite		42	
	Y. Lisans- Doktora		12	
Meslek	Öğrenci		24	
	Memur-İşçi		14	
	Emekli		16	
	Ev hanımı		16	
	Diğer		30	

Alana erişim

Katılımcılara yöneltilen “Alana nasıl ulaşıyorsunuz?” sorusuna, en fazla % 44 oranıyla yaya olarak cevabı verilmiştir (Çizelge 4.3). Alanın araç trafiğine kapalı olması ve çevresinde alana yeterli araç kapasiteli gelen insan yoğunluğunu karşılayacak kapasiteli otopark olmaması sebebiyle bu oranın yüksek olduğu yorumu yapılabilir.

“Alana kendi aracınızla gelmeniz halinde nerelere park ediyorsunuz?” sorusuna ankete katılanların % 60’ı bulunan boş bir yere cevabını verirken % 24 alana gelirken yol üzerine demiştir. Yalnızca % 16’lık bir kesim yakınlarda bir otoparka cevabını tercih etmiştir (Çizelge 4.3).

Çizelge 4.3 Katılımcıların alana erişimleri (%)

		%
Ulaşım şekli	Toplu taşıma	10
	Özel araç	36
	Bisiklet	10
	Yaya	44
Park yeri tercihi	Alana gelirken yol üzerine	24
	Bulunan boş bir yere	60
	Yakınlarda bir otoparka	16

Fiziksel memnuniyet

Yapılan anket kapsamında katılımcılara yöneltilen fiziksel memnuniyet kapsamındaki sorular Çizelge 4.4’te verilmiştir. “Gazipaşa Caddesi, alandaki yaya yoğunluğunu karşılayabiliyor mu?” sorusuna katılımcıların % 60’ı evet yanıtını vermiştir. Alanı kullanan katılımcıların yarısından fazlası, konut dokusu olarak tasarlanmış Gazipaşa Caddesi’nin yaya yoğunluğunu karşılayabildiği görüşündedir. Anket sorularına verilen cevaplar arasından en çok öne çıkanlardan biri % 86 hayır cevabı verilen “Yeterli oturma dinlenme alanı var mı?” sorusudur. Katılımcılar cadde üzerinde yeterli oturma alanı olmamasından şikâyetçilerdir.

Katılımcılar tarafından yalnızca % 8 evet yanıtı verilen “Donatı elemanları yeterli sayıda mı?” sorusu, Gazipaşa Caddesi üzerindeki donatı elemanlarının azlığına dikkat çekilmesi adına önemli bir veridir. “Alanın gece kullanımı güvenli midir?” sorusuna % 78 güvenlidir yanıtı vermiştir (Çizelge 4.4). Bu cevap alanın geceleri kullanımında, katılımcıların gözüyle güvenlik kaygısının fazla olmadığını göstermektedir.

Çizelge 4.4 Katılımcıların alana yönelik fiziksel memnuniyeti (%)

		%
Gazipaşa Caddesi, alandaki yaya yoğunluğunu karşılayabiliyor mu?	Evet	60
	Hayır	40
Yeterli oturma dinlenme alanı var mı?	Evet	14
	Hayır	86
Donatı elemanları yeterli sayıda mı?	Evet	8
	Hayır	92
Bölgenin gece güvenliği yeterli mi?	Evet	78
	Hayır	22

Ziyaret Amacı

Katılımcıların alanı hangi amaçla kullandıklarına yönelik yöneltilen ziyaret amacı sorusuna % 42 ile en fazla sosyal aktivite yanıtı verilmiştir. Bu cevabı takip eden oran % 16 ile konut ve iş, % 14 ile tarihi mekândır. Alana gelenlerin yarısı alanın ziyaret amacını karşılamadığı cevabını verirken % 24’ü kararsız olarak cevaplamıştır (Çizelge

4.5). Bu cevaplar alanı ziyaret edenlerin büyük çoğunluğunun ziyaret amacının yeterince karşılanmadığını desteklemektedir.

Çizelge 4.5 Ziyaret amacı (%)

		%
Alanı ziyaret etme amacı	Konut	16
	Akraba Ziyareti	12
	Sosyal Aktivite	42
	Tarihi Mekân	14
	İş	16
Ziyaretin amacını karşılama durumu	Yeterli	26
	Yetersiz	50
	Kararsız	24

Alandaki değişim

“Alanda yapılması muhtemel herhangi olumlu bir değişim, kent üzerinde etkili olur mu?” sorusuna % 52 etkili olur, % 42 kısmen etkili olur yanıtı verirken yalnızca % 6’lık kısım etkisiz olduğunu düşünmektedir (Çizelge 4.6).

Çizelge 4.6 Alandaki değişim (%)

		%
Alanda gerçekleşmesi muhtemel herhangi olumlu bir değişimin kent üzerine etkileri olur mu?	Etkili	52
	Kısmen etkili	42
	Etkisiz	6
Gerçekleşmesi muhtemel bir değişimin hangi alana yönelik olması gerekir?	Otopark	26
	Oturma-dinlenme	38
	Var olanı koruma	28
	İş olanağı	8

“Gerçekleşmesi muhtemel bir değişimin hangi alana yönelik olması gerekir?” sorusuna % 38 oturma dinlenme, % 28 var olan kültürel değerlerin korunması, % 26 otopark yapılması ve % 8’i iş olanağı cevabını vermiştir (Çizelge 4.6). Var olan kültürel değerlerin yüksek oranda korunmasının istenmesi, alanı ziyaret edenlerin koruma bilincine sahip bir grup tarafından da ziyaret edildiğini göstermektedir.

Estetik Değer

Alana estetik açıdan verilen not % 42 ile orta, % 26 ile zayıftır. Yalnızca % 16 oranında bir kesim alanın estetik açıdan çok iyi olduğu cevabını vermiştir. Tarihi dokunun estetik değeri katılımcılar tarafından düşük bulunmuştur.

5. TARTIŞMA ve SONUÇ

Bu tez çalışması ile Hatay ili merkez ilçesi Antakya’da, I. Derece Kentsel Sit Alanı ve III. Derece Arkeolojik Sit Alanı içerisinde bulunan kamusal açık alanların Gazipaşa Caddesi özelinde, bugüne kadarki süreçte geçirdiği dönüşümlerin, uygulanan fiziksel müdahalelerin ve değişen kullanım türleri ile alanın kimliği ve tarihi dokuda meydana gelen farklılıkların boyutları ortaya konmaya çalışılmıştır.

Biçimlenişinde kentin fiziki, sosyal, idari ve dini faktörlerin, doğal ve fiziksel çevresinin rol oynaması, araştırma bulgularında bahsedildiği üzere Antakya’nın Antik Çağdaki plan şeması incelendiğinde şehrin doğal etmenlerin etkisinde konumlanması, caddenin yakın çevresinde bulunan anıtsal yapılar ile sivil mimari örneklerinde görülen avlu sistemi, kullanılan malzemeler, tarihi dokunun geleneksel mimari izlerini taşıması sebebiyle bu alan kuramsal temellerde bahsi geçen UNESCO tarafından sınıflandırılan kültürel peyzaj türlerinden “*Organik olarak gelişmiş*” kültürel peyzaj alanlarına dâhil edilebilir. Antakya, UNESCO’nun bir ya da birden fazla kültürel peyzaj özelliği gösteren kültürel peyzaj alanları sınıflandırmasında da “*Arkeolojik ve tarihi özellikteki kentsel peyzaj alanlarına*” dâhil edilebilir. Kuramsal temellerde bahsedildiği üzere bu alanlar, tarihi değerler gösteren, farklı uygarlıkların yapısal ve çevresel özelliklerinin etkilerinin gözlemlendiği, arkeolojik ve yöresel niteliğe sahip yerleşimler olarak tanımlanmaktadır. Kültürel peyzaj türlerini 4 sınıfta inceleyen NPS’ye göre ise tarihi bir olay ya da aktivite gibi insanlar arasındaki ilişkilerden kaynaklanarak şekillenen, peyzajın fiziksel görünüşüne katkıları olabilecek karakter belirleyici unsurlara sahip yollar, patikalar, basamaklar, duvarlar gibi çevreleme ve dolaşım elemanlarını içeren “*Tarihi alanlara*” örnek olarak gösterilebilir. UNESCO ve NPS’nin belirlediği kıstaslara göre bu kategoriler kapsamındaki kentlerde benimsenen kimlik, koruma, sürdürülebilirlik ile ilgili değerlendirmeler, Gazipaşa Caddesi ve benzer nitelik taşıyan kentler için yönlendirici olacaktır.

Kentlerin hızla büyümesiyle, tarihi kent dokularında ve kent merkezlerinde giderek artan aşırı nüfus yoğunluğu ve bunun sonucunda artan ulaşım ve otopark sorunları, mülk sahiplerinin geleneksel dokuları terk etmesi ile bu alanlarda oluşan sosyal

dönüşümler gibi olgular ortaya çıkmaya başlamış, korumaya yönelik plan ve uygulama çalışmalarındaki yetersizlikler tarihi dokuları değiştirmiş ve geçmişin izlerini algılanamaz duruma getirmiştir. Tarihi kentlerin kimliksiz bir sürece girmesinin önünün kesilmesi ve kaybetmekte olduğu kimlik öğelerini tekrar kazanması için; kentin ayakta kalabilen formunun, dokusunun ve yapıların birlikte ele alınması gerekmektedir. Bu dokulara veya yapılara yeni işlevler yüklenecekse tarihi kentin karakteriyle uyumlu olması sağlanmalıdır (Şahin 2010). Kuban'a (2000) göre, koruma yapının tekil olarak değil, çevresi ile birlikte ele alınarak anlamlı hale getirilmelidir. Yani, korumanın kapsamı, yapıdan başlayarak, gerektiğinde, sokak, mahalle, kent, hatta bölge ölçeğinde doğru tüm çeşitleri kapsamaludur olmalıdır (Kale 2011).

Bir yerin kimliği sadece kentteki binaların birbirine göre olan konumlarıyla, biçimleriyle ya da aradaki boşluklarıyla değil, o yerde gerçekleştirilen faaliyetler, bu faaliyetlerin yarattığı insan etkileşimleri ve etkileşme biçimlerinin yarattığı anlamlılıklarla oluşur. Yani kimlik, faaliyetler ve fiziki çevrenin bütünlüğüne ilişkin bir niteliktir ve temelde tarihseldir. Zaman içinde oluşur, bugünle harmanlanır ve gelecekle bağlanarak bir zincir oluşturur. Başarılması gereken bu zincirin kırılmamasını sağlamaktır (Tekeli 2008).

Antakya'nın tarihi kent dokusunun ve kimliğinin korunması, yerleşmenin geleneksel mimarisi ve kültürel peyzaj mirasının gelecek nesillere aktarılmasını mümkün kılmak amacıyla örnek bir alan olarak Gazipaşa Caddesi bu miras değerinin farkına varılması korunması ve geliştirilmesi bağlamında önemlidir. Kendine has fiziksel özellikleri, sosyal hayatı, farklı dini ve etnik kökenden gelen insanların oluşturduğu kültür mozağının en iyi sergilendiği kent örneklerinden biri olan Antakya'da, tarihi geçmişi olan mimari doku kimliğini her geçen gün kaybetmektedir. Çalışma alanı olarak seçilen Gazipaşa Caddesi de zaman içinde sahip olduğu kimliğe ait özelliklerini kaybetmeye başlamıştır (Şekil 4.54).

Şekil 4.54 Ticari işletme olarak kullanılan Antakya evlerine örnekler (Orijinal 2018)

Bu süreç cadde üzerinde bulunan köhnemiş evlerde oturan ev sahiplerinin bakım ve onarım masraflarını karşılayamaması sonucu evlerin günümüzde işletme olarak kullanım amaçlı el değiştirmesiyle başlamıştır. Dolambaçlı dar sokakların ve sağır duvarların yarattığı mahremiyet duygusunun delinmesini, yapıların geçmişin estetik değerlerinden farklı algılanan bugünün onarım teknikleri ile düzenlenmesi çalışmaları izlemiş, bu da alanın kendini ifade ettiği kimliğinin değişim sürecine girmesine sebep olmuştur.

El değiştiren yapıların ticari amaçlı kullanım oranı artıkça alandaki sorun tipleri ve ihtiyaçlar da değişmiştir. Alanı ziyaret amacı konut için % 16 oranında kalırken, sosyal aktivite için ziyaret edenlerin oranı % 42 olarak belirlenmiştir. Bu yönden bakıldığında tarihi dokunun kullanımının farklılaşmasının kullanıcılar için sorun teşkil etmediği anlaşılrsa da insan faaliyetlerinin gerçekleştirildiği kamusal bir alan olarak kullanılmaya başlaması çeşitli beklentileri de beraberinde getirmiştir. Katılımcıların büyük çoğunluğu açısından kent mobilyalarının yetersizliği, estetik olarak ortalama bir profil çizdiği ve alanın ziyaret amacını karşılayamadığı görüşü ağırlık kazanmaktadır.

Alanın sosyal aktivite amaçlı ziyaret ediliyor olması alana yönelen motorlu taşıt sayısını da etkilemiştir. Oluştugu dönemin şartlarına göre şimdiki araç yoğunluğunu kaldıramayan Gazipaşa Caddesi kullanıcıları için otopark problemi en büyük sorunlardan bir tanesidir ve alanda yapılması istenen müdahaleler içerisindeki

beklentiler arasında önemli bir yer tutmaktadır. Alanın ibadet noktalarının kesişiminde bulunması, cadde üzerinde bir okul olması ve işletmelerin belirli saatlerde servis alıyor olması alana gelenlerin yarısına yakını yaya olarak geliyor olsa da araçlarıyla gelenler açısından büyük problem teşkil etmektedir. Öyle ki ankete katılanların yalnızca % 16'sı yakınlardaki bir otoparka park ettiğini belirtmiştir. Bunun sebebi alan ve çevresinde bulunan otoparkların belediye bünyesinde değil özel mülkiyete sahip işletmelere tahsis edilmiş olmasından kaynaklanmaktadır.

Alan kullanıcılarının tarihi dokuyu gece büyük ölçüde güvenli bulması, dönüşümlerin var olanı korumaya yönelik olması oranlarının da yüksek çıkması alanın bilinçli kullanıcılar tarafından da ziyaret edildiğini göstermektedir. Bu frekanslar kentlilik bilincinin hala taşındığını zamanla değişen sosyo-ekonomik yapı, gelişen teknoloji ve dış göçlerden dolayı olumsuz etkilenmeler olsa da korumaya yönelik uygulamalarla beraber adım atmanın daha kolay olduğunu söylemeyi mümkün kılar.

Antakya kentinin kimliğinin devamının sağlanması ve sürdürülebilmesi için çalışma kapsamında yapılan analizler ile anket çalışmasından elde edilen bulgular ele alınmış ve yapılan analizlere dayalı olarak tarihi dokuda kimliği geri kazanmaya yönelik geliştirme ve iyileştirmeye dayalı birtakım öneriler geliştirilmiştir. Gazipaşa Caddesi, Venedik Tüzüğü'nün 1. maddesinde "*Tarihi kültür varlığı kavramı sadece bir mimari eseri içine almaz, bunun yanında belli bir uygarlığın, önemli bir gelişmenin, bir olayın tanıklığını yapan kentsel ya da kırsal bir alanı da kapsar*" şeklinde ifade edilen anıtsal bölgenin somut bir tezahürüdür. Bu sebepler doğrultusunda hedef, alanın "Anıtsal Nitelikteki Tarihi Dokuyu Düzenleme ve Koruma Öncü Alanı" şeklinde ele alınmasıdır. Öncü alan olarak değerlendirilmesindeki sebep, düzenleme ve koruma ile ilgili olarak atılacak adımların bir örnek teşkil etmesi ve adım adım Antakya'daki tüm tarihi dokularda gerçekleştirilmesine öncülük etmesidir. Bu bağlamda alanda uygulanması gereken adımlar için öneriler getirilmiştir. Öneriler belirlenirken çalışma alanıyla ilgisi bulunan bölümlerde Vital landscape ve Hercules programlarının final dokümanlarından yararlanılmıştır. Öneriler;

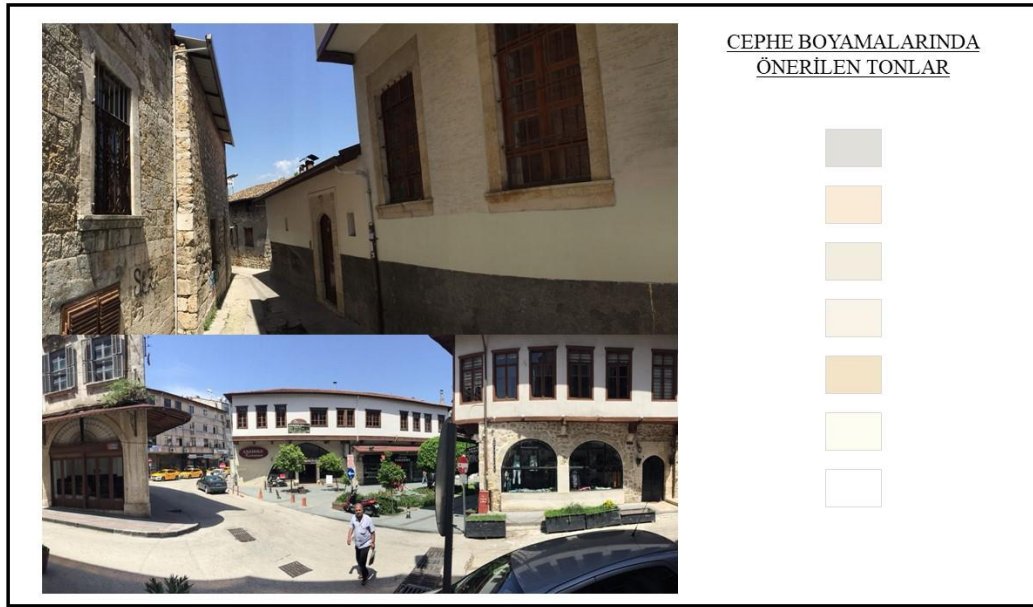
- Yapısal Düzenlemelere İlişkin Öneriler
- Kentsel Donatı Elemanlarına İlişkin Öneriler
- Peyzaj Unsurlarına İlişkin Öneriler
- Korumaya İlişkin Öneriler şeklinde sınıflandırılarak yapılmıştır.

Yapısal Düzenlemelere İlişkin Öneriler

Uzamsal cephe karakteristik özellikleri ve özel cephe karakteristiklerinin yanı sıra kente kimlik katan değerler taşıması ile Kent İmgesi Analizinde bağlantılar şeklinde gösterilen Gazipaşa Caddesi'nin de aralarında bulunduğu eski Antakya caddeleri ve sokakları, kentin diğer yerlerinden ayırt edilmesini sağlayan en önemli değerlerden biridir. Mevcut durumdaki yollar beton ve yer yer asfalt ile kaplanmıştır. Meyilli döşenen taş kaplamanın üzerinin evlerin giriş kotlarıyla aynı seviyede kaplanmasıyla, ani yağışlar yaşayan Antakya'da fazla suyun ortaya doğru akmasını sağlayan ve bölgeden uzaklaştırılan suyun evlerden içeri girmesine engel olan sistem de ortadan kalkmıştır. Bu sebeple cadde boyunca mevcuttaki geçirgen olmayan beton yollar kaldırılarak, tarihi Antakya sokaklarının eski parke taşlarıyla kaplı haline dönüştürülmesi için yöreye özgü mimari tasarımları içeren sokak projeleri hazırlanması gerekmektedir. Bu tasarımlar için yarışmalar yolu ile proje elde edilmesi önemli sonuçlar verebilir. Yapılacak bu çalışmalarla alanın beton kaplanmasıyla artan su taşkınlarının da önüne geçilmesi, yapılar ile yol kotlarının eski haline dönüştürülmesi de sağlanabilir.

Tarihi çevre koruma çalışmalarının ilk aşaması korunacak kültür ve doğa varlıklarının tam olarak saptanmasıdır. Belli bir envanter olmadan sıhhatli bir koruma yapmak pek olası değildir. Tarihi bir alanda konut, çeşme, hamam, dini yapılar ve sokakları çevreleyen duvarlar gibi öğeler envanter kapsamına alınarak kaydedilmelidir (Ahunbay 1996). Alanla ilgili veri toplamada kaynak yetersizlikleri (eski verilerin güncellenmemiş olması) 2011 yılında Hatay Valiliği tarafından Hatay Kültür Envanteri'nde bu işlem gerçekleştirilmiştir fakat birçok yapının hangi döneme ait olduğu ile ilgili bilgiler bulunmamaktadır. Bu bilgiler, yapıların dönem olarak tespitini sağlayabilecek meslek disiplinleri ile güncellenmelidir.

GZFT analizinde belirlenen görsel kirlilik yönetiminde yetersizlikler olması dikkate alınarak alanda dönüşüme uğramış, uyumsuz malzeme kullanımı ile çevrede görüntü kirliliğine sebep olan tüm cephelerde iyileştirme çalışmaları yapılmalıdır. Aslına uygun boyanmamış yapıların üzerindeki sıvalar kazınarak örme taş duvarlarla oluşturulmuş cepheler ortaya çıkarılmalıdır. Örme taş cepheyle oluşturulmamış duvarlardaki boya renk seçimleri de, alanın genel silüetindeki renklerle uyumlu olmalıdır. Antakya İmar Plan notlarında alanda yol gösterici olması adına renk paleti belirtilmemiş bu sebeple Şekil 4.55'te renkler önerilmiştir. Bu kapsamda belirlenen tonlar, aslına uygun restore edilen yapıların fotoğrafları üzerinden renklerinin Adobe Photoshop CS3 programıyla seçilmesiyle belirlenmiştir.

Şekil 4.55 Cephe boyamalarında önerilen tonlar

I. Derece Kentsel Sit Alanı ve III. Derece Arkeolojik Sit Alanı içerisinde bulunan Gazipaşa Caddesi'nde kentin genel kimliğine katkıda bulunan yıkılmaya yüz tutmuş metruk yapılar, anıt, çeşme, hamam, konut gibi mimari örnekler üzerindeki olumsuz etkiler ile ilgili sağlıklılaştırma, onarım, yenileme, temizleme işlemleri yapılmaya başlanmalıdır. Onarılması gereken binaların aslına uygun hale getirilmesi için eski fotoğraf ve gravürlerden yararlanılarak restitüsyon gerçekleştirilebilir (Ahunbay 1996). Kentsel yenileme çalışmaları yalnızca anıtsal yapılar üzerinde değil mevcut dokudaki

sivil mimari eserleri de kapsamalıdır. Bu çalışmalar devlet eliyle desteklenmeli, bütçenin yetmediği durumlarda bölgesel kalkınma ajansları ile iş birliği yapılmalıdır.

Tarihi özelliklere sahip Arkeoloji sit alanı ile Kentsel sit alanı değeri bulunan Gazipaşa Caddesi üzerinde yeni yapıların, plan notlarında bahsedilen *“Korunması gerekli kültür/tabiat varlığı parseline komşu veya cephe veren parsellere ilişkin kurullarda ise tescilli taşınmaz kültür varlığı parseline komşu olan veya aralarından yol geçse dahi bu parsellere cephe veren parsellerde korunması öngörülen kentsel silueti olumsuz etkileyebilecek konum ve yükseklikte yeni yapı yapılamaz”* hükmüne uygun olacak biçimde düzenlenmesi gerekmektedir. Geleneksel yapıların kat yükseklikleri dikkate alınarak, geleneksel malzeme çeşidi kullanımıyla, mevcut tarihi doku ve mimariye uygun, mevcut çevre ölçeğini dikkate alan ve tarihi kent peyzajının değerine katkıda bulunan düzenlemeler gerçekleştirilmelidir.

Çalışma alanında yapılan analizler sonucunda, Gazipaşa Caddesi'nin % 42 oranında sosyal aktivite amacıyla ziyaret edildiği tespit edilmiştir. Bu oran işletmelerin alana çekici bir potansiyel sağladığını gösterse de alanın bu potansiyeli destekleyici şekilde değerlendirilmesi doğru bir yaklaşım olmayacaktır. Alandaki ticari işletmelerin sayısı sınırlandırılmalıdır. Yıpranmış ve zarar görmüş tescilli yapıların restore işlemlerinin karşılayamayacak mülk sahipleri yerine restore işlemleri yerel yönetim ve kalkınma ajanslarının iş birliği ile gerçekleştirilmeli, daha fazla mülk sahibinin alandan gitmesinin önüne geçilmelidir.

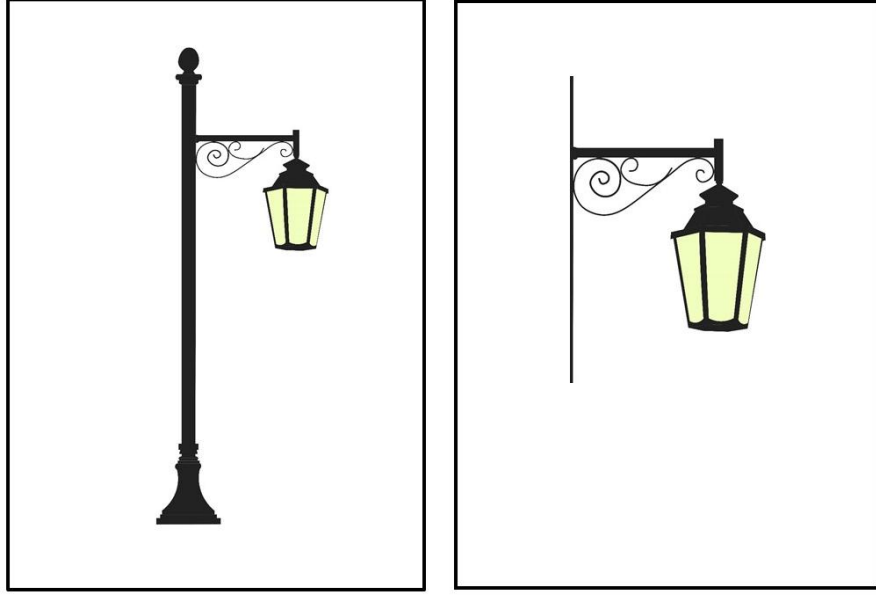
Koruma çalışmalarında birinci adım mekânın sahiplenilmesiyle başlar. Yerel yönetimler karar mekanizmasına sahip olduklarının bilincinde olup sahiplenici ve denetleyici bir tavırda olmalıdır. Denetimsizlik ve koruma yaklaşımlarının imar planları hazırlık aşamasında göz ardı edilmesi, çarpık kentleşmeyi beraberinde görsel kirliliği getirmesi ile kentsel dokunun hızla yok oluşunun önemli bir nedenidir. Tarihi dokudaki meydana gelen her türlü yanlış yapısal müdahale anında denetlenmeli ve bu kaçak yapılaşmanın önüne geçilmelidir.

Kentsel Donatı Elemanlarına İlişkin Öneriler

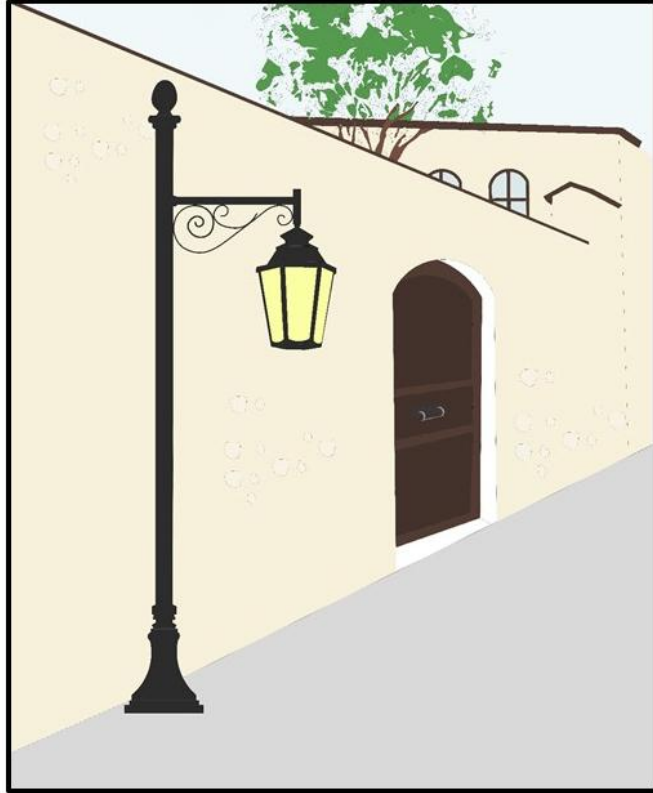
Kentsel donatı elemanları kentsel mekânın yerine, büyüklüğüne ve anlamına uyumlu olan, içinde yer aldığı çevrenin karakterini yansıtan ve kullanıcılara psikolojik rahatlık sağlayan tanımlayıcı, belirleyici, yönlendirici ve bilgilendirici elemanlardır. Kentsel donatı elemanlarının yalnızca kullanıcıların farklı gereksinimlerini karşılamaya yönelik değil toplumun kültürel, sosyal ve ideolojik yapısına referansla düşünölmeleri gerekmektedir (Anonim 2018u).

Araştırma bulgularında belirtilen kullanıcı anket değerlendirmelerine dayalı olarak donatı elemanlarının yetersiz bulunması göz önünde tutulduğunda, kentsel donatı elemanları konusunda, Gazipaşa Caddesi'nde mekânın tanınırlığının artıran, kent estetiğine ve işlevine katkısı olan, mekânın özgün kimliği ile bütünleşen tarihi dokuya uyumlu donatı elemanlarında düzenlemelere ihtiyaç olduğu sonucuna varılmıştır.

Bu kapsamda önerilen ilk donatı elemanı aydınlatmalardır. Antakya'nın tarihsel gelişim sürecinde bahsedildiği üzere, tarihte aydınlatılan ilk cadde olan Kurtuluş Caddesi'ne bağlanan Gazipaşa Caddesi'nin üzerinde bulunan aydınlatma elemanlarının dönemin özelliklerini taşıyan nitelikte olmadığı gözlemlenmiştir. Caddede kullanılacak aydınlatma elemanları sokağın mekânsal yapısına uygun olarak seçilmelidir. Kullanılabilecek aydınlatmalar, avluyu aktif olarak kullanmaya devam eden kullanıcıların günlük yaşamını da göz önünde bulundurularak avlu duvarını aşmayacak yükseklikte olmalıdır. Gazipaşa Caddesi üzerinde bulunan kapı, pencere işlemleri referans alınarak çizilen ve önerilen aydınlatma elemanları Şekil 4.56'da gösterilmektedir. Caddenin geniş olduğu kısımlarda aydınlatma direği ile kullanılan aydınlatma elemanını, caddenin dar kısımlarında duvara monte edilerek kullanılması önerilebilir. Önerilen aydınlatma elemanının Gazipaşa Caddesi üzerindeki görünümü Şekil 4.57'de gösterilmektedir.

Şekil 4.56 Aydınlatma elemanı önerisi

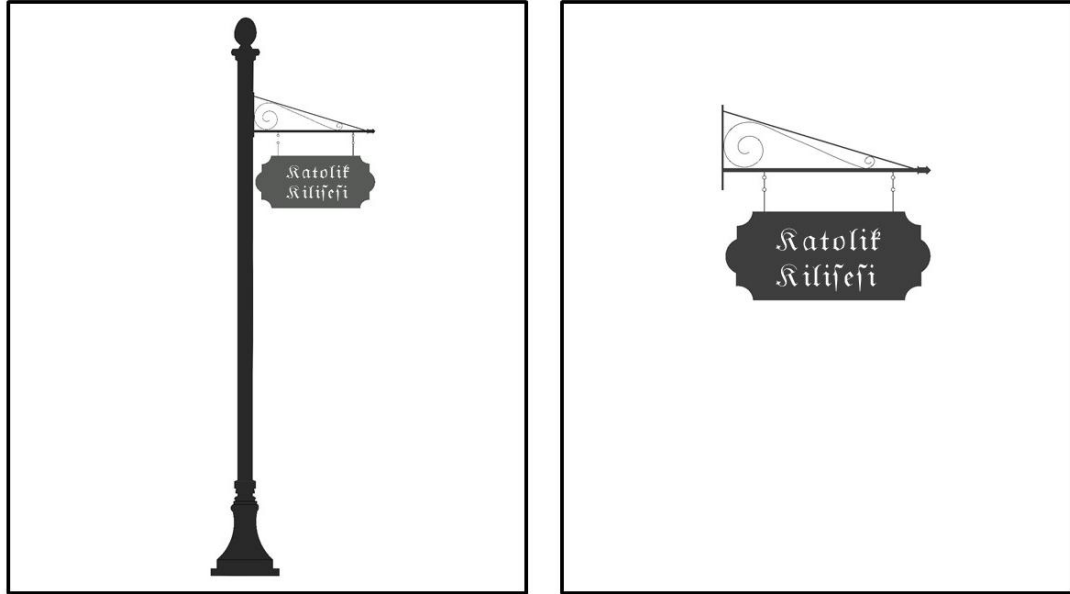
Şekil 4.57 Önerilen aydınlatma elemanının cadde üzerinde konumlandırılması

Gazipaşa Caddesi'nin ve çevresindeki yapıların konut özelliklerini kaybedip ticari nitelikte yapılara dönüşmesiyle alanda yer yön göstermede kullanımı artan farklı renk

ve farklı malzemeler kullanılarak oluşturulmuş tabelalar, reklam panoları, televizyon antenleri ile elektrik ve internet hatlarının yarattığı görüntü kirliliği oldukça fazladır. Alanda yapılacak titiz bir çalışmayla öncelikle altyapı ıslahı çalışmaları tamamlanmalı, işlevini korumayan hatlar temizlenerek işlevini koruyan hatlar yerin altına taşınarak üst yapı düzenlenmesine geçilmelidir. Böylece halihazırda dar olan caddenin sadeleştirilmesi ve ferahlatılması sağlanmalıdır.

Mevcut yapıların üzerinde bulunan, kötü görüntüye neden olan ve cepheler üzerinde olumsuz etkileri azaltmak adına reklam/tanıtım amaçlı tabelalar kaldırılmalı, kullanılacak tabelalar için belirli bir malzeme ve boyut belirlenerek belirlenen bir şablonun alanda kullanımı yaygınlaştırılmalıdır. Asılacak yeni yönlendirme levhaları mevcuttaki şekliyle cepheye paralel değil, dik asılarak sokakta algılanabilirliği artırılmalıdır. Gazipaşa Caddesi üzerinde bulunan kapı, pencere işlemleri referans alınarak çizilen ve önerilen yönlendirme ve bilgilendirme levhaları Şekil 4.58’de gösterilmektedir.

Şekil 4.58 Yönlendirme - bilgilendirme levhası önerisi

Anket değerlendirmelerinde yeterli oturma alanı olmamasından Őikâyet edilmesine karşın yol ölçümünde belirlenen ölçülerin, oturma elemanlarının mekânda bulunması adına yeterli genişlikte olmadığı saptanmıştır.

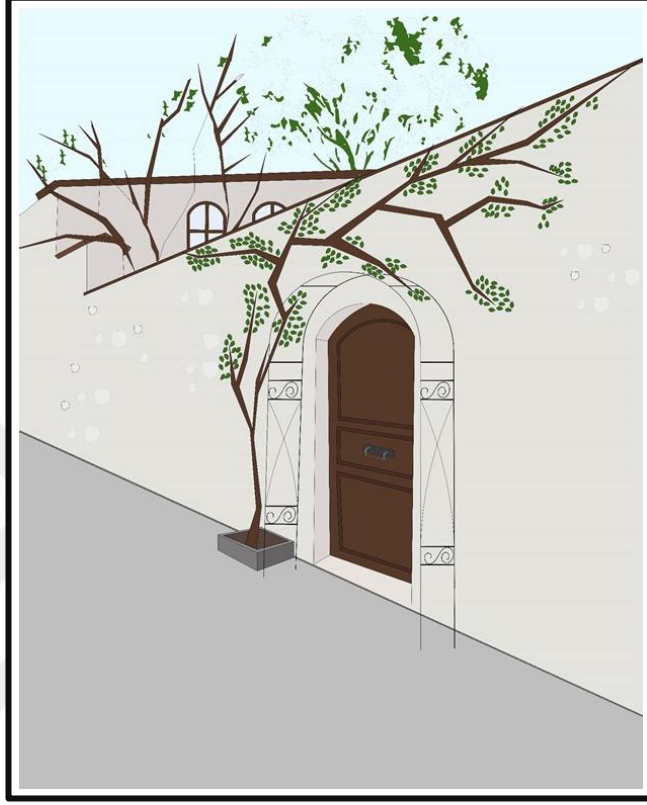
Peyzaj Unsurlarına İlişkin Öneriler

Gazipaşa Caddesi ve yakın çevresindeki konutlar, bu bölgeye kimlik katan, alanın Antakya Evleri bölgesi olarak anılmasını sağlayan en önemli unsurlardır. Bu yapıların gelecek kuşaklara aktarımının yalnızca yapısal düzenlemelerle değil, peyzaj unsurlarının korunması ve geliştirilmesiyle de sağlanabilir. Konutların avlularında gerçekteşecek olan peyzaj düzenlemelerinde avlunun karakterini yansıtacak tasarım özellikleri korunmalıdır. Yapılarda bulunan havuz, seki, orijinal yer döşemeleri, fanus ve kuş takaları orijinal haliyle muhafaza edilmelidir. Bölgenin geleneksel bitki örtüsünü yansıtan bitki tür seçimlerine dikkat edilmelidir. Mevcut bitki varlığının devamı sağlamaya çalışılmalı ve bitki varlığı caddede de görülebilir hale getirilmelidir. Gazipaşa Caddesi'nde restore edilmiş yapıların kullandığı bitkisel çözümler alanda yaygınlaştırılabilir (Şekil 4.59 ve Şekil 4.60).

Şekil 4.59 Bitkisel çözümler önerileri

Bu yapılar, kapı önlerinde oluşturulan toprak alanlara dikilen sarılıcı bitkilerin ferforje demir strüktürlere tırmanıp gelişmesini sağlayarak alanın yeşil dokusuna katkıda bulunmuşlardır.

Şekil 4.60 Bitkisel dokuyu artırıcı çözüm önerisi

Karahan vd. (2012) tarafından yapılan çalışmada eski Antakya Evleri duvarlarında gelişim gösteren vasküler bitkiler incelenmiştir. Rüzgârla, hayvanlarla özellikle de kuşlar vasıtasıyla buralara taşınan bitkilerin kökleri başlangıçta zayıf gelişim göstermekte, zaman içinde kökler kalınlaşarak duvarlarda yarık ve çatlakların genişlemesine neden olmaktadır. Tarihi yapıların uzun ömürlülüğünü, estetik özelliklerini kaybetmesine sebep olan bu gelişim duvarlardaki vasküler bitkilerden arındırılması ile önlenmelidir.

Korumaya İlişkin Öneriler

Belediye anıtsal ve sivil mimarlık örneklerinin korunmasını sağlamak amacıyla Kültür Bakanlığı ve ilgili diğer kamu kuruluşları ile özel sektörün parasal desteğini bu bölgeye çekmek amacıyla çalışmalar yapmalı, “Antakya Koruma Amaçlı İmar Planı” ve buna bağlı geliştirilecek projeleri yurt dışında tanıtılarak kültürel amaçlı kredi, fon ve yardımlardan kaynak sağlamaya çalışmalıdır (Tuncer 2014).

Çalışma alanında yapılan analizler sonucunda, Gazipaşa Caddesi'nin % 42 oranında sosyal aktivite amacıyla ziyaret edildiği tespit edilmiştir. Bu oran işletmelerin alana çekici bir potansiyel sağladığını gösterse de alanın bu potansiyeli destekleyici şekilde değerlendirilmesi doğru bir yaklaşım olmayacaktır. Yıpranmış ve zarar görmüş yapıların restore işlemlerinin karşılayamayacak mülk sahipleri yerine restore işlemleri yerel yönetim ve kalkınma ajanslarının iş birliği ile gerçekleştirilmeli, daha fazla mülk sahibinin alandan gitmesinin önüne geçilmelidir. Ayrıca evini onarmak isteyen mülk sahiplerine plan ve proje yardımı yaparak koruma uygulamaları desteklemelidir. Alandaki ticari işletmelerin sayısı toplam yapı sayısı üzerinden belirlenen bir oranla sınırlandırılmalıdır.

Dönüşen ticari işletmelerin de tek tip özellik gösteren işletmeler yerine Antakya'nın kültürel değerlerini yansıtan özellikte olmasına önem verilmelidir. UNESCO Gastronomi Şehri Hatay'ın zengin mutfak özelliklerini sergileyen restoran, kentin ekonomik anlamda kalkınmasına yarar sağlayacak konaklama tesisleri ile Antakya evlerinin avlu, bitki türleri, döşeme, malzeme gibi tüm kendine has özelliklerini barındıran üç dinin bir arada yaşadığı tarihsel süreçleri içeren bilgiler barındıran müze evler önerilmektedir. Amsterdam Bildirgesi'nde bahsedildiği üzere mimarlık mirası, paha biçilmez kültürel değerinin yanı sıra, halklarına ortak tarihlerinin ve geleceklerinin bilincini aşılacaktır. Bu nedenle bu alanların değerlerinin yaşatılması çok önemlidir.

Alanın büyük oranda özel mülkiyete ev sahipliği yapması ve alanın en çok sosyal aktivite sebebiyle kullanılması alanda yapılacak değişimler konusunda paydaş olarak halkın katılımını zorunlu kılmaktadır. Gazipaşa Caddesi ile ilgili geliştirilen plan ve

projeler sergilerle halka tanıtılmalı, broşürlerle halkın bilgilendirilmesi sağlanarak, katılımcı bir süreçle kullanıcı fikirleri de projelere dâhil edilmelidir.

Ömeroğlu tarafından yapılan çalışmada Antakya tarihi kent merkezlerinde yaşayanların % 19'u yaşadığı bölgenin sit alanı sınırları içerisinde olduğunu bilmemektedir. Tarihi kentsel alandaki yaşam alanlarının koruma altına alınmasından memnun olmayanların oranı % 21 olurken, konu hakkında fikri olmayanların oranı ise % 25 olarak saptanmıştır (2006). Katılımcılarının sit alanında oturduklarının farkında olmamaları ile korumadan memnun olmamaları, çalışma alanında yaşayan halkı tarihsel çevre konusunda bilgilendirmek ve bilinçlendirmek, onların koruma konusuna olumlu katkı ve katılımlarını sağlamasını teşvik etmek çocuk yaştan başlayarak ülkedeki ve kentteki kültür çeşitliliğinin ve kültür varlıklarının öğretilmesi ve tanıtılması gerektiğini göstermektedir (Tuncer 2014). Çalışma alanındaki geleneksel yapıların değerlerinin bugün geçmişte olduğu gibi gelecek kuşaklara aktarılması, yapıların ve çevresinin mekânsal değerlerinin yeni kullanıcılar tarafından deneyimlenmesi, yorumlanması ve sahiplenilmesiyle mümkündür. Gazipaşa Caddesi'nin geçmiş dokusunun korunması, yaşatılması ve geliştirilmesinde dikkat edilmesi gereken diğer nokta kentlilerin yaşadıkları alana özgü özgün değerlerin bilincinde olmasıdır. Kültür ve doğanın tükenebilir bir kaynak olduğu anlatılmalı, kentin genelinde koruma bilincinin oluşması ve alanın sahiplenilmesi için eğitimler verilmelidir. Bu eğitimlerde korumanın ne olduğu, dokunun korunmaması durumunda kentte yaşanacak olumsuz durumların neler olacağı konularına ışık tutmalıdır.

Gazipaşa Caddesi Koruma Amaçlı İmar Planı'nda konut alanı olarak önerilmiştir. Koruma Amaçlı İmar Planı, Eski Antakya Evleri'nin gelecek nesillere olduğu gibi aktarılması adına yeniden düzenlenmeli ve daha katı kurallarla alan korunmalıdır. Koruma amaçlı imar planı dâhilinde bulunan Gazipaşa Caddesi, yakın çevresini de içeren tarihi kent bütüncül bir planlama anlayışıyla ele alınmalıdır.

Restore çalışmalarını yürütebilecek tecrübeli kalifiye eleman yetersizliği ve buna bağlı olarak tarihi yapıların, döneminin özelliklerini yansıtan nitelikte restore edilememesi sorunu çözmek adına bugünün yapım teknikleri ile geçmişin değerlerine hâkim taş, demir, ahşap ustaları yetiştirilmeli ve kentin mimarisini tanıyan restoratörler ile çalışılarak kimlik üzerindeki olumsuz etkiler en aza indirilmelidir.

Kentin simgeleri olan tarihi yapıların yerini her geçen gün yeni yapılar almaya başlamıştır. Kentin her bölgesinde hissedilmeye başlanan dönüşümlerin tarihi kent merkezlerinden uzak tutulması önemlidir bu alanların geleceğe aktarımı ve sahip oldukları kimliğin zarar görmemesi adına önemlidir. Gerçekleştirilecek koruma yaklaşımlarının kalıcı olması ve uygulanabilir olması adına bütüncül ve çok paydaşlı planlama ve tasarım yaklaşımlarıyla mümkün olacaktır. Bir kentin benliği ve kendini ifade ediş biçimi bu şekilde bir sonraki kuşaklara aktarılabilir.

Gazipaşa Caddesi gibi mimari yapılarla bir bütünlük taşıyan açık kamusal alanlar günümüzde kentsel tasarım çalışmalarının konusu olmaktır. Peyzaj mimarları kentlerde, kent ekolojisini koruma, kent estetiğine katkı sağlama, yaşam koşullarını iyileştirme ve rekreasyon alanı sağlama gibi konular üzerinde önemli rol oynarlar. Kentsel tasarım çalışmalarının çok disiplinli bir yapısı olduğu unutulmamalı ve peyzaj mimarlarının kentsel tasarımda aktif rol oynaması gerekliliği uygulamaya yönelik çalışmalarda göz ardı edilmemelidir.

KAYNAKLAR

- AANP, 1996. Cultural Landscape Management Guidebook, Australia, Mart. Web Sitesi: <http://www.australionalps.environment.gov.au>, Erişim Tarihi: 21.05.2017
- Ahunbay, Z. 1996. Tarihi Çevre Koruma ve Restorasyon. YEM Yayınları, 210, İstanbul. Antakya örneğinde tarihi ev bahçeleri
- Akbay, V. A. 2006. Antakya örneğinde tarihi ev bahçeleri. Yüksek Lisans Tezi. Mustafa Kemal Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü
- Anonim. 2018a. Web Sitesi: <http://www.Korumakurullari.Gov.Tr>, Erişim Tarihi: 21.05.2018.
- Anonim. 2018b. Web Sitesi: <http://www.emektd.com.tr> Erişim Tarihi: 8.02.2018
- Anonim. 2018c. Web Sitesi: <http://www.mimdap.org> Erişim Tarihi: 21.05.2018.
- Anonim. 2018d. Web Sitesi: <https://www.google.com.tr/intl/tr/earth/>, Erişim Tarihi: 14.05.2018
- Anonim. 2018e. Web Sitesi: http://www.hatiab.org.tr/img/_1120382212014_.jpg, Erişim Tarihi: 1.05.2018.
- Anonim. 2018f. Web Sitesi: <http://www.hatay.gov.tr/st-pierre-kilisesi-icerik>, Erişim Tarihi: 10.05.2018.
- Anonim. 2018g. Web Sitesi: <http://www.nezamanbulundu.com/2016/04/anadolunun-ilk-camisi-habib-i-neccar.html>, Erişim Tarihi: 12.05.2018.
- Anonim. 2018h. Web Sitesi: <http://blog.biletbayi.com>, Erişim Tarihi: 10.06.2018.
- Anonim. 2018j. Web Sitesi: <http://www.hatay.gov.tr/st-pierre-kilisesi-icerik>, Erişim Tarihi: 10.06.2018.
- Anonim. 2018k. Web Sitesi: <http://www.oodegr.com>, Erişim Tarihi: 10.06.2018.
- Anonim. 2018l. Web Sitesi: <http://www.oodegr.com>, Erişim Tarihi: 10.06.2018.
- Anonim. 2018m. Web Sitesi: <http://www.anadolukatolikkilisesi.org>, Erişim Tarihi: 12.05.2018.
- Anonim. 2018n. Web Sitesi: <http://gezenbezgin.blogspot.com/2010/03/turk-katolik-kilisesi.html>, Erişim Tarihi: 12.05.2018.
- Anonim. 2018o. Web Sitesi: <http://www.turkyahudileri.com>, Erişim Tarihi: 13.05.2018.
- Anonim. 2018p. Web Sitesi: <https://1.bp.blogspot.com>, Erişim Tarihi: 14.05.2018.
- Anonim. 2018r. Web Sitesi: <http://antioch-on-the-orontes.blogspot.com.tr>, Erişim Tarihi: 14.05.2018.
- Anonim. 2018s. Web Sitesi: <https://i1.trekearth.com/photos/98422/avlu.jpg>, Erişim Tarihi: 15.05.2018.

- Anonim. 2018t. Web Sitesi: <http://webidik.com>, Erişim Tarihi: 15.05.2018.
- Anonim 2018u. Web Sitesi: <https://acikders.ankara.edu.tr> Erişim Tarihi: 20.07.2018.
- Anonymous. 2016. Web Sitesi: <https://tclf.org/places/about-cultural-landscapes> Erişim Tarihi: 21.05.2017
- Anonymous. 2017. Web Sitesi: <https://www.gutenberg.org/files/14189/14189-h/images/fig1.jpg>, Erişim Tarihi: 17.05.2017
- Anonymous. 2018a. Web Sitesi: <http://www.hercules-landscapes.eu>, Erişim Tarihi: 05.06.2018
- Anonymous. 2018b. Web Sitesi: www.central2013.eu, Erişim Tarihi: 05.06.2018
- Anonymous. 2018c. Web Sitesi: <https://www.vital-landscapes.eu>, Erişim Tarihi: 05.06.2018
- Antrop, M. 2005. Why landscapes of the Past Are important for the future? *Landscape and Urban Planning*, 70(1-2); 21-34.
- Arıman, B. 2002. Antakya kenti tarihi doku içinde tipolojik analiz çalışmaları. Yüksek lisans tezi. İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Aslanoğlu, R. A. 1998. Kent, Kimlik ve Küreselleşme. Asa yayınevi, 254, Bursa.
- Bahadır, G. 2009. MS 636–1100 arası Antakya. Doktora tezi. Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Bayram, B. 2007. Kamusal mekân kalitesinin yükseltilmesinde yöntemler ve kamusal sanatın rolü. Yüksek lisans tezi. İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Bekdemir, F. 2010. Kültürel peyzaj değerlendirmesi: Dilek Yarımadası Büyük Menderes Deltası Milli Parkı örneği. Yüksek lisans tezi. Ankara Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Budak, Z.E. 2010. Cumhuriyet Döneminde Antakya Kenti Açık ve Yeşil Alan Sistemlerinin İrdelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. Mustafa Kemal Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Hatay.
- Çöl, Ş. 1998. Kentlerimizde kimlik sorunu ve günümüz kentlerinin kimlik derecesini ölçmek için bir yöntem denemesi. Doktora Tezi. Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi. Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Demir, A. 2016. Çağlar İçinde Antakya. Dafne Yayınevi, 480, İstanbul.
- Diñç, Y. 2015. Antakya (Hatay) şehir coğrafyası. Yüksek lisans tezi, Mustafa Kemal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Hatay.
- Diñçer, İ. 2013. Kentleri dönüştürürken korumayı ve yenilemeyi birlikte düşünmek “tarihi kentsel peyzaj” kavramının sunduğu olanaklar. *ICONARP International Journal of Architecture and Planning*, 1(1); 22-40.
- Emir, H.C. 2005. Antakya Kuseyri Evi restorasyon projesi. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

- Erdoğan, E. 1996. Anadolu Avlularının Özellik ve Düzenleme İlkeleri Üzerinde Karşılaştırmalı Bir araştırma. Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Erdönmez, E.M. ve Akı, A. 2005. Açık kamusal kent mekanlarının toplum ilişkilerindeki etkileri. Yıldız Teknik Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi E-Dergisi, 1(1); 67-87, İstanbul.
- Fowler, P.J. 2003. World Heritage Cultural Landscapes 1992-2002, World heritagepapers, no:6 Published in 2003 by UNESCO World Heritage Centre.
- Gürallar, N. 2008. Kamu - Kamusal Alan - Kamu Yapıları - Kamusal Mekân: Modernite Öncesi ve Sonrası için Bir Terminoloji Tartışması. Mimarlık Dergisi, 350; 30-35
- Güzelmansur A., Salici A. ve Altunkasa, M.F. 2007. Kentleşme ve kentsel yaşam niteliği arasındaki etkileşimlerin dış mekanlar açısından irdelenmesi: Antakya örneği, 38. ICANAS Uluslararası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi, 10-15 Eylül 2007, Bildiri Özetleri Kitabı, 511-524, Ankara.
- Habermas, J. 1989. Jürgen Habermas On Society And Politics: A Reader. Beacon Press, 324, Boston.
- Hatami, M. 2013. Tarihi kent merkezlerinin koruma sorunları: Urmiye tarihi kent merkezi Üzerine bir araştırma. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Hsieh, C.H. and Ou, S.J. 2010. The qualitative discussing of cultural landscape: exploring the context of cultural landscape by in depth interview. Journal of Landscape, 1-11
- ICOMOS, 1964. Venedik Tüzüğü. Web Sitesi: http://www.icomos.org.tr/Dosyalar/ICOMOSTR_0612886001496825607.pdf, Erişim Tarihi: 27.05.2017
- ICOMOS, 1975. The Declaration of Amsterdam. Web Sitesi: <http://www.icomos.org/en/charters-and-texts/179-articles-en-francais/ressources/charters-and-standards/169-the-declaration-of-amsterdam>, Erişim Tarihi: 01.06.2017
- ICOMOS, 1987. Tarihi Kentlerin ve Kentsel Alanların Korunması, Washington Tüzüğü. Web Sitesi: http://www.icomos.org.tr/Dosyalar/ICOMOSTR_0884650001353670152.pdf, Erişim Tarihi: 01.06.2017
- ICOMOS, 2011. Valetta İlkeleri. Web Sitesi: http://www.icomos.org.tr/Dosyalar/ICOMOSTR_0812398001518162308.pdf, Erişim Tarihi: 01.06.2017
- ICOMOS, 2013. Türkiye Mimari Mirası Koruma Bildirgesi Web Sitesi: http://www.icomos.org.tr/Dosyalar/ICOMOSTR_0623153001387886624.pdf, Erişim Tarihi: 01.06.2017
- ICOMOS 2014. Floransa Bildirgesi. Web Sitesi: <http://www.icomos.org.tr/Dosyalar/> , Erişim Tarihi: 01.06.2017

- IUCN 2008. Guidelines for Applying Protected Area Management Categories. Web Sitesi: <https://www.iucn.org/content/cultural-landscapes-and-protected-areas-unfolding-linkages-and-synergies> Erişim Tarihi: 01.07.2018
- Kaderli, L. 2014. Kültürel mirası koruma yaklaşımlarının tarihsel gelişimi. Türkiye Bilimler Akademisi Yayını, Cilt (12); 29-41.
- Kale, B. 2011. Tarihsel kent peyzajlarının korunması: Hamamönü örneği. Yüksek lisans tezi. Ankara Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Karahan, F., Çelik, O., Kayıkçı, S. ve Altay, V. 2012. Eski Antakya evleri (Antakya-Hatay) duvarlarında yayılış gösteren vasküler bitkiler. Biyoloji Bilimleri Araştırma Dergisi, (2); 131-134.
- Karakul, Ö. 2009. Değişim, süreklilik, uyum üçgeninde tarihi çevrede yeni yapı. Dosya TMMOB Mimarlar Odası Ankara Şubesi, Cilt (14); 50-57.
- Kaypak, Ş. 2010. Antakya'nın kent kimliği açısından irdelenmesi. Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 7(14); 374-387.
- Kejanlı, D.T., Akın, C.T. ve Yılmaz, A. 2007. Türkiye'de koruma yasalarının tarihsel gelişimi üzerine bir inceleme. Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, 19(19), 179-196.
- Keleş, R. 1980, Kentbilim Terimleri Sözlüğü, Türk Dil Kurumu Yayınları, Sevinç Basımevi, 193s., Ankara.
- Kocaoğlu, S.E. 2016. Antakya tarihi kent dokusunun kentsel tasarım açısından irdelenmesi ve bir örnek çalışma. Yüksek Lisans Tezi. Bartın Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Bartın.
- Kurtar, C. ve Somuncu, M. 2013. Kentsel kültürel mirasın korunması ve sürdürülebilirliği: Ankara Hamamönü örneği. Ankara Araştırmaları Dergisi, 1(2); 35-47.
- Kuter, N. 2007. Çankırı kenti açık yeşil alan varlığı içinde tarihi kent merkezinin kentsel peyzaj tasarımı açısından değerlendirilmesi. Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Lynch, K. 1960. The Image Of The City, The Tecnology Pres&Harvard University Press, 204p., Cambridge.
- Madran, E. 1996. Cumhuriyet'in İlk Otuz Yılında (1920-1950) Koruma Alanının Örgütlenmesi-I. METU Journal of Faculty of Architecture, 16(1-2); 59-97.
- Madran, E. ve Tağmat, T.S. 2007. Kültürel ve doğal miras: Uluslararası kurumlar ve belgeler. TMMOB Mimarlar Odası Yayınları, Ankara.
- Madran, E. ve Özgönül, N. 2005. Son Yasal Düzenlemelerde Kültür ve Tabiat Varlıklarının Korunması ve Yerel Yönetimler El Kitabı. TC Kültür Bakanlığı & TMMOB Mimarlar Odası Ankara Şubesi, Ankara.
- NPS, 2009. National Park Service Cultural Landscapes Inventory Professional Procedures Guide. U.S. Department Of The Interior.

- Orhunbilge, N. 2000. Örnekleme Yöntemleri ve Hipotez Testleri. Avcıol Yayınları.
- Ortaçşme, V. ve Sayan, M. S. 2002. Avrupa peyzaj sözleşmesi ve peyzaj mimarlığı mesleğine getirdikleri. YAPI-Mimarlık, Kültür ve Sanat Dergisi, Peyzaj Mimarlığı Eki, 245; 10-12.
- Ömeroğlu, C. 2006. Antakya kentinin özgünlüğü ve günümüz koruma sorunlarının Antakya kentsel sit alanında irdelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Özalp, D. 2008. Tarihi kent imajının korunmasında kentsel tasarım: Antakya örneği. Uzmanlık Tezi, Kültür ve Turizm Bakanlığı Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü.
- Özcan, K. 2006. Tanzimat'ın kent reformları: Türk imar sisteminin kuruluş sürecinde erken plânlama deneyimleri (1839-1908). Osmanlı Bilimi Araştırmaları, 7(2); 149-180.
- Özdemir, D.K. 2016. Kent kimliğinin sürdürülebilirliği için peyzaj yönetim anlayışının geliştirilmesi: Bartın-Amasra örneği. Yüksek Lisans Tezi. Bartın Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Bartın.
- Rappa, L. 2002. Modernity and the Politics of Public Space: An Introduction. The European Journal of Social Sciences, 15(1); 5-10.
- Rifaioğlu, M.N. 2003. Antakya eski kent dokusunda Gazipaşa Sokağı'nın mekânsal analizi. Yüksek Lisans Tezi. Çukurova Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Adana.
- Sahillioğlu, F. 1999. Tarihi Çevrenin Korunması Yönünden Antakya Kenti. Yüksek Lisans Tezi. Çukurova Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Adana.
- Şahin, N. 2010. Kent kimliği ve değişim sürecinin Kayseri kenti örneğinde irdelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Şimşek, F. ve Dinç, G. 2009. XIX. Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğunda eski eser anlayışının doğuşu ve bu alanda uygulanan politikalar. Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, 10(16); 101-127.
- Tapan, M. 2014. Koruma Sorunlarımız, Mimarlık ve Kentleşme. Cumhuriyet Kitapları, 200, İstanbul.
- Tekeli, İ. 2008. Bir Kentin Kimliği ve Marka Olması Konusunda Nasıl Düşünülebilir? Kent – Müze – Tarih Söyleşileri Dizisi – 5, Antalya Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları, Antalya Kent Müzesi Projesi, Antalya.
- Tekin, M. 2000. Hatay tarihi. AYK Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, 308 s., Ankara.
- Temiz, F. M. 2002. XIX. Yüzyıl ve Sonrasında Antakya'nın Kentsel Mekân Oluşumunda Meydana Gelen Değişiklikler ve Kurtuluş Caddesi. Doktora Tezi, Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Van.

- Ter, Ü. 2002. Konya kenti açık ve yeşil alan varlığı içinde tarihi kent merkezinin kentsel tasarımı üzerine bir araştırma. Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- TMMOB, 2007. 17 Nisan 2007 Tarihli Kültürel Peyzaj Alanları Başlıklı Basın Açıklaması
- Topal, A. K. 2004. Kavramsal olarak kent nedir ve Türkiye'de kent neresidir? Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 6(1); 276-294.
- Topçu, K. 2011. Kent kimliği üzerine bir araştırma: Konya örneği. Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi, 8(2); 1049-1072.
- Tuncer, M. 2014. Tarihi Çevre Yok Olurken. Alter Yayınları, 337 s., Ankara
- Türk, H., ve Şahin, K. 2004. Antakya Geleneksel Yemek Kültürü. Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 1(2).
- Türkyılmaz, Ç.C. ve Türkyılmaz, E. 2006. Unesco Konferansı Hakkında Notlar: World Heritage And Contemporary Architecture-Managing The Historic Environment. Yıldız Teknik Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi E- Dergisi, 1(2-3); 163-169.
- UNESCO, 1976. Kültür Varlıklarının Uluslararası Mübadelesine İlişkin Tavsiye Kararı. Web Sayfası: <http://www.unesco.org.tr/Pages/159/176/>
- UNESCO, 1992. World heritage list guideline annex 3. Web Sitesi: <http://whc.unesco.org/archive/opguide05-annex3-en.pdf>, Erişim Tarihi: 01.06.2017
- UNESCO, 2011. Tarihi kentsel peyzaja ilişkin tavsiye kararı. Web Sitesi: <http://www.unesco.org.tr/dokumanlar/somutkulturelmiras/Peyzaj%20Tavsiye%20Karar%C4%B1.pdf>, Erişim Tarihi: 01.06.2017
- UNESCO, 2017. UNESCO Creative Cities Network. <https://en.unesco.org/news/64-cities-join-unesco-creative-cities-network> Erişim Tarihi: 4.07.2018
- Uzgören, G. ve Erdönmez, M.E. 2017. Kamusal açık alanlarda mekân kalitesi ve kentsel mekân aktiviteleri ilişkisi üzerine karşılaştırmalı bir inceleme. Megaron Dergisi, 12(1); 41-56.
- Ünlü, S. 2017. Kent imliğinin oluşumunda kentsel bellek ve kentsel mekân ilişkisi: Mersin örneği. Planlama Dergisi 27(1); 75-93.
- Ünlüer, E. 2007. Antakya kenti örneğinde tarihi ve mimari dokuya uygun kentsel peyzaj tasarımı geliştirme üzerine bir araştırma. Yüksek Lisans Tezi. Mustafa Kemal Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Hatay.
- Weber, M. 1921. Şehir, Modern Kentin Oluşumu, Yarı Yayınları, 291 s., İstanbul.
- Weulersse, J. 1934. Antioche Essai De Géographie Urbaine. Institut Francais de Damas Cilt (4), 27-79, Kahire.
- Woolley, H. 2003. Urban Open Spaces, Spon Press, 208 p., London.

- Yaldız, E. ve Asatekin, N.G. 2016. Anıtsal yapıların kullanım sürecinde değerlendirilmesine yönelik bir model önerisi. METU Journal of the Faculty of Architecture, 33(2); 161-182.
- Yazgan, M.E. ve Çelik, D. 2007. Kentsel peyzaj tasarımı kapsamında tarihi çevre korumaya yönelik yasa ve yönetmeliklerin irdelenmesi. Bartın Orman Fakültesi Dergisi, 9(11); 1-10, Bartın.
- Yazgan, M. E., Uslu, A., Erdoğan, E., Dilaver, Z. 2013. Peyzaj Çevre ve Tarım. Anadolu Üniversitesi Yayını, 222 s., Eskişehir.
- Yener, G. 2015. Kültürel peyzaj değeri açısından Yörük kültürünün irdelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. Süleyman Demirel Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Isparta.
- Yolcu, H. 1998. Kuseyr (Habib-i neccar) Dağları (Hatay) florası üzerinde bir araştırma. Yüksek Lisans Tezi. Mustafa Kemal Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Hatay.

EK 1 ANTAKYA GAZİPAŞA CADDESİ KULLANICI MEMNUNİYETİ- DERĞERLENDİRMESİ ARAŞTIRMASI ANKETİ

Aşğıdaki anket sorularına verilecek yanıtlar, Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı Yüksek Lisans öğrencisi İdil Dal'ın Yüksek Lisans Tezi kapsamında değerlendirilecektir.

Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üye. Işıl KAYMAZ
Ankara Üniversitesi

1. **Cinsiyet :** Kadın Erkek
2. **Yaş:** 15-20 21-30 31-40 41-50 51-60
60+
3. **Eğitim:** İlkokul Ortaokul Lise Üniversite
Yüksek Lisans-doktora
4. **Meslek:** Öğrenci Memur-işçi Emekli Serbest m.
Ev hanımı
5. **Alana nasıl ulaşıyorsunuz?**
Toplu taşıma aracı ile Özel araç ile Bisiklet ile Yaya olarak
6. **Alana aracınızla gelmeniz halinde nerelere park ediyorsunuz?**
Alana gelirken yol üzerine Bulunan boş bir yere Yakınlardaki bir
Otoparka
7. **Alanı hangi amaçla ziyaret ediyorsunuz?**
Konut Akraba ziyareti Sosyal aktivite Tarihi alan İş
8. **Alan ziyaret amacınızı yeteri kadar karşılıyor mu?**
Yeterli Yetersiz Kararsız
9. **Alan yaya yoğunluğunu karşılıyor mu?**
Evet Hayır
10. **Oturma dinlenme elemanları yeterli sayıda mıdır?**
Evet Hayır

11. Alandaki kent mobilyaları yeterli sayıda mıdır? (Aydınlatma elemanı, çöp konteynırı, tabela vb.)

Evet

Hayır

12. Alan gece kullananlar için güvenli midir?

Yeterli

Yetersiz

13. Gazipaşa Caddesi'ne estetik olarak nasıl not verirsiniz?

Zayıf

Orta

İyi

Çok iyi

14. Alanda gerçekleşecek herhangi bir dönüşümün kent üzerine olumlu etkisi olur mu?

Etkili

Kısmen etkili

Etkisiz

15. Dönüşümlerin en çok hangi amaca yönelik olmalı?

Otopark

Oturma-dinlenme

Var olanı koruma

İş olanağı

ÖZGEÇMİŞ

Adı Soyadı : İdil DAL
Doğum Yeri : HATAY
Doğum Tarihi : 21.02.1990
Medeni Hali : Bekâr
Yabancı Dili : İngilizce

Eğitim Durumu (Kurum ve Yıl)

Lise : Selim Nevzat Şahin Anadolu Lisesi (2004-2008)
Lisans : Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Peyzaj Mimarlığı (2009-2014)
Yüksek Lisans : Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Peyzaj Mimarlığı
Anabilim Dalı (Eylül 2015-2018)

Çalıştığı Kurum/Kurumlar

Bartın Üniversitesi Orman Fakültesi Planlama ve Tasarım Anabilim Dalı Mimarlığı
Anabilim Dalı Araştırma Görevlisi (2018-Devam ediyor)